

A gyógypedagógiai oktatás helyzete az ezredforduló Magyarországon

Budapest, 2000. november

Köszönetünket fejezzük ki Pokorni Zoltán miniszter úrnak és mindazoknak, akik e tanulmány megszületését problémára figyelő szemmel és érző szívvel kezdeményezték és segítették azért, hogy a maguk helyén, a maguk eszközeivel ők is segíthessenek gyermekeink egyenlő életésélyeinek megteremtésében.

Ezért talán mindannyiunk nevében – beleértve az olvasót is - választhatjuk közös mottóként:

„Legyen benned szeretet mindenki iránt, senki sem más, mint a többi.”

- Rámakrishna -

Közreműködők:

dr. Salné Lengyel Mária – projektvezető

Történeti áttekintés

Gordosné dr. Szabó Anna ny. főiskolai tanár, a neveléstudomány kandidátusa

A kutatás eredményeinek elemzése, összegzés

dr. Salné Lengyel Mária, OKI PTK tudományos munkatárs

A gyógypedagógus ellátottság néhány alapvető kérdése

Vinczéné Bíró Etelka gyógypedagógus

A felmérési adatok számítógépes feldolgozása

Kőpatakiné Mészáros Mária gyógypedagógus

A felmérést gyógypedagógiai szaktanácsadók és szakértők végezték.

Tartalomjegyzék

1. TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS.....	5
1. 1. A GYÓGYPEDAGÓGIAI ISKOLÁZTATÁS ÉS A GYÓGYPEDAGÓGIAI SZAKEMBERKÉPZÉS ELMÚLT SZÁZ ÉVÉRŐL	5
1. 1. 1. <i>Gyógypedagógiai iskoláztatás</i>	6
1. 1. 2. <i>Szakemberképzés</i>	23
1. 2. FORRÁSMUNKÁK	31
2. A KUTATÁS EREDMÉNYEINEK ELEMZÉSE.....	32
2. 1. A KUTATÁS TÁRGYA	32
2. 1. 1. <i>A rendelkezésre álló szakirodalom áttekintése</i>	32
2. 1. 2. <i>Felhasznált irodalom</i>	33
2. 2. A HIPOTÉZISEK MEGFOGALMAZÁSA	34
2. 3. ALAPFOGALMAK:	34
2. 4. KUTATÁSI TERV KIDOLGOZÁSA	36
2. 5. A KUTATÁSI FOLYAMAT	37
2. 6. A HIPOTÉZISEK IGAZOLÁSA A NYERT ADATOK ELEMZÉSÉVEL A TÁRGYI ELLÁTOTTSÁG VONATKOZÁSÁBAN	37
3. SZAKMAI FELTÉTELEK ÉRTÉKELÉSE. A GYÓGYPEDAGÓGUS ELLÁTOTTSÁG NÉHÁNY ALAPVETŐ KÉRDÉSE	49
3. 1. BEVEZETÉS, PROBLÉMAVÁZLAT.....	49
3. 2. A PEDAGÓGIAI MUNKÁT VÉGZŐK MEGOSZLÁSÁNAK ELEMZÉSE	50
4. A GYÓGYPEDAGÓGIAI NEVELÉS-OKTATÁS TÁRGYI FELTÉTELEIRE VONATKOZÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK.....	73
4. 1. A TORNATERMEK, SPORTPÁLYÁK HIÁNYA	73
4. 2. ESZKÖZÖK, FELSZERELÉSEK	74
4. 3. ÖSSZEGRÉS	75
5. MELLÉKLETEK	77
5. 1. A KUTATÁS KÉRDŐÍVE ÉS AZ INTERJÚ KÉRDÉSEI.....	99
5. 2. AZ ELEMZÉSEK MUNKAANYAGAI	99

1. Történeti áttekintés

1. 1. A gyógypedagógiai iskoláztatás és a gyógypedagógiai szakemberképzés elmúlt száz évről

Ez a századforduló a harmadik a magyar történelemben, amikor a gyógypedagógia is jelen van a magyar társadalmi valóságban, amikor szereplői: érintettjei és képviselői hallatnak magukról, számot adnak helyzetükről, teret, lehetőséget kérnek és követelnek a maguk számára, és megoldásokat kínálnak ügyük kezelésére.

Az elsők, a 18. és 19. század fordulóján valójában még csak ígéretes gondolatok és kezdemények születnek, amelyek azonban a jövő szempontjából meghatározóak, tudniillik ekkor, 1802-ben alakul ki a magyar gyógypedagógia bölcsője Vácott, megnyitja kapuit az *első magyar gyógypedagógiai intézmény, a „Siketek nevelőháza”*, annak a magyar nemesi-nemzeti mozgalomhoz tartozó **jólétszi Cházár András**nak a kezdeményezésére, aki erőteljesen bírálja a **Mária Terézia** által 1777-ben kiadott „*Ratio Edicationis*” (Magyarország és a társországok átfogó oktatási-nevelési rendszere) című dokumentumot, és az 1790–91. évi országgyűléshez eljuttatott „*Esedező Levél*”-ben – többek között – a mindenkire kiterjedő iskolázási jogot és a fogyatékosok (vakok, csonkák, bénák s.a.t.) társadalmi felkarolását kéri.

Figyelemre méltó, hogy az 1848-ban megtartott *I. Egyetemes tanügyi kongresszuson* már ott vannak a siketek váci, és az azt követő második magyar gyógypedagógiai intézmény, az 1825-ben Pozsonyban létesült, de Pestre költözött vakok intézetének igazgatói és tanárai is, és a „*jóteköny intézeti alszak*”-ban nagyon fontos, és máig tanulságos „*óhajtások*”-at terjesztenek elő a *siketek és vakok óvodai és iskolai neveltetéséről*. És így tovább, 1875-ben a közép és súlyos fokban sérült értelmi és halmozottan fogyatékosok **Frim-féle** gyógypedagógiai intézete létesül Budapesten, majd 1891-ben Aradon a **Roboz-féle ortophonikus** intézet (az 1894-től Budapesten szintén **Roboz József** által szervezett első logopédiai tanfolyam, a későbbi Festetics utcai Logopédiai Intézet jogelődje).

A fogyatékosok iskoláztatásának a feltételei azonban csak a 19. és 20. század fordulójára teremődnek meg. Így lehet, hogy a felsorolt, a 19. században bécsi és más külföldi mintára létrejött gyógypedagógiai alkotások azután a második századfordulóra már olyan *magyar alkotásokkal* is gazdagodnak, amelyek eredetiségükkel, úgymond *világelsőként* hívják fel magukra a figyelmet, mint pl. az 1902-ben Budapesten létesült **Ranschburg-féle Gyógypedagógiai Pszichológiai Laboratórium**, az 1909-ben létesült **Vértes-féle neurotikus gyermekek nép-és középiskolája** Budapesten, az 1910-es évek elején működő **Sarbó-féle beszédosztályok** a fővárosban, és nem utolsó sorban az 1900-ban Vácott létesített (1904-től már Budapesten működő) *egyesített Gyógypedagógiai Tanítóképző, a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola, ma ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar* jogelődje.

1. 1. 1. Gyógypedagógiai iskoláztatás

Ha a magyar gyógypedagógiai iskoláztatást követjük nyomon, azt látjuk, hogy végeredményben mi is *a klasszikus európai utat* járjuk végig, de a magyar társadalmi mozgások függvényében bizonyos időbeli eltolódásokkal, kitérőkkel.

A polgári átalakulás európai útját járó országokhoz hasonlóan az iskolázási jogokat szentesítő első magyar törvény, **báró Eötvös József** korszakos alkotása (1868-ban) éppúgy nem érvényes még a fogyatékosokra, mint az élenjáró nyugateurópai országokban kiadott első iskoláztatási törvények. Így nálunk is a klasszikus gyógypedagógiai iskoláztatási modell, az *elkülönített iskoláztatás* alakul ki. Majd fokról-fokra jutunk el – az elmúlt száz év alatt – mi is ahhoz a felismeréshez, hogy *a fogyatékosok elkülönített iskoláztatása, intézményrendszere nem szükségszerű, és nem kizárólagos megoldás.*

Ám, ha az *inkluzív iskola* igenléséhez vezető százéves magyar útról képet kívánunk alkotni, ha csak a legjelentősebb, legmeghatározóbb mozzanatokat, állomásokat vesszük számba, akkor is nagyon nehéz feladatra vállalkozunk, mert kiindulásul azzal kell számolnunk, hogy a fogyatékosokkal kapcsolatban mindenkor és mindenütt, nálunk is *kétarcú* (egyszerre elfogadó és elutasító) *társadalmi közegben* nekünk a nyugat európai országokénál sokkal nehezebb a helyzetünk, nekünk minden elörelépésért a szó szoros értelmében meg kell küzdenünk a külső/felső hatalmi, gazdasági akadályokkal és saját korlátainkkal is.

A mindjárt az első népoktatási törvény életbelépésével (1868-ban) történt kiinduló *diszkriminatív lépés* a későbbiekben azért is sok nehézség és feszültség forrása, mert a

népiskolákról szóló további intézkedések sem vonatkoznak a már működő és később létesülő (elkülönített) alsó fokú speciális (gyógypedagógiai) oktató-nevelő intézményekre.

Ezért olyan nagyjelentőségű **dr. Náray-Szabó Sándor** orvos tevékenysége (1886 és 1913 között) a Vallás és Közoktatásügyi Minisztériumban, aki felismeri a fogyatékosok ügyének előre viteléhez a századfordulón adott kedvező lehetőségeket, hogy hogyan lehet a néhány elszigetelt intézményből fejlődőképes, országos intézményrendszert kiépíteni. Eléri, hogy a fogyatékos gyermekek oktatásügye kiválik az *emberbaráti intézmények* ügyeit intéző ügyosztályból, és kezdeményezésére 1898-ban *Gyógypedagógiai ügyosztály* létesül. Így 1898-tól „a süketnémák, vakok, hülyék és gyengeelméjűek, dadogók és hebegők összes állami, községi, felekezeti és magán intézetei, iskolái és tanfolyamai” hivatalosan *gyógypedagógiai* és egyben *közoktatási intézményekké* minősülnek. (Akkori elnevezésükről, tanerő-és tanulólétszámukról az **1. sz. melléklet** nyújt tájékoztatást.)

Igaz, hogy ez a lépés ugyanakkor tovább erősíti a diszkriminációt, de a gyógypedagógia ügyét képviselő századfordulói neves elődök védelmében ki kell mondanunk, hogy egy a nagyobb társadalmi összefüggések árnyékos oldalán történt *kényszerű* lépést tesznek meg. És ez önmagában még nem is magyar sajátosság.

Abban a történelmi periódusban, amelyben Nyugat-Európában és az Észak-Amerikai Egyesült Államokban ugyan ez a jelenség valamivel korábban megjelenik, a gyógypedagógia-történeti adatok meggyőzően bizonyítják, hogy az elkülönített iskoláztatás úttörőinek kezdeményezéseit illetően éppenséggel emberi és szakmai szempontok szerinti „*pozitív diszkrimináció*”-ról van szó.

Nagyműveltségű, felvilágosult, többnyire közismert humanista, tudós személyiségek: pedagógusok, orvosok, papok (**pl. Bourneville, de l'Épée, Guggenbühl, Guggenmoos, Haüy, Heinicke, Howe, Itard, Klein, Seguin, Voisin** és mások) kezdeményezik önzetlenül a legelső speciális (gyógypedagógiai) intézmények létrehozását. Ők azok is, akik nagy odaadással maguk dolgozzák ki az intézményes keretek között eredményesen alkalmazható speciális eszközrendszereket, és szuggesztíven bizonyítják, hogy neveltjeik/tanítványaik csakis az általuk ajánlott feltételek között válhatnak a társadalom értékes tagjaivá, ill. élhetnek boldog emberi életet.

A 19. és 20. századfordulói magyar megoldás, tudniillik a külön kezelésbe vett, de a közoktatási intézmények csoportjába terelt *gyógypedagógiai intézményrendszer* működtetése – a gyógypedagógusok részéről – szintén kényszerű, „*pozitív diszkriminációs*” lépés. Azaz

nem az úttörő gyógypedagógiai iskolaszervezők, intézményalapítók felett kell pálcát törnünk, hanem az uralkodó társadalmi, és közoktatáspolitikai viszonyokban találjuk meg az okokat.

A magyar gyógypedagógus szakemberek (**Berkes /Berinza/ János, Borbély Sándor, Éltes /Ellenbach/ Mátyás, Herodek Károly, dr. Ranschburg Pál, Roboz József, dr. Sarbó Artúr, dr. Vértes O. József** és mások) már a 20. század elején harcba indulnak a fogyatékosok teljeskörű iskoláztatásáért, tankötelezettségük törvénybe iktatásáért, de mert az adekvát rendszer, a közoktatási rendszer még akkor sem egyértelműen fogadóképes, így a külön létrehozott alrendszerben építkeznek tovább. A külön gyógypedagógiai közoktatási alrendszer irányító testülete, a *Gyógypedagógiai Intézetek Országos Szaktanácsa* tölt be nagyon fontos szerepet. Évről-évre publikált jelentéseiben hitelesen és kritikusan ad számot a gyógypedagógiai intézményrendszerrel összefüggésben minden változásról, problémáról, igényről. (A gyógypedagógiai intézmények számszerű adatait példaként az 1904., az 1907., az 1914. és az 1917. évek végén készült, 1891-ig visszamenőleges adatokat is tartalmazó összesítő táblázatokon, a **2–5. sz. melléklet** segítségével ismertetjük.)

Tudnunk kell azt is, hogy már 1911-re elkészül „*az érzéki és értelmi fogyatkozásban szenvedők oktatásáról és gyámolításáról*” szóló törvényjavaslat is, ami azonban – széles körű viták után „*a süketnéma, vak és szellemileg fogyatékos gyermekek oktatásáról*” szóló törvénytervezetté módosulva – az első világháború közbejötté miatt már nem kerülhet szentesítésre. (Az 1918-as polgári forradalom és a tanács hatalom időszakában kinyilvánítják a fogyatékosok tankötelezettségét és több fontos, pozitív szakmai döntést és intézkedést is hoznak velük kapcsolatban, amelyeknek egy része később meg is valósul.)

Különösen nagyjelentőségű az az általános tankötelezettséget megerősítő, 1921-ben életbelépő népoktatási törvény, amely már a fogyatékosokra is érvényes. Igaz, a törvényhozók ezt – a korra még mindig jellemzően – úgy intézik, hogy a fogyatékosok diszkriminációját *expressis verbis* kinyilvánítják, azaz kizárják őket a nyilvános iskolákból. Ám a közben már egyre nagyobb tekintélyt kivívott gyógypedagógiai szakterület képviselői azt elérik, hogy a kizártaknak, *a testileg vagy szellemileg visszamaradt tanköteleseknek* legalább egy része – külön rendelkezés (az 1922. évi 130.700. sz. VKM végrehajtási utasítás) szerint – a *közintézetek* körébe sorolt *gyógyítva-nevelő iskolákban/intézetekben, úgymint: a kiségitő iskolákban, az ideges és fejletlen gyermekek intézeteiben, a vakok nevelőintézeteiben, a*

siketnémák intézeteiben és a gyengeelméjűek intézeteiben tanulhatnak, ezekben tehetnek eleget tankötelezettségüknek.

A jó szándékú, mindenképpen előrelépést jelentő, de – ma azt mondjuk – joghézagok külön rendelkezés végrehajtása során adódó sokféle buktatón túl a gyógypedagógiai iskoláztatás gondjait nagymértékben fokozza, hogy a *trianoni békeszerződés* után átrajzolódik a gyógypedagógiai intézményrendszer országos térképe is.

1921-ben (lásd a **6. sz. mellékletet**) az 1917. évihez mérten a siketnémák intézeteinek száma 16-ról 9-re csökken, a tanulólétszám a felére, összesen 778 a beiskolázott siketek száma. A vakok intézményeinek a száma pontosan a felére csökken, mindössze 5 intézmény marad 337 tanulóval. Az akkori néven szellemi fogyatékosok számára változatlanul 12 intézmény működik, a tanulólétszám is szinte azonos marad, de ez mindösszesen csak 853 tanulót jelent, és tegyük hozzá, hogy akkor gyógypedagógiai segítséget más módon még nem kaphatnak az azt igénylők, hacsak külföldre nem mennek, vagy magántanítót nem fogadnak.

Továbbá bezárják a *nemzetközileg egyedülálló* ideges gyermekek nép- és középiskoláját, megszűnnek a beszédjavító osztályok, és a beszédjavító tanfolyamok működése is egy ideig teljesen instabillá válik. Ez a látványos csökkenés természetesen a gyógypedagógus státuszt is jelentősen érinti. A bajt fokozza, hogy az elszakadt országrészekből érkezett kiutasított, menekült gyógypedagógiai tanárok elhelyezését is meg kell oldani. Az átrendezés révén a belső arányok is teljesen megváltoznak, ezért is és általában a gazdasági nehézségek rendkívül megsaporodnak. Ennek a helyzetnek esik áldozatul a kiségitő iskola.

A 6 osztályos, népiskolapótló *kiségitő iskola* legitimációja létrejötté óta – ennek most éppen 100 éve – rendezetlen. Az iskoláztatást szabályozó ellentmondásos rendelkezések erejében valójában az eredeti vagy módosított népiskolaiak vonatkoznak rá, de ugyanakkor hallgatólagosan (pl. a hivatalos statisztikákban is) a gyógypedagógiai intézmények közé tartoznak. Az 1921. évi törvény sem rendelkezik egyértelműen a kiségitő iskolákról. Főként a fővárosban állandóan a közoktatás rendezetlen ügyei között szerepelnek, miközben magukban a kiségitő iskolákban, különösen az újításairól és példaértékű szellemiségéről híres Mosonyi utcai állami kiségitő iskolában (igazgató: **Éltes Mátyás**) a kedvezőtlen, olykor egészen lehetetlen feltételek mellett is kitűnő munka folyik. Az egyre határozottabban jelentkező „áttelepítési” igények kielégítése elodázhatatlanná válik. A hosszantartó és olykor éles szakmai viták következményeként a VKM (1928-ban) végre a kedvezőbb működési feltételeket jelentő *gyógypedagógiai intézményekké minősíti a kiségitő iskolákat*, de ezt a

rendelkezést pénzügyi okok miatt nem hajtják végre. Ezután a Szaktanács javaslatára el őbb (1932-ben) „*a kiségitő iskolai növendékeknek az elemi iskolából való áttelepítése*” tárgyában hoz szigorító intézkedéseket a VKM, majd (1933-ban) valójában felemás, de mára nézve is tanulságos módon – kár, hogy csak egy időre – lezárul a kiségitő iskola ügye. A vallás- és közoktatásügyi miniszter 36.834–1933. sz. rendelete értelmében „... az önálló kiségitő iskolák csakis az iskola címének és jellegének megfelelő, valamint a tantervben megállapított tantárgyakat feltüntető egységes szövegű értesítőket és bizonyítványokat adhatnak ki, ellenben az elemi iskolákkal kapcsolatban szervezett kiségitő, illetve az úgynevezett kisebb létszámú osztályok, hogyha azokban az elemi iskolai tanterv alapján történik a tanítás, elemi iskolai bizonyítványokat adhatnak növendékeiknek.”

Ez a közoktatás-igazgatási rendezetlenség az akkori terminológia szerint az úgynevezett *erkölcsi fogyatékosok* esetében is folyamatosan zavart okoz. Ők a *javító-nevelő intézetekben* és különböző *gyermekvédelmi intézményekben*, többnyire *nevelőotthonokban* vannak, amelyek hivatalosan nem minősülnek gyógypedagógiai intézményeknek. A szakemberek többsége viszont mint „*társadalmi fogyatékosok*”-at vagy „*kóros alapon züllöttek*”-et a gyógypedagógia körébe sorolja ezt a népességet, és az akkor egységes (általános) gyógypedagógus-képzés is vonatkozik rájuk. Intézményeikben a gyógypedagógiai ellátás viszont teljesen esetleges. Hasonlóan eldöntetlen a „*nyomorék gyermekek*” intézetének/iskolájának a hovatartozása is, így valójában az ott működő – azért szerencsére többnyire gyógypedagógus – szakembereken múlik, hogy a tanulók ellátása szakszerűen és korszerűen történik.

Az 1921. évi tv. hatására végeredményben több mint 10 önálló kiségitő iskola, a fővárosban több mint 100 kislétszámú osztály, néhány gyógypedagógiai nevelőintézet és beszédhibák javítására szolgáló tanfolyam, nagyothallók intézete és csökkentlátásúak iskolája létesül. A tankötelezettség végrehajtásáról azonban szó sincs. Különösen az értelmi fogyatékosok maradnak ellátatlanul.

A Gyógypedagógiai Intézetek Országos Szaktanácsa 1935-ben kiadott, öt tanévet átfogó jelentésében „*Csonkamagyarország*” súlyos gazdasági helyzetére, a megfelelő költségvetési fedezet hiányára hivatkozva sokféle szigorításról, takarékosági intézkedésről ad számot.

A nagyon precíz, példaértékű számításokból megtudjuk pl., hogy „– az 1930. évi népszámlálás adatait az 1920-éval összehasonlítva – a siketnémák száma 9035-ről (0.11 %) 7654-re (0.09 %) csökkent, ellenben a vakok száma 5783-ról (0.072 %) 6749-re (0.078 %) és a gyengeelméjűek száma 10601-ről (0.13 %) 11951-re (0.14 %) nőtt, a felsorolt fogyatékosok száma pedig együttesen 25419-ről 26354-re emelkedett. Figyelembe véve a lakosság számának szaporulatát, ez az arányszám 0,318 %-ról 0,303 %-ra szállott alá.

Oktatásra alkalmas korban van (6–18 év) 1687 siketnéma és 424 vak. Az ipari kiképzésre és foglalkoztatásra alkalmas vakok (19–30 év) száma 545. A gyengeelméjűek közül tanításra, kiképzésre és foglalkoztatásra alkalmas korban vannak s így intézeti elhelyezést igényelnek mintegy 2500-an. Mindezekon kívül figyelembe kell vennünk, hogy a csökkentlátású gyermekek száma is jelentős, valamint hogy az elemi és középiskolai tanulóknak mintegy 1.5–2 %-a beszédhibás (15–20.000), s hogy kb. 6–8000 szoknak az értelem-gyenge gyermekeknek a száma, akik csakis szakszerű gyógypedagógiai eljárás mellett képesek a legszükségesebb közhasznú ismereteket elsajátítani. „Csonkamagyarországon” tehát kb. 28–30.000 azoknak a száma, akik a gyógypedagógiai intézmények áldására tartanak számot.”

Ehelyett a gyógypedagógiai intézményekbe beiskolázott, ill. azokban ellátott tanulók száma mindösszesen 5465 (amint azt a **7. sz. melléklet**ből megtudjuk), és pl. az értelmi fogyatékosoknak még az 1937/38. tanévben is mindössze 14.5 %-a jár gyógypedagógiai iskolába (a tanköteles korú népességben az értelmi fogyatékosok 1.6 %-os részesedésével számolva.).

Ez nem jelenti azt, hogy a gyógypedagógiai iskoláztatás a két világháború között nem fejlődik, gazdagodik. Az ellátottsági mutatók nagyon mostohák, de a tartalmi munka valamennyi szakterületen lépést tart az európai színvonallal, sőt kiemelkedő, nemzetközileg is nagyra értékelt szakmai eredmények is születnek, pl. *a surdomutitas corticalis gyógypedagógiai befolyásolására kialakított Bérczi-módszer*. Készülnek új tantervek és tankönyvek is, ám a pénzügyi gondok itt is jelen vannak. Az 1935. évi átfogó jelentés szerint: „A gyógypedagógiai intézmények eredményesebb oktatásának a tankönyvhiány is egyik akadálya, valamint az, hogy a szakoktatás céljának megfelelő tanszereink hiányosak. Az engedélyezésre benyújtott tankönyvek és tanszerek megbíráásával a nm. minisztérium mindenkor a szaktanácsot bízta meg, amely 1930. szeptemberétől 1935. július 8-ig a következő tankönyvekre és tanszerekre vonatkozólag tett véleményes jelentést (itt 18

tankönyv felsorolása következik). Az elnöki tanács méltányolta a könyvírók nagy ügybuzgalmát, legfőképpen vonatkozólag azonban úgy határozott, hogy az újabb tankönyvek bírálata és engedélyezése iránt csak a tantervek revíziója után történjék végleges intézkedés.

E helyt említjük meg, hogy a szaktanács ismételten foglalkozott a tankönyvbírálati tiszteletdíjak kérdésével is. Mivel ez ügyben költségvetési okokból a nm. miniszter úr nem teljesíthette a szaktanácsnak a tiszteletdíjak méltányos megállapítása iránti előterjesztését (701-48 – 1931. sz. alatt), a szaktanács úgy határozott, hogy a jobb idők beálltaig a bírálati tiszteletdíjakról lemond.”

Vagy pl. nagy gondot fordítanak a tanulók alaposabb, szakszerűbb pedagógiai, pszichológiai, szakorvosi kivizsgálására, aminek anyagi fedezetéről is gondoskodnak. A gyógypedagógiai intézményekben pl. szakorvos/ok is működnek. A szakterületi összesítő statisztikai táblázatokon a megszokott alapadatokon kívül *a fogyatékosok okai, fokozatai* is szerepelnek, továbbá az értelmi fogyatékosoknál *a növendékek intelligencia kora, elmaradása, értelmességi hányadosa úgyszintén*. (Erről tanúskodnak a **8–13. sz. mellékletek**.) Tanulságos azonban, hogy a Budapest Székesfőváros kislétszámú osztályaiba járó tanulókról (ilyen osztályok vidéken nem működnek) létszámukon kívül mást nem tudunk meg. Ez az a népesség, amelynek szakmai megítélése mindig problematikus. (**14. sz. melléklet**)

A II. világháború után a fentebb vázolt és újabban keletkezett súlyos gondokkal terhes örökséggel indul meg – eleinte jogosan nagy reményekkel – a gyógypedagógia újjáépítése.

A számadatok tükrében mindenekelőtt jellemző a beiskolázott fogyatékos tanulók létszámának évről-évre történő látványos emelkedése. (Ezt az 1970/71., az 1980/81. és az 1990/91. tanévi közoktatási - összehasonlító adatokat is tartalmazó - statisztikai táblázatokon a **15–17. sz. mellékletek** alapján kísérhetjük nyomon.)

Az ideiglenes kormány mindjárt 1945-ben intézkedik az elemi népiskolát felváltó *általános iskola* létrehozásáról (a 66.506/1945. ME. sz. rendelettel.) Ezt a rendeletet akkor a gyógypedagógiai intézményekre is érvényesnek tartják, de mert egyértelmű rendeletértelmezések nem történnek, évekig következetlenül hajtják végre, ill. az adminisztráció annak ellenére esetlegesen követi, hogy előbb 1948-ban (a 6.000/1948. VKM sz. rendelettel), majd 1949-ben (a VKM 5.300/1949. sz. rendeletével) *megegyeztetést nyer a*

gyógypedagógiai intézmények általános iskolai jellege. Az értelmi fogyatékosok intézményeinek (gyógypedagógiai nevelőintézet, kiegészítő iskola és kiegészítő osztály) később sokat vitatott egységesítése is ennek jegyében (a 70.000/1946. VKM sz. rendelettel) történik meg. Az első általános iskolai tanterv megjelenése (1946) után már egy évvel (1947-ben) kiadásra kerül a gyógypedagógiai általános iskolák és osztályok *egységes tanterve* is.

Az iskolák államosítását kimondó 1948. évi XXXIII. törvény érzékenyen érinti a gyógypedagógiai intézményrendszert is. Egyrészt a közvetlenül érintett közösségeket pótolhatatlan veszteség éri, pl. megszűnik az izraelita siketnémák országos intézete Budapesten, és állami kezelésbe kerül valamennyi egyházi és nem állami fenntartású gyógypedagógiai intézmény, pl. a róm. kath. és ág. ev. kiegészítő iskola Sopronban, a Patronae egyesület gyógypedagógiai nevelő- és foglalkoztató intézetei Kisújszálláson és Gyulán, stb. Figyelmet érdemel viszont, hogy néhány egészségügyi gyermekotthon – amelyekben a legsúlyosabb fogyatékosokat gondozták, ápolják önfeláldozóan – továbbra is, mindvégig egyházi kezelésben maradhatnak.

Az 1945. utáni másfél évtized, az azt megelőző gyógypedagógusok emlékezetében a gyógypedagógia hőskora volt. A háborúban a gyógypedagógiai intézmények egy része romba dőlt, a megmaradtak közül többen katonai- és politikai/párt-célokra lefoglaltak, a fogyatékos gyermekeket haza adták vagy népjóléti intézményekben helyezték el, akik így gyógypedagógiailag teljesen ellátatlanok maradtak, az igazgatók egy részét (különösen vidéken) munkáskáderekkel lecserélték.

A gyógypedagógiai intézményrendszer újjáépítésének, újjászervezésének élére az akkor legtekintélyesebb és igen népszerű orvos-gyógypedagógus, **dr. Bárczi Gusztáv**, a *Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola* igazgatója állt. Ő a megmaradt szakember-igazgatókkal, minisztériumi szakemberekkel (a magasabb posztokon a fogyatékosok ügyeit a minisztériumokban is munkáskáderek irányítják), és az ügynek megnyert politikusokkal együtt küzdött az elhagyott, nagyon rossz szociális körülmények között élő, sok ezer ellátatlan fogyatékos gyermek sorsának megoldásáért. A lehetőségek azonban rendkívül kedvezőtlenek voltak. A gyermekvédelem és a gyógypedagógia – más lehetőség híján – a „*Valahol Európában*” című filmet idéző módon közösen osztozott a célra többnyire teljesen

alkalmatlan, elhagyott, kifosztott, lefoglalt kastélyokon, kolostorokon, kényszer úen lezárva ezzel hosszú időre, máig kihatóan az elszigeteltségből, zártságból kitörés, menekülés útját.

A gyógypedagógiai intézményrendszer/iskoláztatás konszolidálása az 1260-as számmal kezdődő, sok kitűnő szakmai próbálkozást, szakszerű megoldást is tartalmazó művelődési/oktatási minisztériumi rendeletsorozattal indult el. De az 1950-es években a gyógypedagógiai intézményrendszer is többnyire szigorúan bizalmas jelzésű, a levéltárakban hiányosan megmaradt, az azok előkészítésében részt vett szakemberek kényszerű kompromisszumkészségét bizonyító minisztériumi, vezető kollégiumi–és párthatározatok döntései szerint működik. Ezek a dokumentumok (kiemelten a pedológia ellen fellépő párthatározatok) szabják meg a lehetséges alkukkal a szakmai döntések és intézkedések szellemét, tartalmát, a beiskolázási kritériumokat, az új tantervek célmeghatározását, a tananyag kiválasztását, stb.

A kiindulási alapot a Magyar Dolgozók Pártja központi vezetőségének a Szovjetunió Kommunista Pártja 1936. évi határozatára épülő *pedológia ellenes* határozata adja. A Szovjetunióban 1936-ban törlik a pedagógia szótárából a *gyermektanulmányozást* (a pedológiát). Magyarországon pedig az 1950. évi párthatározat az, amely *a szovjet közoktatás politika és pedagógia elveinek és gyakorlatának átvételét, az iskolai tevékenység erőszakos politikai befolyásolását, átideologizálását tűzte célul.*

Pl. az 1950. június 2-án tartott minisztériumi vezető kollégiumi ülésen több 1946–1948-ig kiadott rendeletről megállapítást nyer, hogy azok komoly hibákhoz vezettek, különösen a gyógypedagógiai intézetek és iskolák általános iskolákká minősítése, mert *„táptalajnak bizonyultak az oktatási ágban tapasztalható és jelenleg is fennálló pedológikus túlburjánzásnak ... A gyógypedagógiai osztályokba áttelepített növendékek cca. 85–90 %-a munkás és szegényparaszt származású és ezen belül nagyon sok azoknak a száma, akik gyermekvédő intézetek gondozásában állnak. ... igen sok gyermeket értelmi fogyatékosnak osztályoznak, akiket az általános iskola is képes nevelni, tanítani és termelő dolgozóvá kiképezni.”*

A vezető kollégium 1950. évi határozatai között szerepel a gyógypedagógiai iskolákat általános iskolákká minősítő rendelet visszavonása, a gyógypedagógiai oktatásügy területén tapasztalható úgynevezett társadalomellenes visszaélések azonnali megszüntetése és a gyógypedagógiai oktatásnak a Szovjetunió speciális iskolái nyomán való átszervezése. Utóbbi

határozatot egy a vezetői kollégium anyagához csatolt, orosz nyelvből fordított melléklet támasztja alá, amelynek címe: „*Utasítás a kisegítő iskolai tanulók felvételéhez.*”

Az idézett szovjet utasítás hű felhasználásával egy év múlva jelenik meg az 1951. évi 15. sz. tvr., amelynek értelmében: gyógypedagógiai intézetekbe, iskolákba és osztályokba csak olyan értelmi fogyatékos gyermekek vehetők fel, akikről pedagógiai és orvosi vizsgálat megállapította, hogy hiányos előmenetelük oka „*agyi sérülésből származó értelmi fogyatékoság.*” Ugyan e rendelet szellemében készül „*Az értelmi fogyatékosok nevelés-
oktatását végző gyógypedagógiai intézmények (gyógypedagógiai nevelőintézet,
gyógypedagógiai iskola, gyógypedagógiai osztály) tanterve*” is 1952-ben. E szerint is csak „*a központi idegrendszer (agy) szervi bántalma*” következtében létrejött értelmi fogyatékoság lehet a beiskolázás alapja.

Az 1951. augusztus 30-án tartott minisztériumi vezető kollégium napirendjén is újra szerepel a gyógypedagógiai nevelés-oktatás. A minisztérium Gyógypedagógiai csoportja, jelentésében több kérdésben a *pedológiát* teszi felelőssé. „*A burzsoá pedagógiai elméletek maradványai, különösen az áltudományos pedológia a felszabadulás után a gyógypedagógiában is éreztette romboló hatását*” – olvassuk. ... *A kritika után munkánk arra irányult, hogy a Szovjetunió tapasztalatainak segítségével a gyógypedagógia megszabaduljon a burzsoá ideológia nevelési behatásairól...*”

1952. november 6-án ismét napirenden a gyógypedagógia a minisztériumi vezető kollégium ülésén. A téma szigorúan bizalmas. A levéltári anyag hiányos. A jelentés a fogyatékosokról mint „*az agykéreg sérültjeiről*” beszél, akiknek száma Magyarországon a háború következtében megnövekedett. A jelentés helyzetelemző, értékelő és javaslattevő része azonban egyaránt szakszerűségről tanúskodik (előterjesztő: **Laczkó István**, a minisztérium gyógypedagógiai csoportjának vezetője, akit rövidesen eltávolítanak funkciójából), szinte teljesen mentes a politikai zsargontól, és határozott kívánalmakat fogalmaz meg. Pl.: „*A gyp. nevelés-oktatás eredményességét akadályozza a megfelelő tankönyvek hiánya. Az értelmi fogyatékosok még ma is az ált. iskola tankönyveit használják, amelyek értelmi képességeikhez mérten nem megfelelőek.*” Vagy: „*A gyp. nevelés-oktatás eredményességét a tárgyi feltételek hiánya is akadályozza. Nincsenek az egyes fogyatékosági*

ágazatok részére megfelelő számú és felszereltségű intézmények, s a meglévők közül is több hiányosan, rosszul felszerelt Nincs megszervezve az egészségügyi szervek fokozottabb segítségnyújtása a gyp. intézmények részére. (Állandó szakorvosi felügyelet, konzultatív lehetőségek ideggyógyászati szempontból, ápolóintézetek kérdése, a képezhetetlen idióták és epilepsziások ügye stb.”)

Végül: „Ha a fogyatékosok nevelését-oktatását és intézeti elhelyezését meg akarjuk oldani, akkor 100 %-kal nagyobb összeget (akkor nagyon sokat érő 10 millió Ft-ot) szükséges évenként folyamatosan a gyógypedagógiai intézmények fejlesztésére fordítani. Ezen összeg keretében megoldható azoknak a gyógypedagógiai intézményeknek a létesítése, fejlesztése (nevelőotthonnal ellátott gyp. intézmények, gyp. foglalkoztató intézetek, ipari tanulóiskolai tagozatok, óvodáskorú és felnőtt fogyatékosok, beszédhibában, mozgászavarban szenvedők gyógypedagógiai ellátása), amelyek mellett a fogyatékosok nevelése-oktatása biztosítható.”

Az 1950-es években hullámzóan zajló országos politikai történések jól követhetően visszatükröződnek a gyógypedagógia területén is. Jellemző példa erre az 1955. április 28-án tartott minisztériumi vezető kollégiumi ülés, amelyen „A gyógypedagógiai nevelés helyzete és feladatai” című jelentés tárgyalása is újra napirenden van. (Az előterjesztés készítője: **Vincze Antalné**, minisztériumi gyógypedagógiai csoportvezető, szakértője: **dr. Bárczi Gusztáv**). Ez a jelentés a korábbi történetek után sem magyarázkodik, mentegető hangvételű előterjesztés, hanem szokatlanul bátor, bíráló észrevételeket fogalmaz meg és határozottan kijelenti, hogy megfelelő feltételek hiányában „a fogyatékos gyermekek tanításának csupán korlátozott lehetőségéről beszélhetünk, de a tankötelezettség végrehajtásáról semmi esetre sem.” Továbbá: „A Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola évenként átlag 40–50 szakembert bocsát ki. Ezzel a létszámmal nem tudjuk a szükségletet ellátni. Évről-évre veszünk át általános iskolai nevelőket, akik levelező hallgatókként szerzik meg a szaktanári oklevelet. Jelenleg 400 levelező hallgatója van a Főiskolának. A magas követelményeknek csak a legkiválóbb ált. iskolai nevelők felelhetnek meg. Még több gyógypedagógusra lesz szükség, ha a gyógypedagógia eddig még ki nem munkált területein is megindul a rendszeres munka (csökkentlátók, nagyothallók, beszédhibások, stb.). Ezen kívül a társadalom egyre szélesebb körben igényli a gyógypedagógia segítségét, pl. a hadsereg egészségügyi alakulatainál. Az Egészségügyi Minisztérium az ápoló intézetei számára, az idegsebészetre, a szájsebészetre kér gyógypedagógusokat. A defekt elmebetegek otthonaiba, a csökkent-munkaképességűek

munkatelepeire is igényel gyógypedagógiai tanárokat. A biológiai kort figyelembe véve ui. a fogyatékosok a tanköteles koron alul és túl is gyógypedagógiai irányítást igényelnek.”

A jelentés sorra veszi és elemzi a gyógypedagógia valamennyi szakterületén a hiányokat és szükségleteket, sőt – meglepő bátorsággal – a „nem agykérgi sérült” gyermekekről is hosszan értekezik. Ők az úgynevezett „*érzelmi és akarati fogyatékos gyermekek*”, akiknek az iskolákban való jelenléte feltűnő, és sok nehézség forrása. Az akkor megfogalmazott javaslatok vezetnek el majd a gyógypedagógia – már a század elején is művelt, de mostohán kezelt – egyik ágának, a *pszichopedagógiának* a reneszánszához.

Ennek a történelmi időszaknak a megismeréséhez jó támpontokat adnak a gyógypedagógiai szakmai testületek nagyobb szabású, erőteljesen átpolitizált, ugyanakkor a kor igényeinek megfelelő, sokszor igen bátor és szakszerű megállapításokat, iskoláztatási javaslatokat előterjesztő országos rendezvényeinek publikált dokumentumai is, pl. a magyar gyógypedagógia 150. évfordulóján Budapesten és Vácott, 1952-ben megrendezett Országos konferencia, az 1959-ben Balatonfüreden, már nemzetközi részvétellel megrendezett I. Országos Gyógypedagógiai Kongresszus, és az 1963-ban Budapesten megrendezett II. Országos Gyógypedagógiai Kongresszus anyaga.

Az 1961. évi III. oktatási törvény az első átfogó oktatási törvény a II. világháború után, amely azért is rendkívül fontos és jelentős, mert végre a tanköteles korú fogyatékos gyermekek iskolázási jogát már az alaptörvényben kinyilvánítja. A 4. § így szól: „*A testileg, érzékszervileg vagy értelmileg fogyatékos, de képezhető tanköteles gyermekek oktatása és nevelése gyógypedagógiai intézményekben történik.*” De ez a törvény is megtartja még a „*képezhetetlenség*” fogalmát, nem enyhítve azt az „*iskolai értelemben vett képezhetetlenség*” akkor már elterjedten, a szakmai műhelyekben Magyarországon is használt megjelöléssel, ami azt jelenti, hogy valamennyi fogyatékos gyermek, a legsúlyosabb fokban és/vagy halmozottan fogyatékos gyermek is, ha nem is a hagyományos iskolai keretek között, de valamilyen formában gyógypedagógiai nevelést-oktatást igényel, ill. arra jogosult. A 4. §-ban az olvasható: „*A képezhetetlen gyermekeket az iskola látogatása alól fel kell menteni.*”

Hozzá kell tenni, hogy ez a kérdés – a gyógypedagógus szakemberek jóvoltából – hamarosan a szakmai érdeklődés előterébe kerül, és az egészségügyi gyermekotthonok máig tartó reformfolyamatának megindulásához vezet. Az *Egészségügyi Gyermekotthonok*

Országos Módszertani Intézet (EGYOMI) 1970-ben kiadott szervezeti és működési szabályzatában (igazgató-főorvos: **dr. Szondy Mária**) már az egészségügyi gyermekotthonokban elhelyezett „képezhetetlen” gyermekek rehabilitációs és rehabilitációs lehetőségeinek tanulmányozása és módszertanának kidolgozása is teret kap. E z az út vezet el az 1993. évi közoktatási törvény „képzési kötelezettség”-ről rendelkező §-ához.

Az 1961. évi III. törvény megjelenését követően a minisztérium *Gyógypedagógiai Reformbizottságot* hoz létre, amelynek az a feladata, hogy az új törvény fogyatékosokra vonatkozó pontjainak végrehajtásához javaslatokat dolgozzon ki. A Reformbizottság országos felmérés, tájékozódás után teszi meg javaslatait. A megjelenő 1962. évi 13. sz. tvr és a 7/1963. MM sz. rendelet részletesen, differenciáltan is meghatározza, pontosan szabályozza a gyógypedagógiai nevelés-oktatás helyét az alsó fokú oktatási intézményrendszerben.

Kiemelést érdemel, hogy a törvény értelmében a tankötelezettség teljesítése *minden esetben* az általános iskolában kezdődik. „Az általános iskolából gyógypedagógiai intézménybe kerülnek át azok a képezhető tankötelesek, akik testi, érzékszervi vagy értelmi fogyatékoság miatt az általános iskola többi tanulójával együtt eredményesen nem oktathatók. A gyógypedagógiai intézmények tanulói a 16. életévük betöltését követő augusztus 31. napjáig kötelesek a számukra kijelölt gyógypedagógiai intézménybe járni.”

A legnagyobb változás az értelmi fogyatékosok iskoláztatása terén történik. Az értelmi fogyatékosok nagy vitákat kiváltott és sokat bírált, 1947-től *egységes gyógypedagógiai iskoláztatása ismét kettéválk*, visszatér a külön tantervű *kisegítő iskola* és újként (a régi gyógypedagógiai nevelőintézet jogutódjaként) a külön nevelési programmal működő *foglalkoztató iskola*.

Ez a szakmailag indokolt lépés sem szünteti azonban meg a kisegítő iskola több mint félévszázados (más néven és más okok miatt még ma is tartó) kálváriáját. Ennek következményeként kerül sor 1975-ben az „áttelepítési eljárás” gyökeres reformjára (áttelepítés-visszatelepítés helyett *áthelyezés-visszahelyezés, ad hoc bizottságok helyett állandó áthelyező bizottságok, a kiválogatás függetlenítése az iskolák érdekeitől, komplex vizsgálatok, kontroll- és felülvizsgálatok lehetősége, intézményes együttműködés a nevelési tanácsadó hálózattal stb.*), abban a reményben, hogy így az iskoláztatási feszültségek megszüntethetők. De ez nem következik be. Sőt, ekkor indul el a magyar kisegítő iskoláztatás

újabb válságkorszaka, ez időtől lépnek fel egyre jellemzőbben azok a *funkciózavarok*, amelyekről szociológusok, orvosok, gyógypedagógusok hosszan és igen élesen vitatkoznak és éveken át tartó kutatásokat végeznek (lásd a **Czeizel–Lányiné–Rátay Budapest-vizsgálatot** és az **Illyés–Bass-féle Zala-megyei vizsgálatokat**).

Bár az 1961. évi III. törvény az egész gyógypedagógiai intézményrendszer működését és a gyógypedagógiai iskoláztatást minden eddiginél gondosabban, pontosabban szabályozza, az 1970-es évekre már (lásd a kiegészítő iskolával kapcsolatos előbbi példánkat) újra sok bírálat éri a gyógypedagógiai iskoláztatást. Főként a külföldi tapasztalatok hatására a szakmai műhelyek, különösen a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola (BGGYTF), az Országos Pedagógiai Intézet (OPI), a Fővárosi Pedagógiai Intézet (FŐPI), és a Magyar Gyógypedagógusok Egyesülete (MAGYE) képviselnek egyre újabb törekvéseket a gyógypedagógiai iskoláztatás terén. Általában is jellemző már Magyarországon a pedagógiai folyamat megújításának igenlése. Pl. a szocializáció-kutatás külföldi szakirodalma a gyógypedagógia művelői körében is ismertté válik, beépül a gondolkodásba, előtérbe kerül *a fogyatékosok társadalmi integrációja*, aminek nyomán *az integrált iskoláztatás* gondolata is egyre jobban foglalkoztatja a gyógypedagógusokat.

Az újítások képviselőit ebben az időszakban számos lehetőség van. Pl. az oktatás rendszerének, tartalmának újabb általános felülvizsgálata keretében „*A gyógypedagógia problematikájával foglalkozó munkabizottság*” is megalakul. Vezetői a Főváros eminens gyógypedagógiai szakemberei (**dr. Solti Gyuláné** és **Sziklay Béla** vezető szakfelügyelők), akik a BGGYTF főigazgatójával (**dr. Göllez Viktor**) és több munkatársával **Gordosné dr. Szabó Anna**, **Lányiné dr. Engelmayer Ágnes**, **dr. Méhes József**) az országot járva közel két éven át dolgoznak 1971. április 24-én kelt 41 oldalas jelentésük összeállításán. A jelentés a gyógypedagógiai oktatás valamennyi szakterületéről részletes beiskolázási, szervezeti (tárgyi, személyi), és tartalmi (tantervi) helyzetelemzést tartalmaz, és nagyszámú ajánlást fogalmaz meg. Hasonlóan részletesen bemutatja és elemzi a gyógypedagógia „*tudományos megalapozottságának*” állását, Gyógypedagógiai Tudományos Vizsgáló és Kutató Intézet felállítását, és országos szakmai egyesület létrehozását javasolja. (Mindkettő hamarosan meg is valósul.) Különösen fontosnak ítéli *az intézményrendszer további differenciálását*, ennek megalapozására *gyógypedagógiai tipológiai kutatások* végzését sürgeti. Jelentős teret szentel

a *gyógypedagógiai rehabilitáció* kérdéskörének, a fogyatékosügyben a társadalmi részvétel szerepét hangsúlyozza, és felveti a *szülőszövetség* létrehozásának szükségességét.

Kiemelést érdemel a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) Elnökségi Közoktatási Bizottságának (EKB) **Szentágotai János** akadémikus vezetésével a közoktatás távlati fejlesztését szolgáló tevékenysége, amelynek keretében **(Gordosné dr. Szabó Anna szomatikus nevelési albizottsági tag révén)** mód nyílik a gyógypedagógiai távlati közoktatási elképzeléseket is megfogalmazni **(Gordosné dr. Szabó Anna, dr. Göllez Viktor, Illyésné dr. Kozmutza Flóra, Lányiné dr. Engelmayer Ágnes, dr. Méhes József, Sziklay Béla)**, és 1976. februárjában az EKB elé terjeszteni. Az előterjesztés az elkülönített gyógypedagógiai iskoláztatás akkori látéletét tartalmazza, és az általános iskolának a fogyatékos gyermekekkel kapcsolatos intoleranciájára, a gyógypedagógiai iskoláztatás hiányaira, a korszerűtlen tendenciákra mutat rá, és a sérült gyermekek és fiatalok társadalmi integrációjának megvalósítását szolgáló ajánlásokat fogalmaz meg.

Később, 1979-ben arra is mód nyílik, hogy az MTA és az Oktatási Minisztérium Közoktatási Bizottsága (OKB) által képviselt közoktatási reformokba is beépüljenek a gyógypedagógiai iskoláztatási javaslatok **(Gordosné dr. Szabó Anna és Lányiné dr. Engelmayer Ágnes MTA és OKB bizottsági tagok révén)**. Ezek arra hívják fel a figyelmet, hogy *a fogyatékosok nevelésének ügyét az egész köznevelési rendszer integráns részeként kell kezelni, hogy a deklarált jogokból való tényleges részesedésnek egy sor fontos, eddig hiányzó feltétele van, és már egyértelműen a megfélemlítés és esélyegyenlőtlenség ellen, valamint az integrált iskoláztatás (akkor még részleges megoldása) mellett szólnak.*

A gyógypedagógiai iskoláztatás tartalmi, szakmai megújításához az 1970-es években jelentősen hozzájárul az egyre bővülő szakirodalom is. Már két szakfolyóirat, a *Gyógypedagógia* és a *Gyógypedagógiai Szemle* nyújt publikálási lehetőséget, és a főiskolai jegyzeteken túl több fontos, gyűjteményes munka lát napvilágot. 1976-ban két szakkönyv megjelenése különösen jelentős. A két könyv ui. eltérő rendező elvek és szempontok szerint, szemléletmódjában sem mindig azonosan, de egymást jól kiegészítve dolgozza fel a gyógypedagógia alapkérdéseit/alapismereteit, és lesz hamarosan (több kiadásban is) a szakterületen sokat forgatott tan- és kézikönyv.

Dr. Göllesz Viktor szerkesztésében a BGGYTF Tudományos Tanácsának tagjai (**dr. Bődör Jenő, dr. Csabay László, Gordosné dr. Szabó Anna, dr. Göllesz Viktor, Lányiné de. Engelmayer Ágnes, László András, dr. Méhes József, Subosits István, Sziklay Béla, dr. Tóth György**) arra vállalkoznak, hogy „*A gyógypedagógia alapproblémái*” című könyvükben az akkor modern gyógypedagógia előtérben álló elvi, szemléleti kérdéseit (mint pl. differenciálódás-integrálódás-interdiszciplinaritás, rehabilitációs szemlélet, szociológiai nézőpontok) bemutassák.

A másik könyv szerkesztője **dr. Illyés Sándor**, a „*Gyógypedagógiai alapismeretek*” című könyvben (**dr. Bellák Ervin, Benczúr Miklósné dr., Csabay Lászlóné dr., dr. Götze Árpád, Hatos Gyula, dr. Hári Mária, dr. Illyés Sándor, Kovács Csongor, Krausz Éva, dr. Kullmann Lajos, dr. Kun Miklós, László András, Lovász Tibor, Madarász Márta, Murányi-Kovács Endréné, dr. Palotás Gábor, Réthy Endréné dr., dr. Vikár György**) szerzőtársaival a fogyatékosok nevelésének, a fogyatékosokkal való bánásmód kialakításának legfontosabb elméleti és gyakorlati ismereteit foglalja össze szakáganként, és a fogyatékosok intézményrendszerét mutatja be.

Az oktatásról szóló 1985. évi I. törvény híven tükrözi az 1980-as évek elején jellemző, és a későbbi változásokat előrevetítő társadalmi viszonyokat. A törvény érintetlenül hagyja az iskolafenntartás szinte korlátlan állami monopóliumát, és a merev iskolarendszert, de már jelentős rést üt a közoktatás irányításának bürokratikus, centralisztikus rendszerén. Kinyilvánítja az iskolák szakmai önállóságát és a pedagógusok szakmai szuverenitását, továbbá meghatározza az oktatásban érdekelt csoportok (tanulók, pedagógusok, szülők) jogait is.

A 9. §-ban az alapelvek között deklarálja, hogy „1) A társadalmi esélyegyenlőség érvényesülésének elősegítése érdekében az állam a hátrányos helyzetben levőknek támogatást nyújt. 2) Az állam segíti a kiemelkedő tehetségű fiatalok képességeinek fejlesztését és tudásának gyarapítását. 3.) Az állam a testi, az érzékszervi, az értelmi és a beszéd fogyatékosok neveléséről és oktatásáról fokozottan gondoskodik.”

Fontos változás a *gyógypedagógiai iskolák megkülönböztető jelző nélküli általános iskolákká minősítése és a középfokú speciális szakiskola létrehozása*. Ezekről a tv. különböző

fejezetei és az 1985. évi 17. sz. tvr., valamint a Minisztertanács 41/1985. MT. sz. rendelete részletesen, egyértelműen intézkednek.

Nagyon fontos továbbá, hogy az oktatásról szóló 1985. évi I. törvény értelmében a művelődési miniszter 1988-ban (15/1988./VIII.1./MM. sz. rendeletével) *a testi, az érzékszervi és a beszéd fogyatékoság megállapítására fővárosi, megyei szakértői bizottságok* működtetését rendeli el.

1.) *Országos bizottságok: a) Látásvizsgáló Országos Szakértői Bizottság, b) Hallásvizsgáló Országos Szakértői Bizottság, c) Mozgásvizsgáló Országos Szakértői Bizottság, d) Beszédvizsgáló Országos Szakértői Bizottság.*

2.) *Fővárosi, megyei szakértői bizottságok: a) tanulási képességet vizsgáló szakértői bizottságok, b) felülvizsgáló szakértői bizottságok.*

A szakértői bizottságok gyógypedagógus szakképesítésű vezetőből, gyógypedagógusokból, pszichológusokból és szakorvosokból állnak, munkájukban azonban más pedagógus is közreműködhet. A bizottságok szakvéleményt készítenek a megvizsgált fogyatékosokról, ennek alapján kerülnek beiskolázásra, óvodába is a gyermekek.

Az oktatásról szóló 1985. évi I. törvény és a kapcsolódó rendelkezések előkészítésében a gyógypedagógus társadalom sokféle módon vesz részt. Kiemelkedő szerepet kap az OPI szakembergárdája (**Vinczéné Bíró Etelka** irányításával). Az új elgondolások, javaslatok (a **Szabolcsi Miklós** előterjesztésében megjelent) *„A fogyatékos gyermekek intézményes nevelésének, oktatásának, ellátásának, a társadalmi munkamegosztásban való beilleszkedésük tovább fejlesztésének feladatai”* című, 1983-ban készült dokumentumban összegeződnek. A különböző szakmai műhelyek (pl. a BGGYTF, a MAGYE, számos vidéki és fővárosi gyógypedagógiai intézmény) és/vagy a törvény előkészítésében részt vett szakemberek mégis bizonyos mértékig csalódtak, mert a törvény szellemében és nyelvezetében nem eléggé jutnak érvényre az előző évtizedben már a magyar gyógypedagógiában jelenlevő, publikusan is képviselt modern törekvések. Az *integrált iskoláztatás* is mint lehetőség benne rejlik a tankötelezettségről vagy a középfokú iskolai nevelés-oktatásról szóló fejezet bekezdéseiben, de *megnevezését gondosan kerülik a törvényalkotók*. Pl. *„Az a testi, érzékszervi, értelmi vagy beszéd fogyatékos gyermek, akinek egészségi és személyiségállapota miatt a fogyatékoságának megfelelő általános iskolában való nevelése-oktatása indokolt, tankötelezettségét – külön jogszabály rendelkezései szerint – a kijelölt általános iskolában*

teljesíti.” (I. fejezet 52.§ /2/. bek.) Vagy pl. „A testi, az érzékszervi, az értelmi és a beszéd fogyatékos tanulókat a középfokú iskolák a fogyatékoság jellegét és mértékét is figyelembe véve oktatják.” (IV. fejezet, 75. § /2/.)

A gyógypedagógiai iskoláztatás történelmi útján az elkülönített gyógypedagógiai intézményrendszer tehát 200 évvel ezelőtt jelent meg, és azóta is él világszerte mint klasszikus modell. A 20. század. utolsó éveiben tört meg dominanciája. A modern világ az emberi és gyermeki jogok számbavétele és érvényesítési mozgalmi során szembesült azzal, hogy *a fogyatékosok elkülönített iskoláztatása nem szükségszerű, nem kizárólagos megoldás.* Az ekkor indult *integrált iskoláztatási kísérletek vezettek el az inkluzív iskola modelljéhez.*

Az inkluzív, azaz *befogadó iskola* nem más, mint *nyitott többségi iskola*, amely alkalmas a *speciális nevelési szükségletek kielégítésére is.* De természetesen csak akkor, ha valóban befogadó iskola, azaz *minden speciális feltétellel rendelkezik, amelyre a fogyatékos gyermekeknek, tanulóknak szükségük van lehetséges önkifejlődésükhöz, társadalmi és egyéni boldogulásuk előkészítéséhez.*

Ez a modell napjainkban az Európai Unió országaiban már egyre szélesebb körben teret hódított. Azokban az országokban, amelyekben először ültették át a gyakorlatba is az integrált nevelés-oktatás gondolatát (főként a skandináv országokban), eleinte a „*school for all*”, azaz a „*mindenki iskolája*” modell alakult ki. Ma már a „*school for everybody*”, azaz „*a minden egyes gyermek iskolája*” megvalósítását tűzik célul.

A magyar gyógypedagógiai iskoláztatás Európai Uniós csatlakozásához a hidat a jelenleg érvényes, többször módosított 1993. évi közoktatási törvény jelenti.

1. 1. 2. Szakemberképzés

Speciális (gyógypedagógiai) tanerőszükséglet 1802 óta jelentkezik Magyarországon. Ekkor kezdi meg ugyanis működését Vácott a „*Siketek nevelőháza*”, akkori hivatalos nevén a *Siketnémák váci királyi intézete.*

Legelső gyógypedagógusaink Bécsben, az ott 1799 óta működő siketnémák intézetében sajátítják el – pályázat útján elnyert ösztöndíj segítségével – az akkor szükségesnek ítélt

ismereteket és szereznek gyakorlatot a siketek tanítása terén. Később többféle kiképzési megoldásra történik sikertelen kísérlet. Pl. a pozsonyi, a verseczi, a szegedi, a nagykőrösi és a pesti tanítóképzésekben indult lelkes próbálkozások sem hosszú életűek, egy idő után kudarchoz vezetnek. Azért nem életképesek, mert a tanítóképzés zsúfolt programjából elöbbitőbb kiszorulnak a speciális tantárgyak, továbbá azért sem, mert a gyakorlati képzés megszervezése és bonyolítása elháríthatatlan technikai és pénzügyi akadályokba ütközik.

Pedig a speciális tanerőképzés megoldása egy idő után egyre sürgetőbbé válik, mert az 1870-es évektől több (egyházi, országos, városi) iskola/intézet (Budapest 1878., 1891., Temesvár, Arad 1885., Kaposvár 1887., Kolozsvár 1888.) nyitja meg kapuit a siketek számára, és más, hasonlóan speciális nevelést-oktatást igénylő gyermekek számára is létesülnek intézmények (1825-ben vakoknak, 1875-ben értelmi fogyatékosoknak, 1891-ben dadogó és más beszédhibában szenvedőknek.).

A tanerőképzés terén tett valamennyi próbálkozás tapasztalatait összegezve a szakemberek és az intézményeket fenntartók/irányítók egyaránt *speciális tanfolyamok* létesítésében látják a megoldást.

Az 1890-es években speciális tanerőképzés céljából létesített tanfolyamok mindegyike egy-egy speciális (gyógypedagógiai, akkor emberbaráti) intézménytípus oktatási feladataira készít fel. Közösek abban is, hogy valamilyen, úgynevezett normálpedagógiai diplomára/előképzettségre építik fel képzési programjaikat, továbbá, hogy az adott szakterület anyaintézményei kezdeményezik, szervezik, vállalják/segítik működtetésüket, természetesen állami költségvetési háttérrel.

A különböző tanfolyamokon folyó speciális tanerőképzés is rövidéletű. A működésüket sorra megkezdő tanfolyamok sorsát, jövőjét az 1990-es években bekövetkező, a magyar gyógypedagógia történetében igen jelentős események terelik új irányba.

Dr. Náray-Szabó Sándor, akinek a nevéhez a fogyatékosok számára szétszórtan működő emberbaráti intézmények közoktatási, *gyógypedagógiai intézményekké* egyesítése is fűződik indítja el 1899-ben a különálló tanerőképző tanfolyamok egyesítését. Így jön létre és kezdi meg működését 1900-ban Vácott a kétéves *Gyógypedagógiai Tanítóképző-tanfolyam*, a mai négyéves *ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar* jogelődje.

A speciális tanerőképző tanfolyamok strukturális egyesítése egyidejűleg *új, nemzetközileg egyedülálló képzési koncepciót* is jelent.

A gyógypedagógus-képzés Magyarországon 1963-ig úgy nyújt általános (egységes) képzést, hogy az országosan mindvégig egyetlen képzőintézményben *minden hallgató a mindenkori gyógypedagógiai intézményrendszer különböző típusaiban végzendő valamennyi gyógypedagógiai (tanítói/tanári) feladat ellátására képesítetté válik.*

E több mint hat évtizeden át tartó időszakban ezzel együtt a képzőintézményben változó intenzitással, de folyamatosan dominánsan érvényesül az a koncepcionális meggyőződés is, hogy a népesség-specifikus magyar gyógypedagógiai intézményrendszerben a különböző gyógypedagógiai tanítói/tanári feladatok egy úgynevezett *egységes gyógypedagógiai (gyógyító-nevelői) folyamatban valósulnak meg.*

A gyógypedagógusnak e folyamat alkotóelemeit (a gyógypedagógiai segítséget igénylő teljes népességet az okok, a következmények és gyógyító/korrekción/terápiás kilátások egységében, az épekétől eltérő szocializációs feltételeket, a folyamat alapszituációit és e szituációk átfogó cselekvési programjait, stb.) integrált egészben is ismernie kell, és globális pályaidentifikációval kell rendelkeznie ahhoz, hogy bármely adott esetben a folyamat szervezője, irányítója, aktív közreműködője lehessen.

Ezzel indokolható az, hogy ebben az időszakban és később történelmileg is itthon és külföldön elterjedten az úgynevezett *egységes* (és nem az általános) *gyógypedagógus-képzés* fogalma terjed el a köztudatban, és így ismert a hazai és külföldi szakirodalomban is.

A magyar gyógypedagógus-képzésnek ez a mindjárt a kezdetekkor megjelenő és tartósan (1963-ig és részben azon túl is) jellemző *koncepcionális egyedisége* a századfordulón már kirajzolódó, majd folyamatosan formálódó sajátosan *magyar gyógypedagógiai irányzattal* függ össze.

Ez az irányzat tudományelméleti, szakmafilozófiai és más szempontok szerint is igen sokszínű, de *alaptézisei* azonosak:

- *tág* (népesség, életkor, tevékenységforma, nevelési-oktatási szintér szerinti) *kompetenciakör*;
- *pedagógiai orvoslás/terápia* (gyógyító-nevelés);
- *önálló, komplex, interdiszciplináris tudományterület.*

A képzés alakulására a *legmeghatározóbb* az érvényesülő *kompetenciakör-és tevékenységértelmezés*. Azért ez a legmeghatározóbb, mert mint általában a gyakorlatorientált szakember-képzési programok esetében (a pedagógusképző programok ilyenek), ez esetben is *alapkérdés, hogy mire képesít, milyen feladatok végzésére készít fel*. A gyógypedagógusképzés története e tekintetben rendkívül ellentmondásos. Pl. a kompetenciakör értelmzésváltozása két szálon követhető nyomon: a közoktatás és a szaktudomány oldaláról.

A magyar gyógypedagógia történeti kutatások azt bizonyítják, hogy a sokféle érdektől függő, aktuális közoktatás-politikai és a prominens szakemberek által vagy a szakmai-tudományos műhelyekben kialakított *kompetenciakör-deklarációk* sohasem (ma sem) esnek egybe.

Elvileg a közoktatás-politikai és a gyógypedagógusképzési kompetenciakör-deklarációknak egybe kellene esniük. A magyar gyógypedagógusképzés-történeti kutatások azt bizonyítják, hogy ez esetben is többnyire legfeljebb részleges egybeesés mutatható ki.

A speciális tanfolyami képzési rendszer egyesítésekor bár még egyértelmű, hogy az egyesített gyógypedagógiai tanítóképző *az akkor működő valamennyi gyógypedagógiai intézménytípus oktatási feladatainak ellátására képesít*, azonban a „*beszédhibások*” tanfolyamai, és az egyidejűleg beinduló, deklaráltan a „*gyengetehetségűek*” kiegészítő iskolái, mint nem igazán legitim gyógypedagógiai intézmények számára az egyesítés után (1900-ban és 1903-ban) is létesülnek külön, speciális tanfolyamok, és külön is képeznek szakembereket.

Később, amikor a gyógypedagógiai irányzat egyre markánsabbá válik, a szaktudomány oldaláról a gyógypedagógia népszerűsége már a mai „*gyógypedagógiai (speciális) nevelést igénylő személyek*” népszerűségi körrel szinte megegyezően, azaz a legszélesebben kerül meghatározásra. Ehhez azonban akkor sem a közoktatás politika, sem a gyógypedagógusképzés nem tud felzárkózni. A közoktatás politikai, a szaktudományi és a szakemberképzési kompetenciakör-deklarációk diszkrpanciája, és ennek következményeként a gyógypedagógusképzés ellentmondásossága fokozatosan mélyül, és egyre nyilvánvalóbbá válik.

Új és újabb megvalósulatlan reformtörekvések jelennek meg, illetőleg a gyógypedagógusképzés sorozatos módosítására, átalakítására kerül sor.

Egy ideig a képzési idő növelésével (kétéves képzés 1900–1922., hároméves képzés 1922–1928., négyéves képzés 1928–) a kompetenciakör szélesítése/bővítése az általános

(egységes) gyógypedagógus-képzés keretei között is megoldhatónak tűnik, majd a képzés funkciózavarainak egyre kifejezettebbé válása miatt a kompetenciakör megtartása/szélesítése/bővítése szükségszerűen struktúraváltáshoz, a szakos gyógypedagógus-képzésre való áttéréshez vezet.

A szakos gyógypedagógus-képzés bevezetése Magyarországon az adott történelmi helyzetben elkerülhetetlen, és szakmatörténetileg is szükségszerű lépés.

A kor igénye a „tudományos és technikai forradalom” jegyében általában is a specializálódás. A fogyatékosok integrált iskoláztatásához, ill. „a speciális nevelési szükségletű személyek” gyógypedagógiai népeességfogalomhoz vezető úton a gyógypedagógia szakterületén világjelenség a kompetenciabővülés. A széles kompetenciakör elméletileg és a gyógypedagógus-képzési célokban Magyarországon már korábban is elfogadott, amivel azonban a magyar gyógypedagógiai iskoláztatási gyakorlat nincs szinkronban. Amikor a népeesség-specifikus szakterületek bővülése, ill. a gyógypedagógiai intézményrendszer belső differenciálása napirendre kerül (az 1961. évi oktatási törvénnyel), az akkor érvényes (1956-ban életbelépő), már korábban is széles kompetenciakört deklaráló gyógypedagógiai tanárképzési rendszer hiányosságai annyira feltűnővé válnak, hogy felmerül a szakosítás kérdése. Ezt azonban az ellenérvként felhozott reális létszámtervezési számítások láttán az amúgy is az általános (egységes) gyógypedagógus-képzésre szocializált szakma elveti, és a Főiskola is más megoldást keres. Viták és alapos elemzések után az akkor jellemző iskola- és oktatás centrikus gondolkodás a képzés belső arányainak és hangsúlyainak iskoláskorra és alsó tagozatra helyezésében keresi a kiutat, és csak amikor ez sem bizonyul járhatónak dönt a szakosítás mellett.

A szakosítással kezdetben az úgynevezett egységes gyógypedagógiai szakmai műveltségismény és szemléletmód nem kérdőjeleződik meg, csupán néhány szakember az addigi mindenkori magyar általános gyógypedagógiai elméleti koncepciókat, gyógypedagógiai egységértelmezési téziseket bírálja. Később, az 1960-as években a gyógypedagógiai irányzat (a gyógyító-nevelés) teljes tagadására is sor kerül, és a szocialista (marxista) pedagógiához igazodás nyer agresszíven teret. Végül is azonban a klasszikus magyar gyógypedagógiai irányzat szárnyaszegett megújított változata – ma már felbecsülhetetlen szakmai-tudományos és emberi veszteségek árán – túléli ezt a válságot, és a

gyógypedagógia komplex tudományterülete az 1970-es évek közepétől újra fejlődésnek indul. Különösen a BGGYTF mint széleskörű nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező országos kutatóműhely ér el interdiszciplináris kutatási programjai révén jelentős, az egyetemi szintű gyógypedagógus- és szociálisszakember-képzést is megalapozó, külföldön és itthon egyaránt elismert eredményeket. Fokozatosan kiépül a modern magyar gyógyító-neveléstudomány, amely az ezredfordulóra mint *pedagógiai dominanciájú interdiszciplináris tudomány* foglal el megbecsült helyet a hazai tudományok sorában.

A szakosítás fokozatosan megy végbe. Először a háromszakos, majd a kétszakos, és végül a két szakirányra bontott egyszakos képzés lép életbe.

A *struktúraváltás*, a szakos képzés háromszakos változatában (1963–1971) még *nem jelent koncepcióváltást is*. A képzésnek változatlanul az ún. egységes gyógypedagógia a bázisa, és a szakválasztás csak a harmadik szemeszter végén történik.

A kétszakos képzés első változatának (1971–1973) még szintén fontos jellemzője a közös/egységes gyógypedagógiai alapképzés. Ez a következő szakaszban (1973–) jelentősen és deklaráltan leszűkül, majd egy ismét újabb változatában (1984–) a közös alapképzési bázis ismét jelentősen erősödik, de megjelenik a *szakra történő felvétel*. Ez egyszerűsíti, megkönnyíti az egyre nagyobb kihívást jelentő oktatásszervezési (tanrend összeállítási) munkálatokat, de minthogy a szakválasztás továbbra is keretszámokhoz kötött, így azzal jár, hogy már a felvételek idején megindul a harc a „*divatosabb*” és/vagy *ismertebb* szakokra bejutásért, fokozva az esélyegyenlőtlenséget, és gyengítve a *gyógypedagógus-identitás* kialakulásához az alaposabb előtájékozódás, és az *általános gyógypedagógiai szakműveltség* megszerzésének lehetőségét.

Ezért is az 1980-as évek közepén egy újabb, távlati képzési reformtervezet készül, az ún. „*piramis képzési koncepció*” kerül kidolgozásra és elfogadásra. Ez a képzési koncepció a magyar gyógypedagógus-képzés egész addigi fejlődéstörténetének, ellentmondásainak és neuralgikus pontjainak elemzése alapján alakul ki. E koncepció szerint a gyógypedagógus-képzés jövő útjának az eddig megtett út *törésmentes* folytatásának kell lennie.

Ennek értelmében a képzést egyetemi szintűvé, a Főiskolát – hasonlóan a művészeti, testnevelési, állatorvosi felsőoktatási intézményekhez – egy *középméretű gyógypedagógus-*

képző (a szociálisszakember-képzéssel kombinált változatában *segítőszakember-képző*), egyelőre *önálló egyetemi rangú főiskolává, később egyetemmé* kell fejleszteni.

E koncepció szerint a Főiskolán olyan *nyitott, egyetemi szintű, egységes gyógypedagógus-képzési rendszer* lenne, amelyben a változó feladatok ellátására alkalmas, a kor által megkövetelt sokirányú kötelezettséget vállaló, értelmiségi feladatokra is felkészült, a gyógypedagógiai tevékenységet igénylő népesség valamennyi gyógypedagógus szakembertípusának a képzése megvalósítható.

A tervezett rendszer 5 éves képzési időben

- széles, közös szakmai alapozó képzést nyújt;
- átfogó szakképzési profilok szerint szakosít, további szűkebb szakosodásra orientáló nyitott speciálkollégiumi képzéssel és más egyetemeken párhuzamos képzés révén szaktárgyi szakos képzettség megszerzését is lehetővé teszi;

a képzési időn túl

- a további specializálódást belső és külső (egyetemközi) posztgraduális képzési rendszerrel oldja meg;
- az ismeretek megújítására, új ismeretek szerzésére és a még további szakosodásra lehetőséget adó szervezett belső, valamint hazai és nemzetközi intézményekben folyó (doktori és más) továbbképzési rendszerre épít.

A rendszerváltás után a Főiskola a gyógypedagógus- és szociálisszakember-képzésben egyaránt a *nemzetközi trendekhez* csatlakozott, a *nyugat-európai* utat választotta. Ez az *egyszakos gyógypedagógus-képzésre* és a szociális szervező képzés felfüggesztésével (később megszüntetésével) az *általános szociális munkás képzésre* való áttérést jelentette. Ezzel a korábbi években a közel 100 éves magyar képzési tapasztalatokra és gyakorlatra épített, a sajátos magyar gyógypedagógus-képzés törésmentes folytatását jelentő, úgynevezett *„piramis” képzési koncepció a csúcsára fordult, azaz a képzési időben lehetséges minél több gyógypedagógiai szakterületre, feladatra felkészített és a specializáció irányába már a képzési idő alatt, de főként a képzési idő után haladó szakemberképzés helyett, a már a képzési idő elején minden eddiginél specializáltabb gyógypedagógus-képzés bevezetésére került sor.*

Ennek a képzési változatnak (az integrált iskoláztatás igényeivel is számolva) a felhasználóknál, a szakterületen belátható és feltételezhető perspektivikus következményeiről igen eltérőek a vélemények. A bevételeiről még nincsenek adatok.

A **18. sz. melléklet** a képzésben 100 év alatt részt vett (beiratkozott) hallgatók számát és megoszlását, a **19. sz. melléklet** a képzés 100 éve alatt oklevelet szerzett hallgatók számát és megoszlását, a **20. sz. melléklet** pedig a gyógypedagógus okleveleknek a szakok szerinti megoszlását mutatja a szakos képzés beindulásától (1963–1999).

1. 2. Forrásmunkák:

A Gyógypedagógiai Intézetek Országos Szaktanácsadóinak jelentései (archív).

A magyarországi gyógypedagógiai intézetek működése című időszakos kötetek (archív).

A Művelődési/Közoktatási/Oktatási Minisztérium éves statisztikai tájékoztatói.

Illyés Gyuláné – Gordosné dr. Szabó Anna és mts.: Gyógypedagógiai távlati közoktatási elképzelések. In: Gyógypedagógiai Szemle, 1976/2.

Gordosné dr. Szabó Anna: Beiskolázás és kiválasztás a kisegítő iskoláztatás történetében. In: Nevelhetőség és általános iskola IV. Háttéranyagok. Szelekció-problémák. (Szerk.: **dr. Illyés Sándor – Bass László**) Közoktatási Kutatások Tudományos Tanácsa. Budapest, 1990.

Gordosné dr. Szabó Anna: A gyógypedagógiai iskoláztatás fejlődése. In: Gyógypedagógiai alapismeretek. (Szerk.: **dr. Illyés Sándor**) ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar, Budapest, 2000.

Gordosné dr. Szabó Anna: 100 éves a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola. A magyar gyógypedagógus-képzés története. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar, Budapest, 2000.

“Hiszem, hogy a csillagok művénél egyetlen fűszál sem kevesebb...”

Whitman

2. A kutatás eredményeinek elemzése

2. 1. A kutatás tárgya

Jelen kutatásunk tárgya a gyógypedagógiai oktatási intézmények tárgyi és személyi ellátottságának vizsgálata. Az oktatási intézmények a modern társadalom döntő fontosságú részei, a jövő letéteményesei.

A gyermekek és a fiatalok egyre nagyobb számban és egyre hosszabb ideig vesznek részt az oktatásban. A környezeti elvárások mind a családok, mind a gazdaság, mind pedig az állam részéről megnöttek. Az oktatási intézmények felvállalt funkciói döntően nem csak az egyén, hanem a társadalom szempontjából is. Az ismeretek átadása (oktatás), a viselkedési normák megtanítása, a normák mögött álló értékek átadása, a személyiség fejlesztés (nevelés), valamint a társadalomba való sikeres integrálódás elősegítése elsősorban az oktatási intézmények feladata.

A funkcióvállalásból adódó feladatok eredményes megoldása a gyógypedagógiai oktatási intézményekben a többségi iskoláktól eltérő feltételek között valósulhat meg. Az eltéréseket a gyermekek/tanulók speciális nevelési szükségletei indokolják. Jelen tanulmányunkban azt a felmérést elemezzük, amely a gyógypedagógiai oktatási intézmények speciális feladatainak ellátásához szükséges tárgyi és személyi feltételek meglétét vizsgálta.

2. 1. 1. A rendelkezésre álló szakirodalom áttekintése

A tanulmány elején bemutattuk a gyógypedagógiai nevelés-oktatás és a gyógypedagógus-képzés 100 éves történetét, valamint az intézményrendszer kialakulását. Helyzetelemzésül, kiindulási és viszonyítási pontként az 1978 -ban megjelent „Budapest - vizsgálat” adatait, az Országos Közoktatási Intézetben 1999-ben végzett adatbanki

gyógypedagógiai tantervek felhasználását nyomon követő felméréskor nyert információkat tudjuk felhasználni.

Elemzésünkben a gyógypedagógia tudomány alpműveiben foglaltakra, valamint a törvényi szabályozókra támaszkodunk. A kutatási téma jellege miatt szükségesnek tartottuk, hogy szociológiai alpműveket is átnézzünk.

Olyan teljes körű intézményi felmérést, mely jelen kutatásunk tárgyát képezte, a rendszerváltozás óta nem találtunk.

2. 1. 2. Felhasznált irodalom:

A fogyatékos gyermekek óvodai nevelésének irányelve és a fogyatékos tanulók iskolai oktatásának irányelve Művelődési és Közoktatási Minisztérium 1997

A gyógypedagógia alapproblémái Szerkesztette: dr. Göllész Viktor, Medicina 1979

A közoktatásról szóló törvény, egységes szerkezetben - magyarázatokkal, OM megbízásából az Iskolaszolga 1999. szept. X/1-2 száma alapján

A magyar gyógypedagógus-képzés története ELTE BG Gyógypedagógiai Főiskolai Kar, 2000. Szerkesztette Illyés Sándor, ELTE BG Gyógypedagógiai Főiskolai Kar Budapest, 2000.

Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába Osiris, 1997

Az értelmi fogyatékoság kóreredete a „ Budapest-vizsgálat „ tükrében Szerkesztette: dr. Czeizel Endre, Lányiné dr. Engelmayer Ágnes, Rátay Csaba Medicina 1978.

Giddens: Szociológia, Osiris, 1998

Gordosné dr. Szabó Anna: Gyógypedagógiai alapismeretek Medicina, 1978

“Az egyetlen igazi garancia minden intézményre a szükségessége.”

Eötvös József

2. 2. A hipotézisek megfogalmazása

Vizsgálatunk tárgya a gyógypedagógiai intézmények tárgyi és személyi ellátottságának mértéke és színvonala.

Hipotéziseink

- A gyógypedagógiai intézmények tárgyi feltételei nem megfelelők.
- A gyógypedagógiai intézmények személyi feltételei nem megfelelők.
- A homogén módon szegregált, nagy intézményekben és a fővárosban oktatott fogyatékos tanulók helyzete a fentiek tekintetében jobb.
- A többségi általános iskolák mellett tagozatként működő, fogyatékos gyermekeket nevelő-oktató intézmények tárgyi-személyi feltételei a legkevésbé kielégítők.
- Az értelmi fogyatékos tanulók nagyon magas számban tanulnak összevont osztályokban, ezeken a helyeken a nevelés-oktatás feltételei rosszak.
- A Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola képzési szerkezete a valós igényekkel nincs szinkronban.
- Gyógypedagógus hiány van.
- Az előzőek alapján koraiak és megalapozatlanok a gyors integrációs törekvések.

2. 3. Alapfogalmak

A **fogyatékoság** a gyógypedagógia alapfogalma. A fogyatékoság jelöli meg azt a tulajdonságot vagy tulajdonságcsoporthoz, amely rászorulttá teszi a gyermeket a gyógypedagógiai ellátásra. A közoktatási törvény azokat a személyeket sorolja a gyógypedagógia területébe, akiknél fogyatékoság áll fenn.

„Attól függően, hogy a fogyatékoság fogalmi tartalma mely tulajdonságterületekre és milyen tulajdonságokra terjed ki, és a fogalom körébe bevont tulajdonságok közötti

kapcsolatoknak mi az értelmezése, a fogyatékos fogalmának többféle jelentésváltozata lehet.”. (Illyés 2000)

A közoktatási törvény a gyermekek sajátos csoportjainak megjelölésére az érzékszervi fogyatékos, enyhe értelmi fogyatékos, középsúlyos értelmi fogyatékos, beszéd fogyatékos, mozgásfogyatékos és más fogyatékos elnevezéseket használ.

A sajátos nevelési szükséglet

Azoknál a gyermekeknél, akiknek nevelhetősége negatív irányban tér el a többi gyermek nevelhetőségétől, sajátos nevelési szükségletéről beszélünk. Az ebbe a csoportba tartozó gyermekek nevelése-oktatása eredményességének érdekében az óvodai, iskolai követelmények módosítását és a szokásostól eltérő, nagyobb mértékű pedagógiai segítségnyújtást kell biztosítanunk.

Tárgyi feltételek

A fogyatékosok nevelésének-oktatásának helyszíne.

Az épület, annak komfort fokozata.

A fogyatékos tanulók eredményes oktatásához szükséges felszerelések, eszközök, segédeszközök, taneszközök.

Akadálymentes

Akadálymentes vagy adaptált az a környezet, ahol a különböző fogyatékosokkal élő emberek könnyen, biztonságosan, az egyéni lehetőségeikhez képest önállóan mozoghatnak.

Személyi feltételek

Az adott fogyatékos típusához, a fogyatékos gyermekek/tanulók eredményes neveléséhez-oktatásához szükséges szakképzett nevelői-oktatói háttér.

A fogyatékos gyermekek/tanulók szakképzett pedagógusa a fogyatékos típusának megfelelő végzettségű gyógypedagógus.

Mindezeket felül természetesnek tartjuk azon feltételek meglétét, amely a Közoktatási Törvényben, a Nemzeti Alaptantervben, „A fogyatékos tanulók iskolai oktatásának tantervi

irányelvé”-ben foglaltak alapján az oktató-nevelő munka tartalmát meghatározó speciális tantervekben és az adott fogyatékosági típus adekvát követelményeiben érhetők tetten.

Integráció

A többségi nevelés - oktatás intézményeiben a fogyatékos és az ép gyermekek / tanulók együttnevelése, oktatása.

A modern pedagógiai szakirodalomban definiált az **inkluzív** iskola fogalma, amely nem a gyermek/tanuló integrálását helyezi a középpontba. A fejlesztés érdekében maga a szervezet válik befogadóvá. Ezzel az integráció nemcsak az oktatás helyszínére és idejére korlátozódik, hanem az intézmény filozófiája, pedagógiai programja, helyi tanterve, az oktatásban alkalmazott módszerek, valamint a nevelést-oktatást végző pedagógusok végzettsége is a befogadás sikerességét segíti.

Szegregáció

A fogyatékos gyermekek/tanulók az ép gyermekektől/tanulóktól elkülönítetten történő nevelése, iskoláztatása. Fogyatékosági típusok szerint szerveződött gyógypedagógiai intézményhálózat.

2. 4. Kutatási terv

Hipotéziseinkben problémákat vetettünk fel. Szándékunk volt ezeknek a problémáknak a jobb, teljesebb megértését segíteni, ezzel segítve egy reális helyzetkép kialakulását, a tervező munka megkönnyítését.

Módszer tekintetében az empirikus adatgyűjtést, továbbá ezeknek az adatoknak az elemzését alkalmaztuk. Adatgyűjtési módszerként a kérdőíves adatfelvételt és az interjút alkalmaztuk.

A kérdőív zárt és nyitott kérdéseket egyaránt tartalmazott, mert a felvetett hipotézisek minél egyértelműbb megválaszolásának lehetőségét, az egyes témakörök alaposabb megismerését ez a szerkezet szolgálta jobban (attitűd skálák, elégedettségi mutatók).

A kutatás módszereinek sorát interjú egészítette ki, melynek során előre kiválasztott szempontok szerint irányított, de nem pontosan megfogalmazott kérdésekkel meghatározott beszélgetést folytattak munkatársaink a megkérdezettekkel.

A kérdőíves felmérést és az interjúkészítést közoktatási szakértők, szaktanácsadók végezték, valamennyien gyógypedagógusok.

A hibás válaszok lehetőségének kiküszöbölésére próbaméréseket is végeztünk. Ezt követően konzultációkon alakítottuk ki a végleges kérdőívet. Az átalakítási munkában a felmérést végző gyógypedagógiai szaktanácsadók és szakértők aktívan részt vettek.

Minden kérdőív 22 oldalas volt, 1 oldal átlag 25 információt tartalmazott.

600 kérdőívet készítettünk, ebből 549 (91%) kérdőív került feldolgozásra.

Összesen 301 950 információ-egységet dolgoztunk fel.

2. 5. A kutatási folyamat

Adatgyűjtés, az információk rögzítése

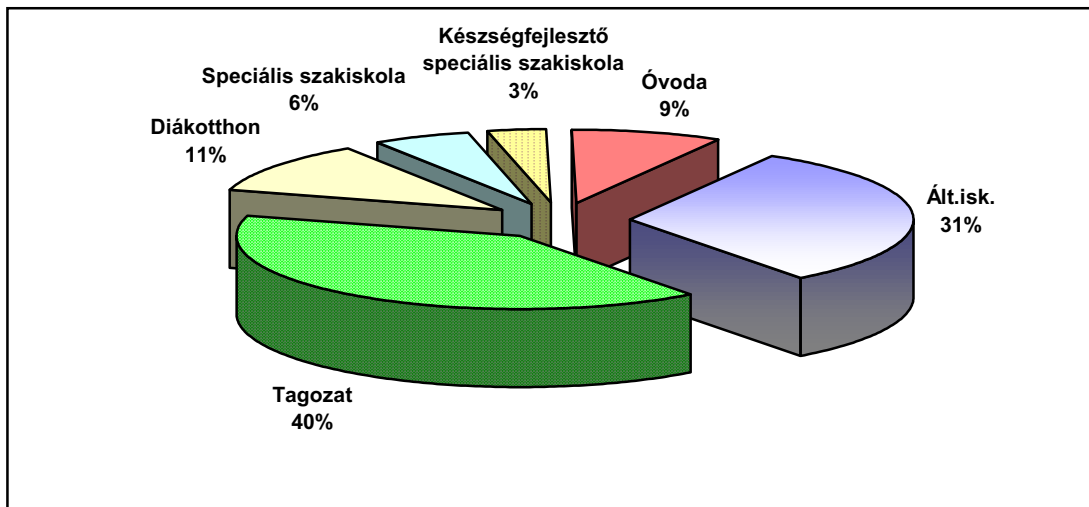
A felmérési munkára vállalkozó szaktanácsadók, szakértők - előzetes megbeszélés alapján - az intézményekben vették fel a kérdőívet. Miután a felmérés nagy része június végére - július közepére esett, néhány esetben postán küldték el a kérdőívet az intézmény igazgatójának. A postán eljuttatott kérdőívek száma 20 alatt volt.

A begyűjtött információkat a feldolgozás céljára számmal (kóddal) ellátott kategóriákba csoportosítottuk, az adatokat számítógépen rögzítettük, majd Excel - munkalapokon dolgoztuk fel.

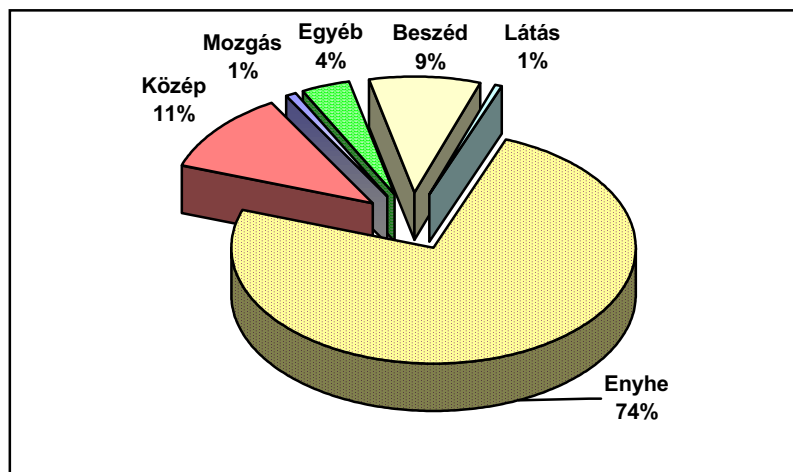
2. 6. A hipotézisek igazolása a nyert adatok elemzésével a tárgyi ellátottság vonatkozásában

Az alábbiakban ismertetjük a felmérés során kapott eredményeket. Az eredmények értelmezésekor a kérdőív szerkezetét követjük.

Az intézménytípusok szerinti megoszlás

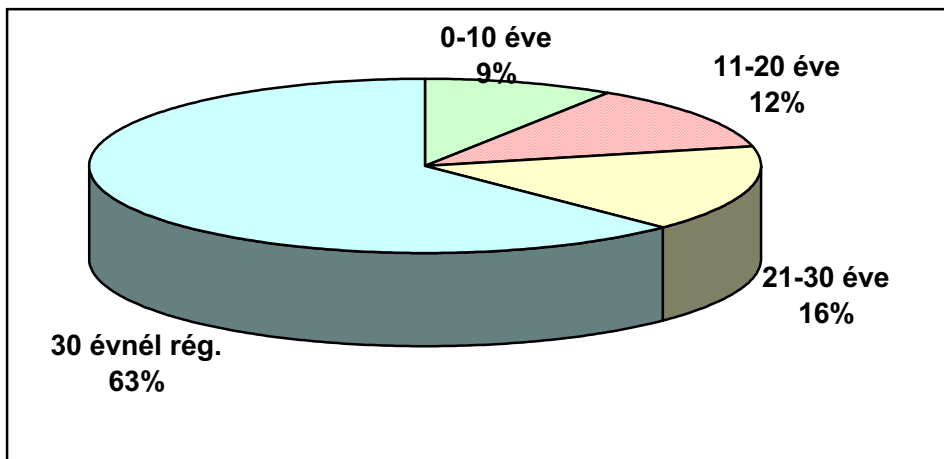
A gyermekek/tanulók megoszlása fogyatékosági kategóriák szerint

Az épületekre vonatkozó adatok

590 épületről kaptunk adatot, ebből 89 épület 20 - 30 éve készült, 364 épület 30 évnél régebben (53,2%).

Az építés ideje szerinti megoszlás

Az 562 jelzés alapján mindössze 72 adat igazolja, hogy ezek az intézmények eredetileg is fogyatékos tanulók számára készültek. A jelenleg fogyatékos gyermekek által használt intézmények között volt eredetileg magtárnak, istállóknak, börtönnek készült is.

Az épületek felújításának időpontjai:

506 adatból az alábbi információkat nyertük:

188 helyen 10 éve nem volt felújítás (37%)

115 helyen 15 éve nem volt felújítás (22%)

Az épület állaga	
A tatarozás, felújítás ideje	
0 – 2 éve	117
3 - 5 éve	100
6 - 10 éve	101
11 -15 éve	73
Több mint 15 éve	115

A tisztasági festések gyakorisága:

538 adatból 87 helyen 3 -5 éve nem volt (16, 2%), 30 helyen 5 évnél régebben volt tisztasági festés (5, 7%).

Víz és csatornázás:

516 adatból 10 iskolában nincs vezetékes víz, 199 helyen csak hideg víz van (40 %).

Víz és csatorna	
Működő hideg – melegvíz szolgáltatás és csatornázás	307
Csak hideg vizű vezetékes vízszolgáltatás	199
Nincs vezetékes víz	10

Az épületek akadálymentesítéséhez 527 adatot kaptunk, ebből 90 helyen jelezték, hogy csak részlegesen tudták megoldani az akadálymentesítést (aki nem jelzett, az már megoldotta ezt a problémát, illetve nem nevel testi-érzékszervi fogyatékos tanulót).

Tornatermek, szaktantermek, sportpályák megléte, illetve használata**Önálló tornaterem**

Megnevezés	Jelölések száma
Igen	279
Fogyatékos tanulók (tagozat esetében) mindig használják	173
Kevesebb, mint az óraszámok felében	73
Nem használják	33
Nincs önálló tornaterem	270

Sportpálya

Megnevezés	Jelölések száma
Igen	340
Fogyatékos tanulók (tagozat esetében) mindig használják	263
Kevesebb, mint az óraszámok felében	52
Nem használják	25
Nincs sportpálya	180

Eszközök és felszerelések (11/1994. (VI: 8.) MKM rendelet 7.számú melléklete alapján)

Szaktantermek felszereltsége

Megnevezés	Jelölések száma
Technika szaktanterem van	347
Felszerelése 50 % alatti	178
Felszerelése 50 % feletti	169

Megnevezés	Jelölések száma
Számítástechnika szaktanterem van	371
Felszerelése 50 % alatti	119
Felszerelése 50 % feletti	252

Megnevezés	Jelölések száma
Művészeti nevelés szaktanterem van	132
Felszerelése 50 % alatti	64
Felszerelése 50 % feletti	68
Nincs ilyen szaktanterem	306

Megnevezés	Jelölések száma
Természettudományi szaktanterem van	185
Felszerelése 50 % alatti	90
Felszerelése 50 % feletti	95
Nincs ilyen szaktanterem	263

Megnevezés	Jelölések száma
Tornaterem, sportudvar van	395
Felszerelése 50 % alatti	173
Felszerelése 50 % feletti	222
Nincs ilyen szaktanterem	118

A pedagógiai rehabilitáció céljára használható termek

Megnevezés	Jelölések száma
Logopédia	188
Gyógytestnevelés	103
Egyéb, pl. Egyéni fejlesztés, fejlesztő szoba, korrekciós szoba, Ayres-terápiás szoba, foglalkoztató, logopédiai, konduktív szoba, kézműves terem, Sindelar, hallásfejlesztő, gyógytestnevelés, szenzoros fejlesztő szoba, zeneszoba, kezelő, gyertyaöntő, konditerem, nazális-szimulációs terem, felzárkóztató, korai fejlesztő, hallásnevelés, játékterem, pszichológusi szoba, orvosi szoba, mozgásfejlesztő szoba, uszoda, szurdo-logopédiai terem.*	
Nem rendelkezik ilyen termekkel az intézmény	308

* A felsoroltak mindegyike (a fejlesztő szoba kivételével) 15 alatti jelölésszámban fordul elő.

Tanári szoba

Megnevezés	Jelölések száma
Van	357
Átlagos alapterület	54 m ²
A jelölt nevelőtestületek összlétszáma	12825, 5
Nincs tanári szoba	192

Könyvtár

Megnevezés	Jelölések száma
Van könyvtár	
Tanulói	375
Tanári	244
A tanulói könyvállomány száma	
0-300	31
300-500	38
500 felett	306
Videotéka	233
CD-k	219
Lemezek	227
Nincs az intézménynek könyvtára	174

Eszközök és felszerelések:

A fogyatékos tanulók számára hozzáférhető az intézményi felszerelések közül

Megnevezés	Az eszközök megadott darabszáma	Nem hozzáférhető (vagy nincs) az említett eszköz – nemleges jelölések száma
Írásvetítő	1609	52
Videó felvevő-lejátszó	791	112
Videokamera	222	328
Lemezjátszó	823	140
Diavetítő	1409	84
Színes TV	1340	80
Magnetofon	2242	32

Általános mozgásfejlesztéshez szükséges sportszerek (Művelődési Közlöny, 1998. 2/II. funkcionális taneszköz lista alapján)

Megnevezés	Jelölések száma
Igen, megfelelő minőségben és mennyiségben	87
Megfelelő minőségben, de kevés a sportszer	159
Megfelelő a mennyiség, de a minőség rossz	23
Sem a mennyiség, sem a minőség nem megfelelő	233

Az adott fogyatékosági típus neveléséhez oktatásához szükséges tárgyi felszerelések (7.számú melléklet szerint)

Értelmi fogyatékos gyermekek/tanulók esetében

Megnevezés	Jelölések száma
Igen, megfelelő minőségben és mennyiségben	49
Megfelelő minőségben, de kevés a felszerelés	184
Megfelelő a mennyiség, de a minőség rossz	23
Sem a mennyiség, sem a minőség nem megfelelő	255

Látási fogyatékos gyermekek/tanulók esetében

Megnevezés	Jelölések száma
Igen, megfelelő minőségben és mennyiségben	2
Megfelelő minőségben, de kevés a felszerelés	3
Megfelelő a mennyiség, de a minőség rossz	1
Sem a mennyiség, sem a minőség nem megfelelő	13

Hallási fogyatékos gyermekek/tanulók esetében

Megnevezés	Jelölések száma
Igen, megfelelő minőségben és mennyiségben	1
Megfelelő minőségben, de kevés a felszerelés	6
Megfelelő a mennyiség, de a minőség rossz	0
Sem a mennyiség, sem a minőség nem megfelelő	16

Beszédfogyatékos gyermekek/tanulók esetében

Megnevezés	Jelölések száma
Igen, megfelelő minőségben és mennyiségben	20
Megfelelő minőségben, de kevés a felszerelés	39
Megfelelő a mennyiség, de a minőség rossz	1
Sem a mennyiség, sem a minőség nem megfelelő	31

Mozgáskorlátozott gyermekek/tanulók esetében

Megnevezés	Jelölések száma
Igen, megfelelő minőségben és mennyiségben	6
Megfelelő minőségben, de kevés a felszerelés	9
Megfelelő a mennyiség, de a minőség rossz	2
Sem a mennyiség, sem a minőség nem megfelelő	21

A taneszköz jegyzékben előírt eszközökkel rendelkezik-e az intézmény (Művelődési Közlöny, 1998. 2/II. – funkcionális taneszköz lista alapján)

Megnevezés	Jelölések száma
Igen, megfelelő minőségben és mennyiségben	32
Megfelelő minőségben, de kevés a felszerelés	177
Megfelelő a mennyiség, de a minőség rossz	27
Sem a mennyiség, sem a minőség nem megfelelő	261

3. Szakmai feltételek értékelése. A gyógypedagógus ellátottság néhány alapvető kérdése

3. 1. Bevezetés, problémavázlat

A gyógypedagógiai helyzetéről nem kapunk reális képet a gyógypedagógus-ellátottság helyzetének vizsgálata nélkül. Erre vonatkozóan az évente összeállított oktatási statisztikai adatok is adnak felvilágosítást, amelyekből jelentős szakemberhiányra derül fény. A helyzet évek, sőt évtizedek óta gyakorlatilag szinte változatlan. Márpedig a speciális nevelési, gondozási igényű gyermekek eredményes fejlesztése nem képzelhető el szakképzettség nélkül.

Az 1999. évi LXVIII. törvény a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény módosításáról a 30. § (11) bekezdésében újra szabályozta és meghatározza a gyógypedagógiai nevelésben-oktatásban részt vevő nevelési-oktatási intézményben a pedagógus-munkakör betöltéséhez szükséges felsőfokú iskolai végzettségek és szakképzettségek körét. A legfontosabb változás, hogy a törvény – számolva az országos gyakorlat realitásaival - nem írja elő a gyógypedagógiai végzettséget követelményként a tanítási órán kívüli foglalkoztatásban (napközi, tanulószoba, kollégiumi, diákotthoni munka).

Jelen vizsgálódásunkban a gyógypedagógiai nevelési, oktatási intézmények által szolgáltatott adatok alapján részletesebben is elemezzük a kérdést. Az elemzés valamennyi gyógypedagógiai szakág adatait együtt vizsgálja. Testi, érzékszervi, beszéd- és más fogyatékos csoportokra vonatkozóan azonban külön is áttekintjük a legfontosabb adatokat.

Az intézményekben a fogyatékos gyermekeket/tanulókat nevelő pedagógus munkakörben foglalkoztatott 6696 főt (100 %), ebből 947 fő (14, 1 %) férfit tüntettek fel. A napközi otthonban foglalkoztatottakkal együtt az összlétszám 8386 fő.

3. 2. A pedagógiai munkát végzők megoszlása képzés és az intézmények belső struktúrája

A pedagógus munkakörben foglalkoztatottak száma képzés és az intézmények szervezeti tagolódása szerint

Képzés	Foglalkoztatottak száma					
	Óvodá- ban	Iskolában	Diák- otthonban	Tagoza- ton	Nap- közi- ben	Össze- sen
Gyógypedagógus összesen	87	2993	145	350	423	3998
Ebből: Az intézmény profiljának megfelelő szakos végzettséggel	81	2722	118	295		3216
Nem az intézmény profilja szerinti szakos végzettségű	5	252	25	48		330
Speciálpedagógia szakos gyógypedagógus	1	19	2	7		29

Óvónő összesen	129	155	91	30	478	883
Ebből: Középfokú képesítésű óvodapedagógus	7	17	15	6		45
Felsőfokú képesítésű óvodapedagógus	122	148	76	24		370
Tanító, tanár összesen	41	1712	220	502	143	2618
Ebből: Tanító	29	837	64	316		1246
Általános iskolai tanár	12	875	156	186		1229
Pedagógiai képesítés nélküli, de felsőfokú végzettséggel rendelkező	9	156	31	29		225
Képesítés nélküli	5	78	54	29	496	662
Összesen	271	5094	541	940	1540	8386

Figyelemre méltó adat, hogy jelenleg folyamatban van 82 képesítés nélküli foglalkoztatottnak a gyógypedagógiai szakképzése (első diploma megszerzése, a kategórián belül 12, 4 %). 258 fő különböző felsőfokú képzettségű tanító, tanár pedig ugyancsak gyógypedagógiai szakképesítő tanulmányokat folytat (másoddiploma, az összes felsőfokú

végzettségűek 3, 34 %-a). Mindent összevetve a területen dolgozó nevelők 4 %-a (340 fő) tanul tovább.

Képesítési kategóriák a szervezeti egységeken belül (%)

Képesítés	Óvodában	Iskolában	Diák- otthonban	Tagozaton	Napközi- ben	Összes intézmé- nyi átlag
Gyógypedagógus összesen	32,2	58,8	26,8	37,2	27,5	47,7
Óvónő összesen	47,6	3	16,8	3,2	31	10,5
Tanító, tanár összesen	15,1	33,7	40,7	53,4	9,3	31,2
Pedagógiai képesítés nélküli, de felsőfokú végzettséggel rendelkező	3,3	3	5,7	3,1	-	2,7
Képesítés nélküli	1,8	1,5	10	3,1	32,2	7,9
Összesen fő/%	271/100	5094/100	541/100	940/100	1540/100	8386/100

Az összes adat szerint (1. Táblázat) a pedagógusok foglalkoztatása csökkenő nagyságrendben az iskolában, a napközi otthonban, a tagozatokon, a diákotthonban valamint az óvodában történik. A százalékos megoszlás az egyes intézménytípusokban (2. Táblázat) ezeket a belső arányokat szemléletesebben is bemutatja. Ennek megfelelően az óvodában dolgozók közel fele óvónői képesítéssel rendelkezik, egyharmada gyógypedagógiai végzettséggel, 15 %-a tanító képesítésű. Pedagógiai képesítés nélküli, de felsőfokú végzettségű 3,3 %, 1,8 % pedig képesítés nélküli középfokú végzettségű alkalmazott.

A gyógypedagógiai iskolákban dolgozó pedagógusok 58,8 %-a gyógypedagógus és csupán 3 %-a óvónő, ugyanennyi a pedagógiai képesítéssel nem rendelkező felsőfokú végzettségű alkalmazott. Tanító, tanár 33,7 %, képesítés nélküli 1,5 %.

A gyógypedagógusok aránya jóval szerényebb a diákotthonokban: mindössze 26,8 %. Itt a tanító, tanár szakképzettség dominál 40,7 %-kal, őket követik az óvónők 16,8 %-kal, majd a képesítés nélküliek 10 %-os előfordulással. Ebben a kategóriában a felsőfokú nem pedagógus

végzettségűek aránya kis mértékben meghaladja az óvodában, iskolában mért adatokat (5, 7 %.)

Az általános iskolák mellett működő speciális tagozatokon az iskolához képest fordított arányok láthatók, amelyeket a jelenlegi képzési és települési körülményekkel magyarázhatunk. A 37 % gyógypedagógushoz képest igen magas a tanító, tanár végzettségűek 53,4 %-os aránya. Szinte azonos ugyanakkor az óvónők és a két gyógypedagógiai képesítés nélküli csoportot alkotók százaléka (3,2 - 3,1 - 3,1 %).

A gyógypedagógus ellátottság kétségkívül a napközi otthonokban a legkritikusabb, hiszen a tanítási órán kívüli időben a tanulókkal 32,2 %-ban képesítés nélküli beosztott foglalkozik. A gyógypedagógusok létszáma itt alig múlja felül az összlétszám negyedét, és feltűnően magas az óvónők létszáma (31 %). Tanító, tanár mindössze 9,3 %. A vázolt helyzetet némileg javítja, ha figyelembe vesszük, hogy a pedagógiai és egészségügyi rehabilitáció ebben az időben zajlik, és ezt – reményeink szerint – zömmel gyógypedagógiai képesítésű kollégák végzik.

Képesítés szerinti foglalkoztatás

A fentiekben áttekintettük a nevelők képzettség szerinti megoszlását egy-egy szervezeti egységben (intézménytípusban). A következőkben azt vizsgáljuk, hogy a képzettség szerinti foglalkoztatottság mennyiben felel meg az iskolai szervezeti funkcióknak (3. Táblázat), tehát hogy a gyógypedagógusok hány százalékát foglalkoztatják az óvodában, iskolában stb. Az adatokból megállapítható, hogy az intézmények racionálisan gazdálkodnak a szakképzett személyi állománnyal: az intézményekben foglalkoztatott **gyógypedagógiai szakképesítéssel** rendelkezők 75 %-át az iskolában, 10,6 %-át napközi otthonban foglalkoztatják. Két százalékuk foglalkozik az óvodáskorú fogyatékos gyermekek fejlesztésével. Általános iskolák melletti tagozaton 8,8 %-uk dolgozik (itt tanul az értelmi fogyatékos tanköteles gyermekek zöme). 3,6 %-uk pedig diákotthonban végez nevelő munkát.

A gyógypedagógiai intézményekben foglalkoztatott **óvónők** eloszlása az egyes szervezeti kereteken belül már nem mutat ilyen tervszerűséget. Csupán 14,6 %-uk dolgozik óvodában. 54 %-uk napközi otthonban foglalkozik a fogyatékos tanulókkal, 17,6 % iskolában, 10,3 %

diákotthonban és 3,4 % általános iskolák mellett működő speciális tagozaton. Ez az arány arra enged következtetni, hogy bár a gyógypedagógiai óvodákban dolgozó nevelők 47,6 %-a rendelkezik óvónői szakképzettséggel, a gyógypedagógiai területén dolgozó összes óvónőnek csupán 14,6 %-a kap óvodai beosztást. Ez természetesen elsősorban a településviszonyoktól, valamint a speciális óvodák csekély számától is függhet, mégis azt jelzi, hogy gondosabb tervezéssel megcélozható lenne az óvónők optimálisabb beosztása. Jelenleg 54,1 %-uk például napközi otthonban foglalkozik a fogyatékos tanulókkal.

A **tanító, tanár** végzettségűek alapvetően az iskolában (65,4 %) és az általános iskolák mellett szervezett speciális tagozatokon (19,2 %) dolgoznak. Arányuk az óvodában, diákotthonban és a napközi otthonban elfogadható.

A **pedagógiai képesítéssel nem rendelkező felsőfokú végzettségű** kollégák 69 % dolgozik az iskolában, 14 illetve 13 % pedig diákotthonban vagy tagozaton.

Logikusnak mondható a képesítés nélküli beosztottak napközi otthonbeli túlsúlya: 74,9 %-uk itt dolgozik, 11,8 %-uk pedig az iskolában lát el nevelő-oktató munkát.

Képesítés szerinti foglalkoztatás (%)

Képesítés	Óvodá- ban	Iskolá- ban	Diákott- thonban	Tagoza- ton	Napkö- ziben	Összesen
Gyógypedagógus összesen	2	75	3,6	8,8	10,6	100
Óvónő összesen	14,6	17,6	10,3	3,4	54,1	100
Tanító, tanár összesen	1,6	65,4	8,4	19,2	5,4	100
Pedagógiai képesítés nélküli, de felsőfokú végzettséggel rendelkező	4	69	14	13	-	100
Képesítés nélküli	0,8	11,8	8,1	4,4	74,9	100

A teljes terület gyógypedagógus-ellátásával kapcsolatban külön vizsgáltuk a napközi-otthoni munka pedagógus ellátottságát. Az intézményektől a napközi otthonban (tanulósobán)

dolgozó 2072 főről kaptunk adatokat. Képesítés szerinti megoszlásukat a következő táblázat illusztrálja.

A napköziben (tanulósobán) a tanulókkal foglalkozó felnőttek képzése

Képesítés	%
Gyógypedagógus	20,4
Tanító, tanár	7
Óvónő	23
Képesítés nélküli	24
Gyógypedagógiai asszisztens	20
Pedagógiai asszisztens	5,6
Összesen	100

A magyar gyógypedagógiában tanítási órán kívüli foglalkozásokat hagyományosan is nagyobb arányban vezettek gyógypedagógiai szakképzéssel nem rendelkező felnőttek. Megoszlásuk rendkívül differenciált: a más pedagógusképzéssel rendelkezők, óvodapedagógusok, pedagógiai asszisztensek, gyermekfelügyelők, dajkák valamennyien megtalálhatók az alkalmazottak között.

A felmérés adataiból nem kapunk teljes képet erről a területről, mivel magas a 0-val jelölt vagy egyáltalán nem jelölt mezők aránya. A megadott létszám megoszlása viszont a különböző képesítési kategóriák között - a más pedagógiai képzéssel (tanító, tanár), illetve a pedagógiai asszisztens kivételével. - meglehetősen kiegyensúlyozott. Megállapítható tehát, hogy ez a jelenlegi állapot összhangban van a közoktatási törvénnyel, amelyben a fogyatékos gyermekek ellátása terén újra szabályozták a pedagógusok képesítési követelményeit és amelynek értelmében a tanórán kívüli foglalkozások megtartásához a törvény nem kívánja meg a gyógypedagógiai tanári végzettséget. A jelenlegi napközi otthonok személyi ellátottságában a képzés nélküliek magas aránya (24 %) okoz gondokat.

A fenti adatok a gyógypedagógiai nevelés-oktatás teljes körét tartalmazzák. A testi, érzékszervi, beszéd- és más fogyatékos tanulókkal foglalkozó pedagógusok körét külön is elemeztük. Összehasonlítás céljából közöljük az erre vonatkozó adatokat.

A testi, érzékszervi, beszéd- és más fogyatékos tanulók oktatási intézményeinek személyi ellátottsága

A testi, érzékszervi, beszéd és más fogyatékos tanulók különleges gondozását, nevelését, oktatását és rehabilitációs célú foglalkoztatását végző pedagógusok a szakképzettség szempontjából az összképnél kedvezőbb képet mutatnak (5. Táblázat).

Így például a gyógypedagógiai végzettséggel rendelkezők aránya ezen a területen 57,6 %, szemben a teljes gyógypedagógiai összkép 47,7 %-ával. A tanító, tanár közel azonos (30,4 – 31,2 %), az óvónők aránya azonban alacsonyabb a testi, érzékszervi és más fogyatékos tanulók intézményeiben. A képesítés nélküli nevelők itt ,3 %-kal, míg a teljes területen 7,9 %-kal vannak jelen.

A további adatok ugyancsak kedvezőbbek a teljes gyógypedagógiai területre vonatkozó adatoknál: . az összes e területen működő gyógypedagógusok 88 %-a ugyanis az iskolában végez nevelő-oktató munkát, (5. Táblázat) 12 % pedig megoszlik a speciális óvodai, diákotthoni, valamint tagozaton ellátott munkakörök között.

Egyenletesnek tekinthető az óvónők foglalkoztatása az óvoda, iskola és diákotthonok viszonylatában.

A testi, érzékszervi, beszéd- és más fogyatékos tanulók oktatását végző pedagógusok adatai

A képzés megnevezése	Foglalkoztatottak száma / fő					%
	Óvodá- ban	Iskolá- ban	Diákott- honban	Tagoza- ton	Össze- sen	Össze- sen
Gyógypedagógus összesen	24	702	57	16	799	57,6
Az intézmény profiljának megfelelő szakos végzettséggel	24	652	48	11	735	
Nem az intézmény profilja szerinti szakos végzettségű	0	47	9	5	61	
Speciálpedagógia szakos gyógypedagógus	0	3	0	0	3	
Óvónő összesen	30	29	38	0	97	7
Középfokú képzésű óvodapedagógus	0	15	8	0	23	
Felsőfokú képzésű óvodapedagógus	30	14	30	0	74	
Tanító, tanár összesen	8	260	136	18	422	30,4
Tanító	6	98	59	3	166	
Általános iskolai tanár	2	162	77	15	256	
Pedagógiai képzés nélküli, de felsőfokú végzettséggel rendelkező	7	38	6	1	52	3,7
Képzés nélküli	3	7	6	1	17	1,3
Összesen	72	1036	243	36	1387	100

A testi, érzékszervi, beszéd- és más fogyatékos tanulók oktatását végző pedagógusok százalékos megoszlása az intézmény belső struktúrája szerint

Képesítés	Óvodá- ban	Iskolá- ban	Diákott- hon- ban	Tagoza- ton	Össze- sen %	Össze- sen/fő
Gyógypedagógus összesen	3	88	7	2	100	799
Óvónő összesen	31	30	39	-	100	97
Tanító, tanár összesen	2	62	32	4	100	422
Pedagógiai képesítés nélküli, de felsőfokú végzettséggel rendelkező	13,5	73	11,5	2	100	52
Képesítés nélküli	17,7	41	35,3	6	100	17

A nem gyógypedagógus felsőfokú végzettségűek csökkenő sorrendben az iskolában, óvodában és a diákotthonban helyezkednek el. A képesítés nélküli beosztottak az iskolában, diákotthonban, óvodában is jelen vannak.

A 7. Táblázaton bemutatjuk az intézmények funkciós egységein belül dolgozók szakképzettségi arányát. Ennek megfelelően a legjobb helyzetben az iskolák vannak: ahol a pedagógusok 67,8 %-a rendelkezik az előírt képesítéssel, 25 % pedig tanító, tanár

végzettségű. Az iskolai részlegeken mindössze 0,7 % a képesítés nélkül dolgozók aránya, és az óvodát, diákotthont, tagozatokat is beleértve sem haladja meg az 1,3 %-ot.

Az óvodák szakember ellátottsága gyógypedagógiai szempontból nem nevezhető optimálisnak: az itt dolgozók 33,3 %-a gyógypedagógus. Az intézmények ugyanakkor gondot fordítanak az óvónői szakképzettséggel rendelkezők számának növelésére (41,7 %). Az óvodai beosztottak egy ötöde azonban még így is a tanárok, tanítók és a pedagógiai képesítés nélküli, de felsőfokú végzettséggel rendelkezők közül kerül ki.

Képesítés szerinti megoszlás százalékértékben kifejezve az intézmény belső szervezete szerint

Képesítés	Óvodá- ban	Iskolá- ban	Diákott- honban	Tagoza- ton
Gyógypedagógus összesen	33,3	67,8	23	45
Óvónő összesen	41,7	2,8	16	-
Tanító, tanár összesen	11	25	56	50
Pedagógiai képesítés nélküli, de felsőfokú végzettséggel rendelkező	9,8	3,7	2,5	2,5
Képesítés nélküli	4,2	0,7	2,5	2,5
Összesen fő/%	72/100	1036/100	243/100	36/100

Vegyes képet mutat a diákotthoni pedagógus ellátottság, amelyen belül a tanító, tanár kategória vezet (56 %), őket követi a gyógypedagógusok aránya (23 %), és nem kevés az ide beosztott óvónők száma sem (16 %).

Végül hasonlítsuk össze a testi, érzékszervi, beszéd- és más fogyatékos tanulók intézményeinek pedagógus ellátottságát az értelmi fogyatékos terület összesített adataival. Hipotézisünk szerint a gyógypedagógus ellátottság tekintetében nagyobb eltéréseket vártunk,

mivel a testi, érzékszervi, beszéd- és más fogyatékos tanulók közoktatási intézményei lényegesen kedvezőbb települési viszonyok között működnek. A pozitív eltérés azonban nem számottevő (11,9 %) a két fogyatékosági terület gyógypedagógus ellátottsága között. Az a tény tehát, hogy ez utóbbiak székhelyén különböző felsőoktatási, pedagógusképző intézményeket találunk, nem a gyógypedagógus ellátottságot támogatja, hanem a tanító, tanár (31,3 és 30,4 %) és az óvónők (11,3 és 7 %) arányát növeli. Ezt jól érzékelteti az említettek megközelítően azonos százalékaránya.

A képesítés nélküli alkalmazottak köre ugyancsak a fenti következtetést támasztja alá azzal, hogy a testi, érzékszervi területen alacsonyabb (1,3 %), szemben az értelmi fogyatékos tanulók oktatásában kimutatott adattal (9,2 %). Pozitívumként jegyezzük meg, hogy a tanár kategóriába tartozók növelik a szaktárgyi oktatás színvonalát.

A képesítés megnevezése	Fogyatékos terület			
	Értelmi		Testi, érzékszervi	
	Fő	%	Fő	%
Gyógypedagógus összesen	3199	45,7	799	57,6
Óvónő összesen	786	11,3	97	7,
Tanító, tanár összesen	2196	31,3	422	30,4
Pedagógiai képesítés nélküli, de felsőfokú végzettséggel rendelkező	173	2,5	52	3,7
Képesítés nélküli	645	9,2	17	1,3
	6999	100	1387	100

3. 7. A szakmai feltételek, kapcsolatrendszer és közérzet egyes kérdései

Szakmai identitás

A gyógypedagógiai területen dolgozók hivatástudatának, közérzetének egyik mutatója a választott hivatáshoz való ragaszkodás. A felmérésből kapott adatok alapján erre vonatkozóan elsősorban számadatokat kaptunk, amely a pályán eltöltött évek szerint ad némi támpontot a kérdéssel kapcsolatban. Mélyebb elemzést a pályán maradásról vagy pályaelhagyásról, pályamódosításról, annak tényezőiről csak szociológiai kutatásból nyerhetnénk. Az adott területen eltöltött idő szerint (9. Táblázat) mindenesetre figyelemre méltó értékeket kaptunk.

A pedagógus munkakörben dolgozók megoszlása az adott területen eltöltött idő szerint

Megnevezés	Jelölések száma	%
0-1 év	419	5,13
2-5 év	1335	16,33
6-10 év	1738	21,26
10 évnél régebben	4683	57,28
Összesen	8175	100

A területen dolgozó pedagógusoknak 5,13 %-a dolgozik egy éve az intézménynél, 16,33 %-a 2-5 éve, 21,26 %-a 6-10 éve. A derékhadat a 10 évnél régebben itt dolgozók alkotják: 57,28 % tartozik ebbe a kategóriába.

A létszámokat éves átlagra átszámítva a pedagógus munkakörben eltöltött időből következtethetünk a gyógypedagógiai területen dolgozó pedagógusok mobilitására.

Az első év a diplomaszerezés utáni önálló életkezdés, megmérettetés évének tekinthető: ebben az időszakban a legmagasabb (419 fő) az egy évre kivetített adat. A 2-5 év átlagosan eltöltött idő már kevesebb (évekre bontva átlagosan 333) esetben fordul elő, ez utalhat korai, az ebben a szakaszban gyakori pályamódosításra is, amit - véleményünk szerint - befolyásolhat a gyógypedagógiai szakképzettség más területekhez képest magas szintű konvertálhatósága is.

Viszonylag kiegyensúlyozottnak tekinthető ugyanakkor a 6-10 éven belüli gyógypedagógiai területen eltöltött idő (347 fő/év). A 10 évnél régebben pályán lévők (a 4680 fő átlagosan további 20 év munkaviszonyt számítva éves átlagban 234 fő). Ez újabb pályamódosításokat is jelenthet, hiszen 10-15 év azonos területen eltöltött idő után még reálisnak tűnhet a változtatás.

A szakmai szervezetek munkája, az intézményekben működő munkaközösségek

A gyógypedagógiai intézményekben szervezett munkaközösségek a módszertani kultúra, a minőségi oktatás-nevelés letéteményesei. Az intézmények speciális nevelési-oktatási munkája megköveteli a tanulókkal való differenciált bánásmódot, az egyéni rehabilitációs tevékenységet, az új oktatási és terápiás eljárások rugalmas alkalmazását, a bővülő módszertani kultúra terjesztését, alkalmazását. Az iskolai módszertani munkaközösségek a gyógypedagógiai intézményekben is a határozottan körvonalazható tevékenységekre irányulnak, illetve - célcsoportok szerint- azoknak megfelelően szerveződnek. Egy-egy intézményben átlagosan 2-3 munkaközösség működik.

A beérkezett adatok alapján a gyógypedagógiai intézményekben működő munkaközösségekre jellemző, hogy alapvetően az életkori és a pedagógiai szakaszoknak megfelelően strukturálódnak, előnyben részesítve a komplexebb, átfogóbb működést. Ezt bizonyítja, hogy a munkaközösségek zöme az alsó (362, azaz 23,8 %) és a felső tagozat (293, azaz 19,3 %) pedagógiai-módszertani kérdéseit fogja össze: összesen 43,1 %, szemben a 27,8 %-nyi tantárgyi munkaközösséggel.

A munkaközösségek szerveződésének másik sajátossága a gyógypedagógia területén, hogy igen sok intézményben kifejezetten nevelési célokra, feladatokra alakulnak meg: az intézmények osztályfőnöki (179, azaz 11,9 %) és nevelési (190, azaz 12,5 %) munkaközösséget jeleztek. Az összes működő munkaközösség 24,4 %-a tehát a nevelési kérdéseket állítja munkája középpontjába. 73 intézményben (4,8 %) nem működik munkaközösség, ennek oka ismeretlen.

A gyógypedagógiai intézményekben működő munkaközösségek megoszlása

Megnevezés	Jelölések száma	%
Alsó tagozatos munkaközösség	362	23,8
Felső tagozatos munkaközösség	293	19,3
Tantárgyi munkaközösség	423	27,8
Osztályfőnöki munkaközösség	179	11,8
Nevelési munkaközösség	190	12,5
Nincsenek munkaközösségek	73	4,8
Összesen	1520	100

A gyógypedagógiai munkaközösségek egy része túlmutat az iskola belső életén. Néhány ilyen együttműködési szerveződés adatai olvashatók le az alábbi táblázatról.

A résztvevők száma az intézményen kívül működő szakmai közösségek munkájában

Megnevezés	Jelölések száma	%
Megyei	298	26
Országos	14	1,2
Szaktanácsadók	92	8
Szakértők	107	9,3
Fogyatékosági típus szerinti szakmai szervezetek	458	39,8
A többségi iskolák munkaközösségei	181	15,7
Összesen	1150	100

Összesen 1150 gyógypedagógus/pedagógus vesz részt ilyen intézményen kívüli munkaközösségekben, teamekben. Irányítási (megyei 298 fő - 26 %, országos 14 fő - 1,2%) szintek szerint, részben pedagógiai funkciók, feladatok szerint (szaktanácsadók 92 fő - 8 %, szakértők 107 fő - 9,3 %) szerveződnek. Az intézményen kívüli szakmai identitást szolgálják, és egyben - az intézmények értékrendjében – munkaközösségi fórumokat is jelentenek/pótolnak a különböző differenciált, a fogyatékosági kategóriáknak megfelelő szakmai szervezetek.

Sokan ezekben látják a munkaközösségi tevékenység legmegfelelőbb terepét (458 fő - 39,8 %). Jelentősnek mondható azon kollégák aránya (181 fő - 16 %), akik a többségi iskolák munkaközösségeinek tagjai. Ők feltehetően tagozatokon dolgozó nevelők, akik információhiány, és a szűk anyagi lehetőségek miatt maradnak ki a gyógypedagógiai érintettségéből.

Pedagógiai információforrások, szaklapok

Az 549 intézmény feldolgozott adatai szerint 1944 példányban áll a gyógypedagógiai szakterület rendelkezésére valamely pedagógiai szaklap. Ez intézményenként 3,5 példányt jelent. A felmérés azonban nem terjedt ki arra, hogy mennyiben módosíthatják ezt a kedvezőtlen arányt a gyógypedagógiai nevelési, oktatási intézményekben tanító pedagógusok magán-megrendelése.

A pedagógusok rendelkezésére álló szakfolyóiratok megrendelésük arányában

Megnevezés	Jelölések száma	Az összes intézmény (549) %-ában	Az összes folyóirat (1944 pld.) %-ában
Köznevelés	490	89,25	25,2
Tanító	407	74,13	21
Fejlesztő Pedagógia	265	48,26	13,63
Gyógypedagógiai Szemle	253	46,08	13
Új Pedagógiai Szemle	233	42,44	12
Iskolakultúra	104	18,94	5,3
Speciális Pedagógia	89	16,21	4,6
Óvodai Nevelés	84	15,3	4,32
Educatió	19	3,46	1
Összesen	1944		100

„Egyéb” címszó alatt a kérdőíven esetenként a következő folyóiratokat, periodikákat is jelezték: Iskolaszolga, Pályázati figyelő, SANSZ, Búvár, Orvosi rehabilitáció, Taní-tani, História, Rubicon, Szakképzés, Amarodrom, Kincskereső, Kertészet-szőlészet, Óvodai élet, Család és ifjúság.

A pedagógiai információk terjesztésében, valamint a módszertani kultúra fejlesztésében fontos szerepet betöltő a pedagógiai és a gyógypedagógiai szakfolyóiratok megrendeléseiben (feltehetően az olvasottság) alapján három csoport különíthető el:

- a) 90-70 %-os igény. Az 549 feldolgozott kérdőív alapján megállapítható, hogy a legnagyobb érdeklődés a Köznevelés (89,4 %), valamint a Tanító (73,1%) c. lapok iránt nyilvánul meg.
- b) Ebbe a kategóriába sorolhatók a Fejlesztő Pedagógia (48,3 %), a Gyógypedagógiai Szemle (46,1 %) valamint az Új Pedagógiai Szemle (42,44, %).
- c) 15-20 %-os igény: az Iskolakultúra (20 %), a Speciális Pedagógia (16,2 %) és az Óvodai Nevelés (15,3 %) tartoznak ebbe a körbe.
- d) 5 % alatti igény. Az adatokat küldő intézmények 3,5 %-ában az Educatió c. folyóiratot is járatták. Megjegyezzük, hogy „Egyéb” címszó alatt még 15 féle más folyóiratot, szaklapot, periodikát is jeleztek Ezek a következők: Iskolaszolga, Pályázati figyelő, SANSZ, Búvár, Orvosi rehabilitáció, Taní-tani, História, Rubicon, Szakképzés, Amarodrom, Kincskereső, Kertészet-szőlészet, Óvodai élet, Család és ifjúság, Tanárő.

A fenti adatok a gyógypedagógiai intézményekben dolgozó gyógy/pedagógusok alapvető információs irányultságát is jelzik. Egyrészt szükségét érzik, a tájékozottságnak a közoktatás aktuális és legfontosabb kérdéseiben (Köznevelés), másrészt nem véletlen a módszertani kérdésekkel legintenzívebben foglalkozó Tanító című szaklap népszerűsége.

Egyenletesen alakul az igény a b) csoportban az elméleti kitekintés, a módszertani kérdések, valamint az általános pedagógiában való tájékozódási lehetőségek körében.

3. 8. További szakember-ellátás

A gyógypedagógiai tevékenység differenciálódásának, a különleges gondozási, nevelési, oktatási igények kielégítésének fontos eszköze a közoktatási törvényben biztosított egészségügyi rehabilitáció feltételeinek megteremtése. Közöttük is elsősorban a szakember megléte dönti el a munka rendszerességét, színvonalát, az egyes tanuló igényeinek megfelelő differenciált gyógyító- és mentálhigiénés gondozás eredményességét. Mindez szükségessé

teszi a társszakmák bevonását a nevelésbe. A közoktatási törvény meghatározza az ezzel kapcsolatos normatívákat is. Betartásuk azonban az adott területek, az iskola mikrokörnyezetének, fenntartói szándékainak és lehetőségeinek megfelelően alakulnak. Alapvetően ez a magyarázata a területi eltéréseknek. Elemzésünkben az országos átlagos kép megrajzolására vállalkoztunk. Ezzel egyidejűleg a 13. Táblázaton összehasonlítást végzünk az értelmi, valamint a testi és érzékszervi fogyatékosok ilyen irányú ellátásával kapcsolatban. A beküldött adatok alapján elsősorban az orvosi, egészségügyi, valamint a mentálhigiénés gondozás tekintetében látunk a normatívákhoz képest meglehetősen lemaradást.

Orvosi, egészségügyi ellátás

Számításaink szerint a törvényben jelzett létszámot az adatszolgáltató intézményekben 433 szakorvos foglalkoztatása esetén elégítené ki. Az adatok ugyanakkor 157 iskolaorvos, belgyógyász, valamint 22 gyermek-szakorvos (összesen 179) létszámot tartalmaznak. Ez 41 %-os országos ellátottságot jelent. Az adatok még kedvezőtlenebbek, amennyiben figyelembe vesszük, hogy a 179 orvos 80 %-a részfoglalkozásban látja el a feladatot, heti rendelési idejük átlagosan 4,2 óra. A helyben, intézményben történő rendelés 65 %, ami viszont – megítélésünk szerint – kedvező aránynak tekinthető.

Az értelmi fogyatékos, valamint a testi, érzékszervi fogyatékos tanulók ellátására jellemző adat, hogy a testi és érzékszervi fogyatékos tanulók esetében egy orvos 160, míg az értelmi fogyatékosokat oktató intézményekben 178 tanulót lát el. Az egy tanulóra eső havi rendelési idő testi és érzékszervi fogyatékos tanuló esetében 0,06 óra, testi és érzékszervi fogyatékos tanulók közoktatási intézményeiben 0,1 óra. A teljes tanévre kivetítve ez az idő 0,6 illetve 1 óra.

Anélkül, hogy az intézményektől kapott adatokat minősítenénk, jelenleg nem beszélhetünk a speciális nevelési igények feltételének meglétéről, az orvosi ellátás nem támogatja kellőképpen a nevelés-oktatás, rehabilitáció megoldását.

A további szakember ellátottság adatai

Megnevezés	Jelölések száma	
	Értelmi fogyatékos, testi, érzékszervi terület	
Orvos	179,2	10
Iskolaorvos belgyógyász	157	21
Részfoglalkoztatás	126,25	22,25
Helyben történő rendelés	103	19
A rendelés heti óraszám	672	145,5
A rendelés havi óraszám	2105,9	446,9
Gyermekideggyógyász	22,2	10
Részfoglalkoztatás	17,45	9,25
Helyben történő rendelés	14	10
A rendelés heti óraszám	80,5	54,5
A rendelés havi óraszám	166	70
Pszichológus	47	11
Iskolapszichológus	36	8
Részfoglalkoztatás	20,25	3,5
Helyben történő kezelés	20	7
A foglalkozás heti óraszám	329	108
A foglalkozás havi óraszám	746	364
Klinikai szakpszichológus	4	2
Részfoglalkoztatás	4	1
Helyben történő rendelés	1	1
A rendelés heti óraszám	31,5	28,5
A rendelés havi óraszám	41	41
Pszichológus	7	1
Részfoglalkoztatás	5	1
Helyben történő rendelés	2	1
A rendelés heti óraszám	11,5	9,5

A rendelés havi óraszám	44	41
Egyéb	2284	502
Védőnő	47	30,1
Gondozónő	46,5	47
Dajka	14	46,5
Pedagógiai asszisztens	103	14
Gyógypedagógiai asszisztens	261	103
Gyermekfelügyelő	1151	261

Pszichológusok alkalmazása

A gyógypedagógiai oktatásban, az iskolai nevelésben, mentálhigiénés gondozásban hosszú ideje tartja magát az a felfogás, miszerint a tanulók ilyen irányú ellátását a gyógypedagógus végzi, nevelő-oktató és rehabilitációs terápiás tevékenység keretében. Tanulmányai során erre kielégítő kiképzést kap, ugyanakkor a pszichológusi kompetenciák nem vonatkoztathatók rá. Az intézmények éppen ezért arra törekednek, hogy szakszerű pszichológiai terápiákkal is segítsék a tanulók szociabilitásának megalapozását. A beérkezett adatok szerint jelenleg 58 pszichológust foglalkoztatnak. Arányaiban a testi és érzékszervi fogyatékosok intézményeiben egy pszichológusra 453 tanuló, tanulónként havonta 0,08 óra, míg az értelmi fogyatékos gyermekek iskoláiban 755 tanuló, tanulónként 0,02 óra rendelési idő jut. Ez a létszám természetesen nem egyenletesen oszlik meg. Figyelembe kell vennünk azonban azt a körülményt is, hogy a mentálhigiénés problémák megoldásában a nevelési tanácsadók, valamint a tanulási képességet vizsgáló és tanácsadó szolgáltatás is közreműködik, ezeket a területeket azonban a vizsgálódásunkba nem vontuk be.

Egyéb segítők

Az egyéb egészségügyi és pedagógiai gondozói létszám tekintetében a fentiekől eltérően lényegesen jobb a helyzet. Az értelmi fogyatékos tanulók oktatásának területén 15,5 tanulóra, a testi, érzékszervi területen ez 10 tanulóra jut egy gondozó, segít ő személy.

3. 9. Összefoglalás, javaslatok

A harmadik évezred küszöbén a gyógypedagógia területén a pedagógus-ellátottság vegyes képet mutat. Megállapíthatjuk, hogy bár a közoktatási törvény szabályozásának részben

megfelel, nagy a hiány azonban a speciális nevelési szükségletű gyermekek szakszerű nevelés-oktatására képezett gyógypedagógiai tanárokból. Ezért ma még nem beszélhetünk a fogyatékos gyermekek magas szintű, az igényeket kielégítő speciális nevelés-oktatásról. A fejlődés lehetősége megteremtésének elsődleges kritériuma a megfelelő szakember-ellátottság, és ezután következhet a többi – törvényben is meghatározott feltétel vizsgálata.

Mondjuk ki: gyógypedagógus, vagy annak hathatós közreműködése nélkül értelmét veszti a „minőségbiztosítás”, a folyamatos fejlesztés stratégiája, ellehetetlenül a hozzáadott érték kialakítása, a speciális oktatás nélkülöz minden speciális jelleget.

Gyógypedagógus nélkül a speciális oktatási szándékok, törekvések látszat tevékenységnek is felfoghatók, amely nem jelent többet, mint az általános, többségi iskola „kiszélesítése”, terheinek csökkentése a többségében veszélyeztetett, vagy más megfontolásból problematikusnak minősített tanulók átvállalásával.

Nem oldja meg a kérdést a spontán integráció sem, hiszen ebben a nevelési, oktatási formában is meghatározó a gyógypedagógus szakértelme, fejlesztési és korrekciós javaslatai, módszerei. Elengedhetetlen tehát a humán erőforrás tudatos fejlesztése, a szakképzett gyógypedagógusok számának növelése a gyógypedagógiai intézményekben.

Figyelembe véve a terület lehetőségeit, ez a létszámnövelés többféle megoldásban – a képző intézménnyel közösen kialakított fejlesztés útján – célszerű. Néhány irány:

- Tanítók, tanárok posztgraduális képzése egy gyógypedagógiai (elsősorban oligofrénpedagógiai) szakon
- Gyógy-óvodapedagógiai (speciális óvodapedagógiai) szak indítása
- Gyógypedagógiai tanárok posztgraduális képzése képezésüktől eltérő fogyatékosági területre.

A gyógypedagógiai minőségbiztosítás szempontjából megoldandó:

- A szakmai továbbképzések feltételeinek javítása,
- A pedagógiai szaksajtó ismerete és a szakmai információáramlás intenzitásának növelése,
- Az intézmény szakmai színvonalának biztosítása, a munkaközösségek szerepének megerősítése,
- Az anyagi biztonság megteremtése, a gyógypedagógus pálya presztízsének helyreállítása,
- A pedagógiai és egészségügyi rehabilitáció személyi feltételeinek biztosítása: elsősorban az orvosi szakellátás és a pszichológiai tanácsadás, terápia lehetőségeinek bővítése.
- A képezés nélküli nevelők számának további csökkentése.

3. 10. Interjúk

Elégedettségvizsgálat – a vizsgálatban részt vevők által adott osztályzatok átlagai

A többségi intézményekbe történő integráció jelenlegi megvalósításához szükséges feltételekkel	1,97
A tanulók külső (intézményen kívüli) integrálásának lehetőségeivel	2,1
A tanulók intézményen belüli integrálásának lehetőségeivel (más vezető fogyatékossgú tanulók azonos intézményben, osztályban való foglalkoztatásával, pl. vak tanuló gyengénlátók osztályában stb.)	2,4
A mindennapi gyakorlat, az innovációs tevékenységek szükségessége és a gyógypedagógiai tanárképzés irányainak összhangjával	2,53
A saját intézménye tárgyi feltételeivel	2,76
A gyógypedagógiai intézmények megítélésével a közoktatásban	2,79
A gyógypedagógiai intézmények megítélésével a fenntartók körében	2,84
Intézménye helyzetével	3,01
A többségi iskolákkal való kapcsolattartás lehetőségeivel	3,02
Mennyire elégedett a továbbtanulási lehetőségekkel	3,1
A civil szervezetekkel való együttműködés lehetőségeivel	3,17
A szülőkkel való együttműködés lehetőségeivel	3,18
Hogyan ítéli meg a következő intézmény fogadókészségét	3,22
Intézménye szakmai lehetőségeivel	3,38
Intézménye társadalmi kapcsolataival	3,39
A fenntartóval való együttműködés lehetőségeivel	3,44
A saját intézménye személyi feltételeivel	3,5
Intézménye külső szakmai kapcsolataival	3,53

Amit a megkérdezettek a gyógypedagógus-képzésben fontosnak tartanak

A logopédia szakos gyógypedagógiai tanárok képzését	4,4
Az enyhén értelmi fogyatékos tanulók képzésére szakosodott gyógypedagógiai tanárok képzését	4,18
A kétszakos gyógypedagógus képzést	4,13
Az egyszakos gyógypedagógus képzést	3,85
A közép súlyos értelmi fogyatékos tanulók képzésére szakosodott gyógypedagógiai tanárok képzését	3,77
A pszichopedagógia-szakos gyógypedagógiai tanárok képzését	3,68
A terapeuták képzését	3,59
A szurdopedagógia-szakos gyógypedagógiai tanárok képzését	3,36
A tiflopedagógia-szakos gyógypedagógiai tanárok képzését	3,29
A három vagy több szakos gyógypedagógus képzést	3,17

A gyógypedagógus-hiány okainak jelölték

Kevés gyógypedagógust képeznek	199
Nem a megfelelő szakokon képeznek	67
A végzett tanárok közül kevesen tanítanak	
Pályaelhagyás miatt	315
Pályamódosítás miatt	223

4. A gyógypedagógiai nevelés-oktatás tárgyi feltételeire vonatkozó megállapítások

A felmérési adatok feldolgozása és elemzése után arra a következtetésre jutottunk, hogy a felmérés elején tett feltételezéseink igazolódtak.

A gyógypedagógiai oktatási intézmények 63%-ban 30 évnél régebben épült épületben vannak.

A kérdőív végén „Egyéb megjegyzések, kérések” között találtunk olyan információkat, amelyek szerint vannak iskolák, amiket eredetileg magtárnak, börtönnek, istállóknak, szolgálati lakásnak építettek. Sok tanterem „szükség-lyuk” a válaszadók szerint. Az épületek állagára csak következtetni tudunk a felújítás, tatarozás időpontjai alapján: több mint 15 éve nem volt felújítva 115 épület.

4. 1. A tornatermek, sportpályák hiánya

270 intézményben nincs önálló tornaterem.

Ez nagyon súlyos problémát vet fel. Mind az ép, mind a fogyatékos gyermek cselekvéses tapasztalatait a mozgáson keresztül szerzi meg.

Az érzékelés, észlelés, a téri tájékozódás, a nagy és finommozgások fejlesztése sok-sok mozgáson keresztül történik.

Terápiák épülnek a mozgásra (HRG - Lakatos Katalin, Alapozó terápia dr. Marton Éva stb.), részképesség zavarok, tanulási gondok enyhülnek vagy oldódnak meg segítségével. A fogyatékos gyermeket/tanulót nem szabad megfosztani e fontos fejlesztési lehetőségtől.

Az értelmi fogyatékos tanulók munkába állása igen nehéz. Első sorban testi erejük, állóképességük, mozgásuk megfelelő volta teszi őket képessé a hasznos munka végzésére. A jó mozgást, a testi erőt csak folyamatos, rendszeres és szakszerűen irányított testneveléssel lehet elérni. A „Budapest - vizsgálat” részletesen elemzi az enyhén értelmi fogyatékos tanulók

ortopédiai elváltozásait. A tartási, statikai eredetű betegségek nagy száma igazolja, hogy az értelmi fogyatékos gyermek izomzata fejletlen. A komplex gyógypedagógiai fejlesztés során gyógytestnevelést is javasolnak számukra.

A gyógypedagógiai nevelés egészét átható pedagógiai és egészségügyi célú rehabilitációs, rehabilitációs munka célja a sérült tanulók szocializációja, eredményes társadalmi integrációja.

Ennek érdekében a fogyatékoságból eredő hátrányok csökkentését segítő tréningek, fejlesztő programok épülnek be a gyógypedagógiai nevelő munkába.

Megállapítható, hogy a felsorolt pedagógiai tevékenységeknek nincsenek meg a tárgyi feltételei (50 %-nál több jelölés volt arra, hogy nincs külön helyiség).

Az objektív tényeket el kell fogadnunk. Nincs tornaterem, mert nincs rá pénz. De mit mondjunk akkor, amikor világosan kirajzolódik az is, hogy a többségi iskolákban működő fogyatékos tanulók nem, vagy csak kevés óraszámban használják a meglévő torna termet. A felmérést végzők kérdésére általában az volt a válasz, hogy ez órarendi problémák miatt nem oldható meg.

Megjelenik ez a hivatkozás akkor is, amikor a szaktantermek használatáról van szó. Ugyanazon iskolába járó - de fogyatékos osztályban tanuló - gyermekek nem használhatják a szaktantermeket. Ez több, mint elgondolkoztató.

4. 2. Eszközök, felszerelések

A többségi általános iskolák mellett működő tagozatok, osztályok esetében nem csak a testnevelési órákon nem lehetnek a fogyatékos tanulók, de az ugyanabban az épületben lévő általános iskola eszközeit, felszereléseit, szaktantermeit csak korlátozottan, vagy nem használhatják.

Ha a fogyatékosági típusok szerint vizsgáljuk az eszközök, felszerelések helyzetét, megállapíthatjuk, hogy a beszéd fogyatékos tanulók ellátottsága nevezhető kielégítőnek. Sajnos a többi fogyatékosági típusnál nagyon sok pótolni való van.

A fogyatékos gyermekek/tanulók fejlesztésének egyik lehetősége a gazdag eszközpark, a tapasztalatszerzést, a megfigyelést, a megértést nehezíti, nem ritkán ellehetetleníti a hiányuk. A jogszabályban előírt taneszközök és felszerelések beszerzésére 5 évet kaptak az intézmények. Most vagyunk a meghatározott idő felénél. A jelenlegi állapot elemzése jelzés lehet arra, hogy külső segítség nélkül az intézmények nem lesznek képesek a jogszabályi előírásnak megfelelni.

4. 3. Összegzés

Tanulmányunk elején felállított hipotéziseink igazsága a felmérésből kirajzolódó tények alapján vitathatatlan.

- A fogyatékos gyermekek/tanulók iskoláinak jelentős része régi, felújításra szorul. Az akadálymentesítési munkálatok elkezdődtek, de az iskolaépületek többségében nincs tornaterem, sem olyan helyiség, ahol a pedagógiai habilitációs és rehabilitációs tevékenységek helyt kaphatnának.
- A törvényben meghatározott eszközök és felszerelések hiányosan és általában rossz minőségben találhatók az intézményekben.
- Az eszközök és felszerelések hiánya különösen nagy az értelmi fogyatékos tanulók többségi iskolák mellett működő osztályaiban, valamint az összevont osztályokban.
- A gyógypedagógus hiány feszítő probléma, enyhítése, majd megoldása sürgős feladat.
- A gyógypedagógusok képzésének szerkezete nem a valós igényekhez igazított. A felmérésből az is kiderül, hogy a jelenlegi képzésben szereplő terapeuta kompetenciáit nem ismeri a terület, sok esetben ilyen szakemberről nem hallottak. Akik ismerik azt, és összevetik a gyógypedagógiai nevelés/oktatás szükségleteivel és tapasztalják a mindennapok problémáit, azok nem értenek egyet e szakág képzési arányával.
- Az orvosi, egészségügyi ellátás, valamint a mentálhigiénés gondozás területén jelentős az elmaradás. A fogyatékos tanulók legnépesebb csoportja van a legelhanyagoltabb helyzetben (értelmi fogyatékosok). Ez annál inkább tekinthető súlyos problémának, mert a „Budapest - vizsgálat” adatai is ezt támasztják alá. (Fővárosi értelmi fogyatékos tanulók orvosi vizsgálatánál 11,6% -ban találtak enyhe, 6,5%-ban súlyos neurológiai tüneteket; a

súlyosabb értelmi fogyatéknál már 30 % volt a neurológiai göctünet, epilepszia pedig 14,3% -ban. A hallászavar szokatlanul nagy számban jelent meg az említett vizsgálatban: 25-29 %. Az ortopédiai eltérések magas számát már más vonatkozásban említettük.)

- Az orvosi ellátásnak kiemelt szerepe van a gyógypedagógiai nevelés/oktatásban. A prevenció, a gyógyítás és a rehabilitáció nem nélkülözheti jelenlétét.

A felelősség mindnyájunké.

A szegregált, integrált és inkluzív oktatás egyaránt fontos feladata a rászoruló gyermekek olyan fejlesztése, amely a vizsgálatunk témáját képező tárgyi-személyi feltételek megléte nélkül nem valósul meg, vagy súlyos akadályokba ütközik.

Pedig „..... egy dolog hiánya nemcsak ennyi, nem csupán holmi egyszerű, részleges hiány, hanem mindennek felfordulása ...egészen új állapot...” (Proust)

5. Mellékletek

5. 1. 1. számú melléklet

KÉRDŐÍV ÉS INTERJÚ A GYÓGYPEDAGÓGIAI OKTATÁS HELYZETÉRŐL, AZ INTÉZMÉNYEK TÁRGYI ÉS SZAKMAI ELLÁTOTTSÁGÁRÓL

- A) Sorszám
- B) Megyekód
- C) Régiókód
- D) Fenntartó önkormányzat
1. Község
3. Város
4. Megyei jogú város
5. Főváros
6. Megye
- E) Egyéb fenntartó
- Egyéb fenntartó megnevezése (Kérjük, aláhúzással jelölje!)**
- Állami
- Egyházi
- Alapítványi
- Természetes személy
- Gazdasági szervezet
- Jogi személyiséggel bíró gazdasági szervezet
- Egyesület

AZ INTÉZMÉNY TÍPUSA

1. 1. Óvoda
1. 2. Általános Iskola
1. 3. Többségi általános iskolában működő tagozat, osztály
1. 3. 1. Ebben önálló osztályok száma
1. 3. 2. Ebben összevont osztályok száma
1. 4. Diákotthon
1. 5. Speciális Szakiskola
1. 6. Készségfejlesztő Speciális Szakiskola

2. AZ INTÉZMÉNY PROFILJA

	Lét- szám
2. 1. Hallássérült tanulók nevelése, oktatása	☐
2. 2. Mozgáskorlátozott tanulók nevelése és oktatása	☐
2. 3. Beszéd fogyatékos tanulók nevelése, oktatása	☐
2. 4. Más fogyatékos tanulók nevelése, oktatása	☐
2. 4. 1. Autista	☐
2. 4. 2. Diszlexia, diszkalkulia	☐
2. 4. 3. Súlyos tanulási, magatartási zavar	☐
2. 5. Látássérült tanulók nevelése, oktatása	☐
2. 6. Enyhe fokban értelmi fogyatékos tanulók nevelése, oktatása	☐
2. 7. Középsúlyos fokban értelmi fogyatékos tanulók nevelése, oktatása	☐

3. TÁRGYI FELTÉTELEK

(Ha az intézmény a többségi intézményhez tartozó tagozat, osztály, csoport, akkor a kérdések kizárólag a fogyatékos gyermekek, tanulók épületére vonatkoznak.)

3. 1. Az épület

3. 1. 1. Mikor épült?

a) 0 - 10 éve	☐
b) 10 - 20 éve	☐
c) 20 - 30 éve	☐
d) 30 évnél régebben	☐

3. 1. 2. Milyen célra épült?

a) Fogyatékos gyermekek ellátására	☐
b) Ha nem, történt-e átalakítás?	
nem	☐
igen	☐
nem volt szükség átalakításra	☐

3. 1. 3. Az épület állaga

3. 1. 3. 1. Mikor volt tatarozva, felújítva?

a) 0 – 2 éve	☐

- b) 3 - 5 éve
- c) 6 - 10 éve
- d) 11 -15 éve
- c) több mint 15 éve
3. 1. 3. 2. A felújítás (tatarozás) jellege
- a) Vizes blokkok felújítása, cseréje
- b) Villany felújítása, cseréje
- c) Burkolatok felújítása, cseréje
3. 1. 3. 3. Mikor volt tisztasági festés?
- a) 0 – 2 éve
- b) 3 -5 éve
- c) 5 évnél régebben
3. 1. 3. 4. A tisztasági festés
- a) mindenre kiterjedt
- b) az épület több, mint 50 %-át érintette
- c) az épület kevesebb, mint 50 %-át érintette
3. 1. 3. 5. Az épület fűtése
- a) központi fűtés, vegyes tüzelés
- b) központi fűtés, gáztüzelés
- c) központi fűtés, olajtüzelés
- d) távfűtés
- e) egyedi fűtés, vegyes tüzelésű kályha
- f) egyedi fűtés, villanykályha
- g) egyedi fűtés, olajkályha
- h) egyedi fűtés, gáz
3. 1. 4. Víz és csatorna
- a) működő hideg – meleg víz szolgáltatás és csatornázás
- b) csak hideg vizű vezetékes vízszolgáltatás
- c) nincs vezetékes víz
- d) nincs csatornázás, ülepitő van
3. 1. 5. Van-e az épületnek önálló udvara?
- a) van

- b) nincs
3. 1. 6. Tartozik-e az épülethez kert? (park)
- a) igen
- b) nem
3. 1. 7. Csatlakozik-e az épülethez tankert?
- a) igen
- b) nem
3. 1. 8. Megoldották a fogyatékoság típusához alkalmazkodó és szükséges akadálymentesítést ?
- a) igen, teljes mértékben
- b) csak részlegesen
- c) nem volt rá szükség

4. Az oktatási intézmény jellemző adatai

4. 1. Az osztályterem száma (szaktantermek nélkül)
- Osztályok száma
- Az osztályterem átlagos területe (négyzetméter)
- A tanulócsoportok (osztályok) átlagos gyermeklétszáma
4. 2. Óvodai csoportszobák száma
- Óvodai csoportok száma
- Az óvodai csoportszobák átlagos területe (négyzetméter)
- Az óvodai csoportok átlagos gyermeklétszáma
4. 3. Rendelkezik-e az óvoda a 11/1994. (VI.8.) MKM rendelet 7.számú mellékletében foglalt eszközökkel és felszerelésekkel ?
- Teljes mértékben
- A 7.számú mellékletben felsoroltak 50 % -a alatt
- A 7.számú mellékletben felsoroltak 50 % -a fölött
4. 4. Rendelkezik-e az intézmény önálló tornateremmel?
- a) igen
- Általános iskolában működő osztály, tagozat esetében**
- fogyatékos tanulók használják-e

- Igen, mindig
- Kevesebb, mint az óraszámok felében
- Nem használják
- b) nem
4. 5. Van-e az intézménynek sportpályája?
- a) igen
- Általános iskolában működő osztály, tagozat esetében**
- fogyatékos tanulók használják-e
- Igen, mindig
- Kevesebb, mint az óraszámok felében
- Nem
4. 6. Rendelkezik-e az intézmény szaktantermekkel?
- a) igen
- Rajz
- Fizika
- Biológia
- Számítástechnika
- Kémia
- Technika
- Nyelvi
- Egyéb, pl. tornaszoba stb.
-
-
-
-
- Általános iskolában működő osztály, tagozat esetében**
- fogyatékos tanulók használják-e
- Igen, mindig
- Kevesebb, mint az óraszámok felében
- Nem használják
4. 7. Rendelkezik-e az intézmény napközis, tanulószobai termekkel?
- a) igen

A napközis, (tanulósobai) termék száma	☐
A napközis (tanulósobai) termék átlagos alapterülete	☐
A napközis (tanulósobai) csoportok száma	☐
A napközis (tanulósobai) csoportok átlagos létszáma	____
b) Nem, a napközis csoportok az osztálytermekben vannak	☐
Minden napközis a saját tantermében marad	☐
Az azonos évfolyamra járó napközisek egy teremben vannak csoportlétszám	____
Különböző évfolyamra járó napközisek vannak egy teremben csoportlétszám	____
c) Utasítottak-e el férőhelyhiány miatt napközis (tanulósobai) felvételi kérelmet	
Igen	☐
Nem	☐
c) Utasítottak-e el egyéb ok miatt napközis (tanulósobai) felvételi	
Igen	☐
Nem	☐
4. 8. Rendelkezik-e az intézmény pedagógiai rehabilitáció céljára használható termekkel?	
a) igen	☐
logopédia	☐
gyógytestnevelés	☐
Egyéb, pl.	☐
	☐
	☐
	☐
a) nem rendelkezik	☐
4. 9. Rendelkezik-e az intézmény önálló konyhával?	
a) igen	☐
A konyha alapterülete	☐
Hány fő ellátására van engedélye?	____
Hány főt lát el?	____
b) az étkeztetés nincs megoldva	☐

- c) az intézményen kívül, de az intézmény szervezésében oldják meg az étkeztetést
4. 10. Van az intézménynek ebédlője?
- Általános iskolában működő osztály, tagozat esetében**
- fogyatékos tanulók használják-e
- Igen, mindig
- Alkalmanként
- Nem
- nincs
4. 11. Bentlakásos-e az intézmény?
- a) igen
- A hálóteremk száma**
- A hálóteremk átlagos alapterülete
- A hálóteremk átlagos létszáma
- Nemek szerint külön hálók
- Minden korosztály számára megoldott
- A kicsik számára nem megoldott
- b) nem
- c) a gyermekotthoni átszervezéssel szabadul –e fel diákotthoni férőhelye?
- igen
- a felszabaduló férőhelyek száma
- Nem
4. 12. Van az intézményben fürdőszoba (Óvoda Általános Iskola Diákotthon esetében egyszer töltendő ki, mert a kérdés az egész intézményre vonatkozik.)
- a) igen
- Fürdőhelyiségek száma
- Fürdési lehetőség fürdőkáddal
- Fürdési lehetőség zuhanyzóval
- zuhanyállások száma
- Fürdőkád és zuhanyozó is van
- A fürdőhelyiségeket használó tanulók létszáma
- b) Van-e külön fürdési lehetőség a felnőttek számára a felsoroltak között?

- Igen
- Nem
4. 13. Az intézményben található illemhelyek száma
- a) Vízőblítéses, épületen belül
 - b) Vízőblítéses, épületen kívül
 - c) Nem vízőblítéses, épületen kívül
 - d) Csak tanulók által használt illemhelyek száma
 - e) Csak a személyzet által használt illemhelyek száma
 - f) Az intézmény teljes tanulói létszáma
 - f) Az intézmény teljes dolgozói létszáma
5. Rendelkezik-e az iskola a 11/1994. (VI.8.) MKM rendelet 7.számú mellékletében foglalt eszközökkel és felszerelésekkel?
- 5.1. Technikai szaktanterem
- a) igen
 - 5.1.1.Felszerelése az előíráshoz képest 50% alatti
 - 5.1.2.Felszerelése az előíráshoz képest 50% feletti
 - b) nem rendelkezik
- 5.2. Van az intézménynek tankonyhája.
- 5.3. Van az intézménynek tankertje.
- 5.4. Számítástechnikai szaktanterem
- a) igen, van
 - 5.4.1. Felszerelése az előíráshoz képest 50% alatti
 - 5.4.2. Felszerelése az előíráshoz képest 50% feletti
 - b) nincs
- 5.5. Művészeti nevelés szaktanterem
- a) igen, van
 - 5.5.1. Felszerelése az előíráshoz képest 50% alatti
 - 5.5.2. Felszerelése az előíráshoz képest 50% feletti
 - b) nincs
- 5.6. Természettudományi szaktanterem
- a) igen, van
 - 5.6.1. Felszerelése az előíráshoz képest 50% alatti

- 5.6.2. Felszerelése az előíráshoz képest 50% feletti
- b) nincs
- 5.7. Tornaterem, sportudvar
- a) igen, van
- 5.7.1. Felszerelése az előíráshoz képest 50% alatti
- 5.7.2. Felszerelése az előíráshoz képest 50% feletti
- b) nincs
- 5.8. Rendelkezik-e az intézmény önálló könyvtárral?
- a) igen
- tanulói
- tanári
- tanulói könyvállomány száma
- 0 - 300 db
- 300 - 500 db
- 500 db felett
- videotéka
- CD-k
- lemezek
- b) nem
- 5.9. Van - e tanári szoba?
- a) igen
- alapterülete
- a tantestület létszáma
- b) nincs
- 5.10. Rendelkezik-e az intézmény alábbi eszközökkel?
- 5.10.1. Kemence
- a) igen
- b) nem
- 5.10.2. Korongoló
- a) igen
- b) nem
- 5.10.3. Szövőszék

- a) igen
- b) nem
- 5.10.4. Számítógép
- a) van a tanulók számára
- 1 db
- 2 vagy annál több
- Minden osztályteremben van számítógép
- Felszerelt számítástechnikai terem van
- b) nincs
5. 10. 5. A számítógépek segítségével a tanulók számára lehetséges a
- a) levelezés (e-mail)
- b) Internetre való csatlakozás
- c) oktató programok, CD-n hozzáférhető anyagok használata
5. 10. 6. Az intézmény felszerelése között a fogyatékos tanulók számára használhatóan van (A keretben a meglévő eszközök számát kérjük megjelölni!)
- Írásvetítő
- Video felvevő - lejátszó
- Videokamera
- Lemezjátszó
- Diavetítő
- Színes tv.
- Magnetofon
- Mozgásfejlesztéshez szükséges sportszerek (Művelődési Közlöny, 1998. 2/II. szám – funkcionális taneszközlista – alapján)
- a) igen, megfelelő minőségben és mennyiségben
- b) megfelelő minőségben de kevés sportszer
- c) megfelelő mennyiségben, de a minőség rossz
- d) sem mennyiségben, sem minőségben nem megfelelők
5. 10. 7. Az adott fogyatékosági típus neveléséhez oktatásához szükséges tárgyi felszerelések
- Értelmi fogyatékos gyermekek/tanulók esetében
 - a) igen, a 7.számú Melléklet szerint megfelelő minőségben és mennyiségben

- b) megfelelő minőségben de kevés a felszerelés
- c) megfelelő mennyiségben, de a minőség rossz
- d) sem mennyiségben, sem minőségben nem felelnek meg
- Látási fogyatékos gyermekek/tanulók esetében
 - a) igen, a 7.számú Melléklet szerint megfelelő minőségben és mennyiségben
 - b) megfelelő minőségben de kevés a felszerelés
 - c) megfelelő mennyiségben, de a minőség rossz
 - d) sem mennyiségben, sem minőségben nem felelnek meg
 - Hallási fogyatékos gyermekek/tanulók esetében
 - a) igen, a 7.számú Melléklet szerint megfelelő minőségben és mennyiségben
 - b) megfelelő minőségben de kevés a felszerelés
 - c) megfelelő mennyiségben, de a minőség rossz
 - d) sem mennyiségben, sem minőségben nem felelnek meg
 - Beszédhibás gyermekek/tanulók esetében
 - a) igen, a 7.számú Melléklet szerint megfelelő minőségben és mennyiségben
 - b) megfelelő minőségben de kevés a felszerelés
 - c) megfelelő mennyiségben, de a minőség rossz
 - d) sem mennyiségben, sem minőségben nem felelnek meg
 - Mozgáskorlátozott gyermekek/tanulók esetében
 - a) igen, a 7.számú Melléklet szerint megfelelő minőségben és mennyiségben
 - b) megfelelő minőségben de kevés a felszerelés
 - c) megfelelő mennyiségben, de a minőség rossz
 - d) sem mennyiségben, sem minőségben nem felelnek meg
5. 10. 8. Rendelkezik-e az intézmény a taneszköz-jegyzékben előírt eszközökkel (Művelődési Közlöny, 1998. 2/II. szám – funkcionális taneszközlista – alapján)
- a.) igen, megfelelő minőségben és mennyiségben
- b.) megfelelő minőségben de kevés az eszköz
- c) megfelelő mennyiségben, de a minőség rossz

d) sem mennyiségben, sem minőségben nem megfelelők az eszközök

5. 10. 9. Rendelkezik-e az intézmény saját szállítóeszközzel ?

a) igen

személygépkocsi

kis busz

Egyéb, éspedig:

b) nem

6. Tanulók és pedagógusok

(Létszámok esetében az 199/2000. tanév októberi adatait kérjük megadni.)

6. 1. A tanulók átlagosan mennyi idő alatt jutnak el az iskolába? (A keretekben a tanulók számát kérjük megadni.)

a) 30 percnél kevesebb

b) 30 - 60 perc

d) 60 percnél több

6. 2. A tanulók által jellemzően igénybe vett közlekedési eszközök az intézménybe jutáshoz (A keretekben a tanulók számát kérjük megadni.)

a) szülői gépkocsi

b) tömegközlekedési eszköz

c) iskolabusz

d) vonat

e) gyalog

f) kerékpár

6. 3. A napköziben (tanulósobán) a tanulókkal foglalkozó felnőttek képesítése (A keretekben a pedagógusok számát kérjük megadni.)

a) gyógypedagógus

b) más pedagógus képesítéssel (tanító, tanár) rendelkezik

c) képesítés nélküli pedagógus

d) óvodapedagógus

e) gyógypedagógiai asszisztens

f) pedagógiai asszisztens

7. SZAKMAI FELTÉTELEK

7. 1. Az intézményben a fogyatékos gyermekeket/tanulókat nevelő pedagógus munkakörben foglalkoztatottak száma	____
Ebből férfi	____
7. 2. A pedagógus munkakörben foglalkoztatottak megoszlása képesítés szerint (fő)	
Óvodában	
a) gyógypedagógus	
az intézmény profiljának megfelelő szakos végzettséggel	____
nem az intézmény profilja szerinti szakos végzettségű	____
speciálpedagógia szakos gyógypedagógus (egyetemi végzettség)	____
b) kettős képesítésű (gyógypedagógus és más pedagógiai végzettség)	____
c) középfokú képesítésű óvodapedagógus	____
d) felsőfokú képesítésű óvodapedagógus	____
e) tanító	____
f) általános iskolai tanár	____
g) pedagógiai képesítés nélküli, de felsőfokú végzettséggel rendelkező	____
h) képesítés nélküli	____
i) fentiekből jelenleg gyógypedagógiai főiskolán levelező hallgató (első Diploma)	____
j) fentiekből jelenleg gyógypedagógiai főiskolán levelező hallgató (másoddiploma)	____
Iskolában	
a) gyógypedagógus	
az intézmény profiljának megfelelő szakos végzettséggel	____
nem az intézmény profilja szerinti szakos végzettségű	____
speciálpedagógia szakos gyógypedagógus (egyetemi végzettség)	____
b) kettős képesítésű (gyógypedagógus és más pedagógiai végzettség)	____
c) középfokú képesítésű óvodapedagógus	____
d) felsőfokú képesítésű óvodapedagógus	____
e) tanító	____

f) általános iskolai tanár	____
g) pedagógiai képesítés nélküli, de felsőfokú végzettséggel rendelkező	____
h) képesítés nélküli	____
i) fentiekből jelenleg gyógypedagógiai főiskolán levelező hallgató (első Diploma)	____
j) fentiekből jelenleg gyógypedagógiai főiskolán levelező hallgató Diákotthonban (nevelőotthonban)	____
a) gyógypedagógus	
az intézmény profiljának megfelelő szakos végzettséggel	____
nem az intézmény profilja szerinti szakos végzettségű	____
speciálpedagógia szakos gyógypedagógus (egyetemi végzettség)	____
b) kettős képesítésű (gyógypedagógus és más pedagógiai végzettség)	____
c) középfokú képesítésű óvodapedagógus	____
d) felsőfokú képesítésű óvodapedagógus	____
e) tanító	____
f) általános iskolai tanár	____
g) pedagógiai képesítés nélküli, de felsőfokú végzettséggel rendelkező	____
h) képesítés nélküli	____
i) fentiekből jelenleg gyógypedagógiai főiskolán levelező hallgató (első Diploma)	____
j) fentiekből jelenleg gyógypedagógiai főiskolán levelező hallgató	____
Tagozaton	
a) gyógypedagógus	
az intézmény profiljának megfelelő szakos végzettséggel	____
nem az intézmény profilja szerinti szakos végzettségű	____
speciálpedagógia szakos gyógypedagógus (egyetemi végzettség)	____
b) kettős képesítésű (gyógypedagógus és más pedagógiai végzettség)	____
c) középfokú képesítésű óvodapedagógus	____
d) felsőfokú képesítésű óvodapedagógus	____
e) tanító	____

f) általános iskolai tanár	____
g) pedagógiai képezés nélküli, de felsőfokú végzettséggel rendelkező	____
h) képezés nélküli	____
i) fentiekből jelenleg gyógypedagógiai főiskolán levelező hallgató (első Diploma)	____
j) fentiekből jelenleg gyógypedagógiai főiskolán levelező hallgató	____

7. 3. További szakember ellátás (A keretekbe kérjük a létszámot írni.)

a) orvos

▪ iskolaorvos belgyógyász	____
Részfoglalkoztatás	____
Helyben történő rendelés	____
A rendelés heti óraszám	____
A rendelés havi óraszám	____
▪ gyermekideggyógyász	____
Részfoglalkoztatás	____
Helyben történő rendelés	____
A rendelés heti óraszám	____
A rendelés havi óraszám	____

b) pszichológus

▪ iskolapszichológus	____
Részfoglalkoztatás	____
Helyben történő kezelés	____
A foglalkozás heti óraszám	____
A foglalkozás havi óraszám	____
▪ klinikai szakpszichológus	____
Részfoglalkoztatás	____
Helyben történő rendelés	____
A rendelés heti óraszám	____
A rendelés havi óraszám	____
▪ pszichológus	____
Részfoglalkoztatás	____
Helyben történő rendelés	____
A rendelés heti óraszám	____

A rendelés havi óraszám	____
▪ védőnő	____
▪ gondozónő	____
▪ dajka	____
▪ pedagógiai asszisztens	____
▪ gyógypedagógiai asszisztens	____
▪ gyermekfelügyelő	____

7. 4. A pedagógus munkakörben dolgozók megoszlása az adott területen eltöltött idő szerint (A keretekbe kérjük a létszámát írni.)

0 -1 év	____
2 -5 év	____
6 - 10 év	____
10 évnél régebben	____

7. 5. Az intézményben működő munkaközösségek száma

alsós munkaközösség	☐
felsős munkaközösség	☐
tantárgyi munkaközösségek	☐
osztályfőnöki munkaközösség	☐
nevelési	☐
b) nincsenek munkaközösségek	☐

7. 5. 1. Részvétel az intézményen kívül működő munkaközösségek munkájában (A keretekben a résztvevők számát kérjük jelezni.)

Megyei munkaközösségek	☐
Országos munkaközösségek	☐
Szaktanácsadók	☐
Szakértők	☐
Fogyatékosági típus szerinti szakmai szervezetek	☐
A többségi iskolák munkaközösségei	☐

7. 6. A pedagógusok rendelkezésére álló szakfolyóiratok

Köznevelés	☐
Gyógypedagógiai Szemle	☐
Speciális Pedagógia	☐
Fejlesztő Pedagógia	☐
Új Pedagógiai Szemle	☐
Iskolakultúra	☐
Tanító	☐
Óvodai Nevelés	☐
Educáció	☐
Egyéb, éspedig: ...	☐

7. 7. Egyéb kérdések

7. 7. 1. Az intézmény költségvetésének hány %-át biztosítja

a) állami normatív támogatás

7. 7. 2. Az intézmény költségvetésének hány %-át használják fel

a) fenntartási költségként

b) felújításra

c) fejlesztésre

d) új eszközök vásárlására

7. 7. 3. A normatív támogatás hány %-át kapja az intézmény

Fogyatékos tanulók számára

7. 8. Elégedettség-vizsgálat, INTERJÚ az intézmény vezetőjével

Kérjük, hogy véleményét az öt pontos skálán bekarikázással jelezze. Amennyiben nagyon jó a véleménye az adott kérdéskörrel, akkor az ötöst, ha nagyon rossz a véleménye, akkor az egyest jelölje.

Mennyire elégedett

a) A gyógypedagógiai intézmények megítélésével a közoktatásban

5 4 3 2 1

b) A gyógypedagógiai intézmények megítélésével a fenntartók körében

5 4 3 2 1

c) A saját intézménye tárgyi feltételeivel

5 4 3 2 1

d) A saját intézménye személyi feltételeivel

5 4 3 2 1

e) Intézménye külső szakmai kapcsolataival

5 4 3 2 1

f) Intézménye társadalmi kapcsolataival

5 4 3 2 1

g) Intézménye helyzetével

5 4 3 2 1

h) Intézménye szakmai lehetőségeivel

5 4 3 2 1

i) A szülőkkel való együttműködés lehetőségeivel

5 4 3 2 1

j) A civil szervezetekkel való együttműködés lehetőségeivel

5 4 3 2 1

k) A fenntartóval való együttműködés lehetőségeivel

5 4 3 2 1

l) Hogyan ítéli meg a következő intézmény fogadókészségét

5 4 3 2 1

m) Mennyire elégedett a továbbtanulási lehetőségekkel

5 4 3 2 1

n) A tanulók intézményen belüli integrálásának lehetőségeivel (más vezető fogyatékos tanuló azonos intézményben, osztályban való foglalkoztatásával, pl. vak tanuló gyengénlátók osztályában stb.)

5 4 3 2 1

o) A tanulók külső (intézményen kívüli) integrálásának lehetőségeivel

5 4 3 2 1

p) A többségi iskolákkal való kapcsolattartás lehetőségeivel

5 4 3 2 1

q) A többségi intézményekbe történő integráció jelenlegi megvalósításához szükséges feltételekkel

5 4 3 2 1

r) A mindennapi gyakorlat, az innovációs tevékenységek szükségessége és a gyógypedagógiai tanárképzés irányainak összhangjával

5 4 3 2 1

Mennyire tartja fontosnak a gyógypedagógus-képzésben

a) a terapeuták képzését

5 4 3 2 1

b) az enyhén értelmi fogyatékos tanulók képzésére szakosodott gyógypedagógiai tanárok képzését

5 4 3 2 1

c) a közepesúlyos értelmi fogyatékos tanulók képzésére szakosodott gyógypedagógiai tanárok képzését

5 4 3 2 1

d) a tiflopedagógia-szakos gyógypedagógiai tanárok képzését

5 4 3 2 1

e) a szurdopedagógia-szakos gyógypedagógiai tanárok képzését

5 4 3 2 1

f) a pszichopedagógia-szakos gyógypedagógiai tanárok képzését

5 4 3 2 1

g) a logopédia szakos gyógypedagógiai tanárok képzését

5 4 3 2 1

h) Az egyszakos gyógypedagógus képzést

5 4 3 2 1

i) A kétszakos gyógypedagógus képzést

5 4 3 2 1

j) A három vagy több szakos gyógypedagógus képzést

5 4 3 2 1

k) Kérjük írja le, hogy Ön milyen szakpárosítást tartana a leginkább fontosnak? (Melyik az a képzettség, amelyre intézményének a leginkább szüksége van?)

.....

l) Megítélése szerint indokolt-e az oligofrénpedagógus képzésben a jelenlegi gyakorlat szerinti szétválasztása a szaknak az alábbi két területre: enyhén értelmi fogyatékos, illetve középsúlyos értelmi fogyatékos tanulók képzésére szakosodott gyógypedagógiai tanárok képzésére?

.....

m) Milyen szakirányú képzést tartana fontosnak bevezetni a gyógypedagógiai tanárképzésben?

.....

n) Megítélése szerint mennyire van gyógypedagógus hiány? (5, ha nagyon)

5 4 3 2 1

o) Kérjük, jelölje meg, hogy Ön szerint mi az oka a gyógypedagógus hiánynak?

- a) Kevés gyógypedagógust képeznek
- b) Nem a megfelelő szakokon képeznek
- c) A végzett tanárok közül kevesen tanítanak
- Pályaelhagyás miatt
- Pályamódosítás miatt
- Egyéb ok miatt
- d) Egyéb ok, éspedig
- e) Nincs gyógypedagógus hiány

7. 9. Egyéb megjegyzése, kérése:

5. 2. Az elemzések munkaanyagai – 2. számú melléklet

A gyógypedagógiai oktatás helyzete az ezredforduló Magyarországon

Táblázatos összefoglalás

a „Kérdőív és interjú a gyógypedagógiai oktatás helyzetéről,
az intézmények tárgyi és szakmai ellátottságáról”
című vizsgálati anyaghoz

OKI PTK

Táblázatok

a „Kérdőív és interjú a gyógypedagógiai oktatás helyzetéről, az intézmények tárgyi és szakmai ellátottságáról” című vizsgálati anyaghoz

1. A felmérés alapját képező általános adatok

A feldolgozott kérdőívek száma 549.

1. 1. Megoszlásuk megyekód szerint:

Megyekód	Jelölések száma	
1	34	Budapest
2	16	Baranya
3	16	Bács-Kiskun
4	24	Békés
5	12 (24)	Borsod
6	14	Csongrád
7	25	Fejér
8	21 (53)	Győr-Sopron
9	41	Hajdú-Bihar
10	34	Heves
11	20 (22+34)	Jász-Nagykun
12	26 (21)	Komárom-Esztergom
13	41	Nógrád
14	56 (36)	Pest
15	49	Somogy
16	49 (22+25)	Szabolcs-Szatmár-Bereg
17	22	Tolna
18	17	Vas
19	25	Veszprém
20	7	Zala
	549	

1. 2. Megoszlásuk fenntartók szerint:

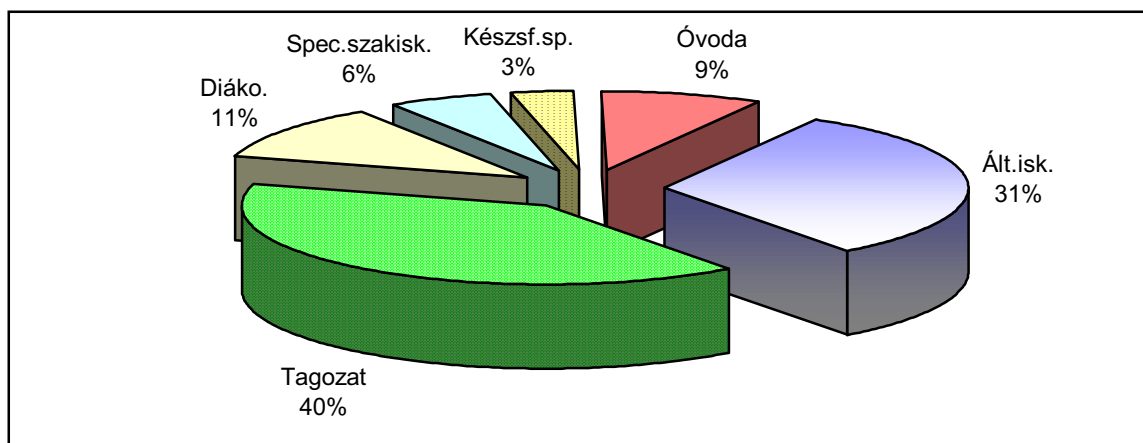
Megnevezés	Intézmények száma
Fenntartó önkormányzat	
Község	271
Város	126
Megyei jogú város	27
Főváros	21
Megye	77
Kerület	13
Egyéb fenntartó	
Állami	0
Egyházi	4
Alapítványi	4

Természetes személy	2
Gazdasági szervezet	0
Jogi személyiséggel bíró gazdasági szervezet	0
Egyesület	0
Nem jelölt fenntartót	4

1. 3. Megoszlásuk az intézmények típusa szerint

Az intézmény típusa	Jelölések száma
Óvoda	67
Általános iskola	243
Többségi általános iskolában működő tagozat, osztály	305
Ebben önálló osztályok száma	310
Ebben összevont osztályok száma	657
Diákotthon	88
Speciális Szakiskola	44
Készségfejlesztő Speciális Szakiskola	25

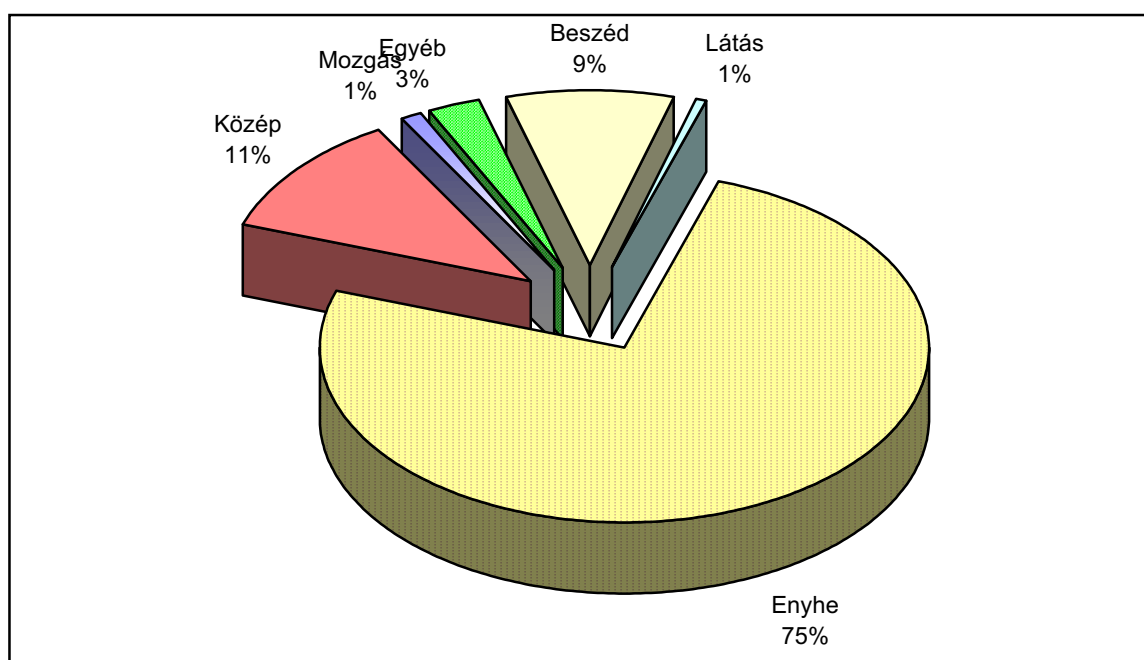
Az intézménytípusok megjelenési aránya

1. 4. Megoszlásuk az intézmény profilja szerint

Megnevezés	Az intézmények által nevelt- oktatott fogyatékos tanulók száma
Testi-érzékszervi fogyatékos tanulók	
Hallássérült tanulók	813
Mozgáskorlátozott tanulók	382
Beszéd fogyatékos tanulók	3535
Látássérült tanulók	238
Más fogyatékos tanulók	
Más fogyatékoság	
Autista	422
Diszlexia, diszkalkúlia	352
Súlyos tanulási, magatartási zavar	345
Értelmi fogyatékos tanulók	
Enyhe fokban értelmi fogyatékos tanulók	29529
Középsúlyos értelmi fogyatékos tanulók	4485
Összes érintett fogyatékos tanuló	40101

A gyermekek/tanulók megoszlása fogyatékosági kategóriák szerint

2. Tárgyi feltételek

Megnevezés	Jelölések száma
Az épület	
Mikor épült?	
0 - 10 éve	50
10 - 20 éve	67
20 - 30 éve	89
30 évnél régebben	343
Milyen célra épült?	
Fogyatékos gyermekek ellátására	72
Ha nem, történt-e átalakítás?	
nem	135
igen	215
nem volt szükség átalakításra	127

Megnevezés	Jelölések száma
Az épület állaga	
A tatarozás, felújítás ideje	
0 – 2 éve	117
3 - 5 éve	100
6 - 10 éve	101
11 -15 éve	73
több mint 15 éve	115
A felújítás (tatarozás) jellege	
Vizes blokkok felújítása, cseréje	313
Villany felújítása, cseréje	190
Burkolatok felújítása, cseréje	240
A tisztasági festés ideje	
0 – 2 éve	421
3 -5 éve	87
5 évnél régebben	30
A tisztasági festés mindenre kiterjedt	236
az épület több, mint 50 %-át érintette	178
az épület kevesebb, mint 50 %-át érintette	112
Adatok az épület fűtéséről	
központi fűtés, vegyes tüzelés	37

központi fűtés, gáztüzelés	387
központi fűtés, olajtüzelés	7
távfűtés	34
egyedi fűtés, vegyes tüzelésű kályha	23
egyedi fűtés, villanykályha	9
egyedi fűtés, olajkályha	1
egyedi fűtés, gáz	53
Víz és csatorna	
működő hideg – meleg víz szolgáltatás és csatornázás	307
csak hideg vízü vezetékes vízszolgáltatás	199
nincs vezetékes víz	10
nincs csatornázás, ülepitő van	131

Egyéb tárgyi kiegészítők	
Önálló udvar	
van	513
Nincs	30
Az épülethez tartozó park, kert	
igen	305
nem	231
Tankert	
igen	151
nem	379
Megoldották a fogyatékoság típusához alkalmazkodó és szükséges akadálymentesítést ?	
igen, teljes mértékben	33
csak részlegesen	90
nem volt rá szükség	404

3. Az oktatási intézmény jellemző adatai

Megnevezés	Jelölések száma
Az osztálytermek száma	4612
Osztályok száma	6337
Az osztályok átlagos területe	39,049
A tanulócsoportok (osztályok) átlagos létszáma	14,12
Óvodai csoportszobák száma	185
Óvodai csoportok száma	211
Az óvodai csoportszobák átlagos területe	26,15
Az óvodai csoportok átlagos létszáma	12,63

3. 1. Az óvoda felszerelésekkel való ellátottsága (11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet 7.számú melléklete)

Megnevezés	Jelölések száma
Teljes mértékben	7
A felsoroltak 50 %-a alatt	28
A felsoroltak 50 %-a felett	32

3. 2. Önálló tornaterem

Megnevezés	Jelölések száma
Igen	279
Fogyatékos tanulók (tagozat esetében) mindig használják	173
Kevesebb, mint az óraszámok felében	73
Nem használják	33
Nincs önálló tornaterem	270

3. 3. Sportpálya

Megnevezés	Jelölések száma
Igen	340
Fogyatékos tanulók (tagozat esetében) mindig használják	263
Kevesebb, mint az óraszámok felében	52
Nem használják	25
Nincs sportpálya	180

3. 4. Szaktanterek

Megnevezés	Jelölések száma
Igen, van szaktanterem	319
Ebből:	
Rajz	139
Fizika	159
Biológia	138
Számítástechnika	371
Kémia	160
Technika	347
Nyelvi terem	126
Nincs szaktanterem	230

3. 5. A szaktanterek használata

Megnevezés	Jelölések száma
Fogyatékos tanulók (tagozat esetében) mindig használják	102
Kevesebb, mint az óraszámok felében	98
Nem használják	114

3. 6. Napközis, tanulószobai termek

Megnevezés	Jelölések száma
Igen, van napközis (tanulószobai) terem	51
Ebből:	
A napközis (tanulószobai) termek száma	119
A napközis (tanulószobai) termek átlagos alapterülete	37,9
A napközis (tanulószobai) csoportok száma	289
A napközis (tanulószobai) csoportok átlagos létszáma	17,9
A napközis csoportok az osztálytermekben vannak	
Minden napközis a saját termében marad	117
Az azonos évfolyamra járó napközisek egy teremben vannak	110
Átlagos csoportlétszám	14,48
Különböző évfolyamra járó napközisek vannak egy teremben	289
Átlagos csoportlétszám	12,23

A napközis (tanulósobai) felvétel elutasítása

Férőhelyhiány miatt 15 esetben jeleztek elutasítást, 493 esetben pedig nemleges volt a válasz. Egyéb ok miatt 26 helyen történt elutasítás, 482 helyen nemleges választ jelöltek.

Megjegyzés: Az egyéb okok magyarázataként minden esetben a fizetési kötelezettség elmulasztása jelentkezett.

3. 7. A pedagógiai rehabilitáció céljára használható termek

Megnevezés	Jelölések száma
Logopédia	188
Gyógytestnevelés	103
Egyéb, pl. Egyéni fejlesztés, fejlesztő szoba, korrekciós szoba, Ayres-terápiás szoba, foglalkoztató, logopédiai, konduktív szoba, kézműves terem, Cindelar, hallásfejlesztő, gyógytestnevelés, szenzoros fejlesztő szoba, zeneszoba, kezelő, gyertyaöntő, konditerem, nazális-szimulációs terem, felzárkóztató, korai fejlesztő, hallásnevelés, játékterem, pszichológusi szoba, orvosi szoba, mozgásfejlesztő szoba, uszoda, szurdo-logopédiai terem.*	
Nem rendelkezik ilyen termekkel az intézmény	308

* A felsoroltak mindegyike (a fejlesztő szoba kivételével) 15 alatti jelölésszámban fordul elő.

3. 8. Önálló konyhával 266 intézmény rendelkezik

A konyhák átlagos alapterülete 543 m²
Összesen 77441 fő ellátására van engedélyük (ez átlagosan egy konyhára számítva 291 fő/konyha).

A valóságban a konyhák 67833 főt látnak el, (átlagosan 255 fő/konyha). A kihasználtság átlagosan 87,5 %-os.

Az **étkeztetés nincs megoldva** 24 esetben, az intézményen kívül, de az intézmény szervezésében oldják meg az étkeztetést 224 helyen.

Ebédlője 342 intézménynek van. Ezeket fogyatékos tanulók 286 helyen használják mindig, alkalmanként 12, egyáltalán nem 21 esetben.
Nincs ebédlője 83 intézménynek.

4. A bentlakásos intézményekről

4.1. Általános adatok

Megnevezés	Jelölések száma
Bentlakásos az intézmény	88
Hálóteremk száma	1085
Átlagos alapterülete	27,75
Átlagos létszáma	8,9
Nemek szerinti külön hálók minden korosztály számára megoldottak	76
A kicsik számára nem megoldottak	12
Gyermekotthoni átszervezéssel felszabadul diákotthoni férőhely	19
A felszabaduló férőhelyek száma	518
Nem szabadul fel férőhely	71

4.2. Az intézményben található mellékhelyiségek

Megnevezés	Jelölések száma
Fürdőszoba	
Van	220
Fürdőhelyiségek száma	749
Fürdési lehetőség fürdőkáddal	111
Zuhanyzóval	531
Zuhanyállások száma	2059
Fürdőkád és zuhanyozó is van	457
A fürdőhelyiséget használó tanulók létszáma	26277
A felnőttek számára külön fürdési lehetőség a felsoroltak között	368
Nincs felnőttek számára fürdési lehetőség	279
Illemhelyek	
Vízöblítéses, épületen belül	6880
Vízöblítéses, épületen kívül	225
Nem vízöblítéses, épületen kívül	101
Csak a tanulók által használt illemhelyek száma	5325
Csak a személyzet által használt illemhelyek száma	1881
Létszámok	
Az intézmények teljes tanulói létszáma	111430
Az intézmények teljes dolgozói létszáma	21503

4. 3. Eszközök és felszerelések (11/1994. (VI: 8.) MKM rendelet 7.számú melléklete

Szaktantermek felszereltsége

Megnevezés	Jelölések száma
Technika szaktanterem van	347
Felszerelése 50 % alatti	178
Felszerelése 50 % feletti	169

Megnevezés	Jelölések száma
Számítástechnika szaktanterem van	371
Felszerelése 50 % alatti	119
Felszerelése 50 % feletti	252

Megnevezés	Jelölések száma
Művészeti nevelés szaktanterem van	132
Felszerelése 50 % alatti	64
Felszerelése 50 % feletti	68
Nincs ilyen szaktanterem	306

Megnevezés	Jelölések száma
Természettudományi szaktanterem van	185
Felszerelése 50 % alatti	90
Felszerelése 50 % feletti	95
Nincs ilyen szaktanterem	263

Megnevezés	Jelölések száma
Tornaterem, sportudvar van	395
Felszerelése 50 % alatti	173
Felszerelése 50 % feletti	222
Nincs ilyen szaktanterem	118

185 intézménynek van tankonyhája is és tankertje is.

Könyvtár

Megnevezés	Jelölések száma
Van könyvtár	
Tanulói	375
Tanári	244
A tanulói könyvállomány száma	
0-300	31
300-500	38
500 felett	306
Videotéka	233
CD-k	219
Lemezek	227
Nincs az intézménynek könyvtára	174

Tanári szoba

Megnevezés	Jelölések száma
Van	357
Átlagos alapterület	54 m ²
A jelölt nevelőtestületek összlétszáma	12825,5
Nincs tanári szoba	192

Egyéb eszközök

Kemence

van 111

Korongoló

Van 98

Szövőszék

Van 198

Számítógép

A tanulók számára használhatóan 307 helyen van.

Ebből 1 db 40 helyen, 2 vagy annál több 222, minden osztályteremben 5, felszerelt számítástechnikai terem van 325, nincs számítógép hozzáférhetően a tanulók számára 98 helyen.

A tanulók számára a levelezés 116, Internetre való csatlakozás 158, oktató programok, CD-k használata 320 helyen hozzáférhető.

Megjegyzés:

A jelölések összege nem értelmezhető, mert feltehetően több intézmény pl. a 2 vagy annál több helyen, illetve a felszerelt számítástechnikai terem van meghatározásokat is jelölte stb.

4. 4. A fogyatékos tanulók számára hozzáférhető az intézményi felszerelések közül

Megnevezés	Az eszközök megadott darabszáma	Nem hozzáférhető (vagy nincs) az említett eszköz – nemleges jelölések száma
Írásvetítő	1609	52
Videó felvevő-lejátszó	791	112
Videokamera	222	328
Lemezjátszó	823	140
Diavetítő	1409	84
Színes TV	1340	80
Magnetofon	2242	32

4. 5. Mozgásfejlesztéshez szükséges sportszerek (Művelődési Közlöny, 1998. 2/II. funkcionális taneszközlista alapján)

Megnevezés	Jelölések száma
Igen, megfelelő minőségben és mennyiségben	87
Megfelelő minőségben, de kevés a sportszer	159
Megfelelő a mennyiség, de a minőség rossz	23
Sem a mennyiség, sem a minőség nem megfelelő	233

4. 6. Az adott fogyatékosági típus neveléséhez oktatásához szükséges tárgyi felszerelések (7.számú melléklet szerint)

Értelmi fogyatékos gyermekek/tanulók esetében

Megnevezés	Jelölések száma
Igen, megfelelő minőségben és mennyiségben	49
Megfelelő minőségben, de kevés a felszerelés	184
Megfelelő a mennyiség, de a minőség rossz	23
Sem a mennyiség, sem a minőség nem megfelelő	255

Látási fogyatékos gyermekek/tanulók esetében

Megnevezés	Jelölések száma
Igen, megfelelő minőségben és mennyiségben	2
Megfelelő minőségben, de kevés a felszerelés	3
Megfelelő a mennyiség, de a minőség rossz	1
Sem a mennyiség, sem a minőség nem megfelelő	13

Hallási fogyatékos gyermekek/tanulók esetében

Megnevezés	Jelölések száma
Igen, megfelelő minőségben és mennyiségben	1
Megfelelő minőségben, de kevés a felszerelés	6
Megfelelő a mennyiség, de a minőség rossz	0
Sem a mennyiség, sem a minőség nem megfelelő	16

Beszéd fogyatékos gyermekek/tanulók esetében

Megnevezés	Jelölések száma
Igen, megfelelő minőségben és mennyiségben	20
Megfelelő minőségben, de kevés a felszerelés	39
Megfelelő a mennyiség, de a minőség rossz	1
Sem a mennyiség, sem a minőség nem megfelelő	31

Mozgáskorlátozott gyermekek/tanulók esetében

Megnevezés	Jelölések száma
Igen, megfelelő minőségben és mennyiségben	6
Megfelelő minőségben, de kevés a felszerelés	9
Megfelelő a mennyiség, de a minőség rossz	2
Sem a mennyiség, sem a minőség nem megfelelő	21

4. 7. taneszköz jegyzékben előírt eszközökkel rendelkezik-e az intézmény (Művelődési Közlöny, 1998. 2/II. – funkcionális taneszköz lista alapján)

Megnevezés	Jelölések száma
Igen, megfelelő minőségben és mennyiségben	32
Megfelelő minőségben, de kevés a felszerelés	177
Megfelelő a mennyiség, de a minőség rossz	27
Sem a mennyiség, sem a minőség nem megfelelő	261

Saját szállítóeszközzel 138 intézmény rendelkezik. Ebből személygépkocsi 30, kis busz 87, egyéb 22 esetben. (Az egyéb címszó alatt traktor, kis teherautó, Barkas, kisbusz szerepeltek.)
Nincs szállítóeszköze 411 intézménynek.

5. Tanulók és pedagógusok

Az iskolába eljutás ideje és eszközei.

Megjegyzés:

Sok intézmény csak a teljes létszámra, sok pedig csak a fogyatékos tanulókra vonatkozó adatokat adott meg. A számok emiatt csak viszonyításként, %-osan értelmezhetők.

5. 1. A tanulók eljutása az intézménybe

Megnevezés	Jelölések száma
Az intézménybe jutás ideje	
30 percnél kevesebb	44758
30-60 perc	15997
60 percnél több	3688
Az igénybe vett eszköz	
Szülői gépkocsi	3401
Tömegközlekedési eszköz	15143
Iskolabusz	3876
Vonat	1411
Gyalog	31447
Kerékpár	6899

5. 2. A napköziben (tanulósobán) a tanulókkal foglalkozó felnőttek képesítése

Megnevezés	Megadott létszám
Gyógypedagógus	423
Más pedagógus képesítéssel rendelkezik	143
Képesítés nélküli pedagógus	496
Óvodapedagógus	478
Gyógypedagógiai asszisztens	416
Pedagógiai asszisztens	116
	2072

5.3. A humán erőforrások

Az intézményekben a fogyatékos gyermekeket/tanulókat nevelő pedagógus munkakörben foglalkoztatottak száma 6696 fő, ebből férfi 947 fő.

Megoszlásuk képesítés szerint

A képesítés megnevezése	Foglalkoztatottak száma			
	Óvodában	Iskolában	Diákotthonban	Tagozaton
Gyógypedagógus				
Az intézmény profiljának megfelelő szakos végzettséggel	81	2722	118	295
Nem az intézmény profilja szerinti szakos végzettségű	5	252	25	48
Speciálpedagógia szakos gyógypedagógus	1	19	2	7
Kettős képesítésű	53	1231	52	182
Középfokú képesítésű óvodapedagógus	7	17	15	6
Felsőfokú képesítésű óvodapedagógus	122	148	76	24
Tanító	29	837	64	316
Általános iskolai tanár	12	875	156	186
Pedagógiai képesítés nélküli, de felsőfokú végzettséggel rendelkező	9	156	31,5	29
Képesítés nélküli	5	78	54	29
Fentiekből jelenleg gyógypedagógiai főiskolán levelező hallgató – első diploma	4	58	12	8
Fentiekből jelenleg gyógypedagógiai főiskolán levelező hallgató – másoddiploma	14	161	39	44

További szakember ellátás

Megnevezés	Jelölések száma
Orvos	
Iskolaorvos belgyógyász	157
Részfoglalkoztatás	126,25
Helyben történő rendelés	103
A rendelés heti óraszám	672
A rendelés havi óraszám	2105,9
Gyermekideggyógyász	22,2
Részfoglalkoztatás	17,45
Helyben történő rendelés	14
A rendelés heti óraszám	80,5
A rendelés havi óraszám	166
Pszichológus	
Iskolapszichológus	36
Részfoglalkoztatás	20,25
Helyben történő kezelés	20

A foglalkozás heti óraszám	329
A foglalkozás havi óraszám	746
Klinikai szakpszichológus	4
Részfoglalkoztatás	4
Helyben történő rendelés	1
A rendelés heti óraszám	31,5
A rendelés havi óraszám	41
Pszichológus	7
Részfoglalkoztatás	5
Helyben történő rendelés	2
A rendelés heti óraszám	11,5
A rendelés havi óraszám	44
Egyéb	
Védőnő	211,6
Gondozónő	159,75
Dajka	196,5
Pedagógiai asszisztens	94,5
Gyógypedagógiai asszisztens	470,5
Gyermekfelügyelő	1151

A pedagógus munkakörben dolgozók megoszlása az adott területen eltöltött idő szerint.

Megnevezés	Jelölések száma
0-1 év	419
2-5 év	1335
6-10 év	1738
10 évnél régebben	4683

5. 4. A szakmai szervezetek munkája

Az intézményekben működő munkaközösségek száma

Megnevezés	Jelölések száma
Alsós	362
Felső	293
Tantárgyi	423
Osztályfőnöki	179
Nevelési	190
Nincsenek munkaközösségek	73

A résztvevők száma az intézményen kívül működő munkaközösségek munkájában

Megnevezés	Jelölések száma
Megyei	298
Országos	14
Szaktanácsadók	92
Szakértők	107
Fogyatékosági típus szerinti szakmai szervezetek	458
A többségi iskolák munkaközösségei	181

A pedagógusok rendelkezésére álló szakfolyóiratok

Megnevezés	Jelölések száma
Köznevelés	490
Gyógypedagógiai Szemle	253
Speciális Pedagógia	89
Fejlesztő Pedagógia	265
Új Pedagógiai Szemle	233
Iskolakultúra	104
Tanító	407
Óvodai Nevelés	84
Educatió	19

Az „Egyéb” címszó alatt a következő folyóiratok nevei szerepeltek: Iskolaszolga, Pályázati figyelő, SANSZ, Búvúr, Orvosi rehabilitáció, Taní-tani, História, Rubicon, Szakképzés, Amarodrom, Kincskereső, Kertészet-szólészet, Óvodai élet, Család és ifjúság, Tanárnő.

5. 5. A költségvetésről

Az intézmény költségvetését átlagosan 75,9 %-ban biztosítja normatív támogatás.

Az intézmények a költségvetésüknek átlagosan 49,3 %-át fenntartási költségként, 3,65 %-át felújításra, 3,05 %-át fejlesztésre, 3,64 %-át új eszközök vásárlására használják fel.

A normatív támogatás 56,58 %-át kapják az intézmények a fogyatékos tanulók számára.

Megjegyzés:

Több intézmény jelezte, hogy ilyen típusú adatok a fenntartók, illetve a statisztikai hivatal birtokában is vannak, ezért onnan javasolják ezeket beszerezni.

6. Elégedettségvizsgálat – az interjú osztályzatainak átlagai.

Megjegyzés:

A meghatározások nem a kérdőív sorrendjében, hanem az adott átlag által meghatározott rendben szerepelnek.

6. 1. Mennyire elégedett

Meghatározás	Az adott „osztályzatok” átlaga
A többségi intézményekbe történő integráció jelenlegi megvalósításához szükséges feltételekkel	1,97
A tanulók külső (intézményen kívüli) integrálásának lehetőségeivel	2,1
A tanulók intézményen belüli integrálásának lehetőségeivel (más vezető fogyatékossgú tanulók azonos intézményben, osztályban való foglalkoztatásával, pl. vak tanuló gyengénlátók osztályában stb.)	2,4
A mindennapi gyakorlat, az innovációs tevékenységek szükségessége és a gyógypedagógiai tanárképzés irányainak összhangjával	2,53
A saját intézménye tárgyi feltételeivel	2,76
A gyógypedagógiai intézmények megítélésével a közoktatásban	2,79
A gyógypedagógiai intézmények megítélésével a fenntartók körében	2,84
Intézménye helyzetével	3,01
A többségi iskolákkal való kapcsolattartás lehetőségeivel	3,02
Mennyire elégedett a továbbtanulási lehetőségekkel	3,1
A civil szervezetekkel való együttműködés lehetőségeivel	3,17
A szülőkkel való együttműködés lehetőségeivel	3,18
Hogyan ítéli meg a következő intézmény fogadókészségét	3,22
Intézménye szakmai lehetőségeivel	3,38
Intézménye társadalmi kapcsolataival	3,39
A fenntartóval való együttműködés lehetőségeivel	3,44
A saját intézménye személyi feltételeivel	3,5
Intézménye külső szakmai kapcsolataival	3,53

6. 2. Mennyire tartja fontosnak a gyógypedagógus-képzésben

Meghatározás	Az adott „osztályzatok” átlaga
A logopédia szakos gyógypedagógiai tanárok képzését	4,4
Az enyhén értelmi fogyatékos tanulók képzésére szakosodott gyógypedagógiai tanárok képzését	4,18
A kétszakos gyógypedagógus képzést	4,13
Az egyszakos gyógypedagógus képzést	3,85
A középsúlyos értelmi fogyatékos tanulók képzésére szakosodott gyógypedagógiai tanárok képzését	3,77
A pszichopedagógia-szakos gyógypedagógiai tanárok képzését	3,68
A terapeuták képzését	3,59
A szurdopedagógia-szakos gyógypedagógiai tanárok képzését	3,36
A tiflopedagógia-szakos gyógypedagógiai tanárok képzését	3,29
A három vagy több szakos gyógypedagógus képzést	3,17

A gyógypedagógus-hiány mértékét 4,01 átlag jelzi. Mindössze 6 kérdőívben jelölték, hogy nincs gyógypedagógus-hiány.

6. 3. A gyógypedagógus-hiány okai

Megnevezés	Jelölések száma
Kevés gyógypedagógust képeznek	199
Nem a megfelelő szakokon képeznek	67
A végzett tanárok közül kevesen tanítanak	
Pályaelhagyás miatt	315
Pályamódosítás miatt	223

Az egyéb okok közül a következőket jelölték meg: (135 jelölés alapján)

Megnevezés	Jelölések száma
Pénz	62
Megbecsülés hiánya	45
Nehéz fizikai és szellemi munka	17
Vidék, kis település	7
Sok a cigány tanuló	1
Motiváció kicsi	1
Nem vonzó gyógypedagógusnak lenni	1
Több hallgatót kell felvenni	1

6. 4. A legszükségesebbnek megjelölt szakpárosítások (498 jelölés alapján)

Megnevezés	Jelölések száma
Oligofrén-logopédia	316
Oligofrén-pszichopedagógia	131
Oligofrén-szomatopedagógia	29
Oligofrén-szurdopedagógia	5
Szurdo-logopédia	5
Oligofrén-bármilyen	3
Oligofrén-tiflopedagógia	2
Oligofrén-ált. isk. tanár	2
Szomato-logopédia	2
Tiflo-logopédia	2
Tiflo-oligofrén	1

6. 5. A szakok szétválasztásával való egyetértés (459 jelölés alapján)

Megnevezés	Jelölések száma
Nem ért egyet	252
Egyetért	147
Egyáltalán nem ért egyet, rossznak tartja	53
Nem tudja megítélni	5
Nagyon egyetért	2

6. 6. A szakirányú képzés, melynek bevezetését a gyógypedagógiai tanárképzésben fontosnak tartják (207 jelölés alapján)

Megnevezés	Jelölések száma
Fejlesztő pedagógia, korai fejlesztés	46
Gyógypedagógus + alsós vagy felsős szak	18
Tantárgypedagógiák	15
Pszichológia	15
Informatika	15
Logopédia	11
Gyermek-és családvédelem	11
Magatartászavaros tanulók nevelése	10
Autisták nevelése	10
Terapeuta	8
Mentálhigiénia	8
Mozgásnevelés, konduktív pedagógia	7
Tanulási zavar prevenciója	5
Szociálpedagógia	5
Romológia	5
Szakiskolai tanári	3
Művészetek	3
Methodika	3
Szakvizsgák rendszerének kiépítése	2
Halmozottan fogyatékosok pedagógiája	2
Gyógytestnevelés	2
Önismeret	1
Egyetemi képzéssé alakítás	1
Dráma	1

7. A kérdőívek végén megjelenő „Egyéb megjegyzések, kérések” rövidített ismertetése

- Törvény fogalmazza meg, hogy gyógypedagógiai asszisztens tanár helyett nem alkalmazható, nem foglalkoztatható.
- A gyógypedagógiai asszisztenseket nagy tömegben képezik, a gyakorlatban nincs szükség ilyen nagy arányra, mindössze a képzés adta tudománnyal.
 - A fenntartó által fogyatékos tanulókra adott pénzt csak a fogyatékosokra használhassák fel.
 - A költségvetésben kötelezően különítsék el az intézmények a fogyatékosok oktatására adott pénzt.
 - Az intézményi **költségvetés** gyakran csak 75 %-a annak, ami jár. (Nagyon sokan említik, %-os megjelölés nélkül is.)
- Aki már sok éve (pl. tíz) a pályán van, kapjon előnyt a felvételinél a gyógypedagógiai főiskolára, a másoddiplomás képzésre stb.
- Tanító-gyógypedagógus, tanár-gyógypedagógus és konduktor-gyógypedagógus képzésére is szükség van.
- Legyen mód a gyógypedagógusok szakvizsgájára.
- ❖ A jegyző hatásköre a beiskolázásokkal kapcsolatban csökkenjen.
- ❖ Szabályozza az OM, hogy a tagozat, pl. adott létszámhoz kötött feltételek mellett, önálló lehessen.
 - Szervezzék meg a szakirányú felügyeletet, a szakirányú intézményellen őrzést.
 - Szükséges az ellenőrző-felügyelő rendszer létrehozása és működtetése.
 - Kifejezetten gyógypedagógusok számára szervezzen konferenciákat.
 - Bővüljön a gyógypedagógiai területre vonatkozóan kiírt pályázatok köre.
 - Készítsenek fel a továbbképzések az intézmény menedzselésére.
 - Több segítséget kell adni az összevont osztályokban fogyatékosokat integráltan tanítók számára.
 - Készüljön olyan kiadvány, továbbképzés, vagy „valami”, ami segíti az összevont osztályokban tanítók munkáját.
- ✓ Az osztálytermek szükség-lyukak, ez derüljön ki a kérdőíves felmérésből.
- ✓ Kis falvakban kevés a tanulók lehetősége azért, mert a felsősök a szomszéd faluba kell, hogy utazzanak, de azért is, mert falura nem jön el megfelelő létszámú, képzett gyógypedagógus, stb.
- ✓ Méltatlanok a feltételek, holott hátránykompenzáció csak megfelelő tárgyi-és személyi feltételek között lehetséges, illetve várható el.
- ✓ Az intézmények eredetileg épültek magtárnak, börtönnek, istállónak, szolgálati lakásnak, garázsnak stb. is.
- ✓ Vidéken az intézmények nagyon elszigetelten működnek, a tárgyi-személyi feltételek alapvető szinten is rosszak.
 - A tagozatok elszigeteltek az anyaiskolájuktól.
 - A tagozat térben is elkülönül, nem az általános iskola épületében van, nem vele azonos színvonalon.
 - A diákokthoz felszereltsége 50 % alatti.
- A gyógypedagógiai pótlék kevés, holott a fizikai megterhelés nagy.
- 16 millió forinttal kevesebb költségvetést adott az önkormányzat.
- 13 millió forinttal kevesebbet adott az önkormányzat a normatívánál, mert a normatívát túl magasnak tartották. (384-es kérdőív).
- ❖ A gyógypedagógus-képzés nem elég gyakorlat-orientált, a friss diplomások „undorodnak”, „félnek” a fogyatékos gyerek megérintésétől stb.
- ❖ OM-ben több tanácsadó gyógypedagógiai szakember legyen.

-
- ❖ Az utazótanárok munkaideje nem egyértelmű, segítsen a törvény.
 - ❖ A gyógypedagógiai tanár-szakos képzés hiánycikk, nem a megfelelő szakokon képeznek.
 - Segítsék a valóságban is a lakásotthonok megvalósítását és megvalósulását.
 - Össztársadalmi szinten kell tenni a másság elfogadásáért.
 - Az eszközfeszítésekre ne csak alapítványi pénzezen keresztül legyen lehetőség.
 - Szülői háttér nincs, vagy nem támogató, vagy kompetencia-hiányos, ez nehezíti a pedagógiai munkát.
 - ✓ Legyen a gyógypedagógus-képzésnél pályaalakmassági vizsgálat.
 - ✓ Ne legyen nehezített másoddiplomát szerezni egy tanítónak, a felvétel legyen automatikus.
 - ✓ Gyógypedagógus mehesen hamarabb nyugdíjba, emeljék a pótlékot, a fizetést, stb.
 - ✓ Azokban az intézményekben, ahol a Comenius 2000. Pályázat szerinti minőségbiztosítási rendszer kiépítése kezdődik, kapjanak a részt vevő pedagógusok több bért. Erre túl kevés a nevelésügyi alacsony minőségi bérpótlék.
 - Nem megfelelő a képzési kötelezettek ellátása.
 - A különböző fogyatékosokkal foglalkozó területek ne egységes normatív támogatást kapjanak. Pl. siketképzés kapjon többet, mint az értelmi fogyatékos képzés.